NL

PROTOCOLGIDS VOOR DEFENSIE

GEWOONTEN EN TRADITIES

ETIQUETTE EN GEDRAGSREGELS



DEFENSIE

.be

PROTOCOLGIDS VOOR DEFENSIE

Editie 1 (versie Jul 2024) – Cab CHOD

Voorwoord van de Chef Defensie 11
Voorwoord van de auteur 13

DEEL I – GEWOONTEN EN TRADITIES

1. Het ontstaan van België en de Belgische Grondwet 19
Een stukje geschiedenis 19
De Belgische Grondwet 21
2. De Koning en de Koninklijke Familie 23
De Koninklijke Crypte 26
3. De Belgische vlag 28
4. De Brabançonne 31
Een standbeeld voor De Brabançonne 33
Nationale hymnes van andere landen 33
De Europese hymne 33
De NATO-hymne 34
5. De Congreskolom en het Graf van de Onbekende Soldaat 35
Het Voorlopig Bewind 35
De Congreskolom 35
Het Graf van de Onbekende Soldaat 36
De Eeuwige Vlam 39
6. Belgische symbolen 40
De nationale wapenspreuk 40
Het wapenschild of rijkswapen 41
De Belgische leeuw 41
Het madeliefje als symbool voor de herdenking van de gesneuvelden 42
7. De nationale feestdag 44
8. Koningsdag 45
9. De eed van trouw 46
10. 's Lands roemrijke Emblemen 47
De Emblemen van het Leger 47
De Commandovlag van Z.M. de Koning 48
11. Eervolle onderscheidingen 50
De Nationale Orden in België 51
De Kroonorde 53
De Orde van Leopold II 53
Toekenningsvoorwaarden 54
Verkleinde juwelen, staafjes, rozetten en lintjes 54
Gekruiste zwaarden en palmtakken 55
Nestels 55
Andere onderscheidingen 57

12. Belgische militaire muziekkapellen, marsen en muzieksignalen 57
Muzieksignalen of sonneries 60
13. Saluutschoten 62
14. Het ontstaan en de geschiedenis van het Belgische Leger 64
Van de restanten van het Hollandse leger tot de vooravond van de Groote Oorlog 1830-1914 64
De Eerste Wereldoorlog en het interbellum (1914-1940) 66
De Achttiendaagse Veldtocht en de heroprichting van het Belgische Leger in Engeland (1940-1944) 68
Tenby en andere opvangplaatsen 70
Na de Tweede Wereldoorlog (1944-2004)
De Belgische Strijdkrachten in Duitsland (BSD) 73
Korea 74
De onafhankelijkheid van (Belgisch-)Congo 75
De jaren 1970, 1980 en 1990 75
Rwanda, 1994 76
De eenheidsstructuur en de oprichting van de Componenten 76
De jaren 2010 76
2020 en een instabiele wereldorde 77
Het STAR-plan 78
15. De nationale rouw 79
16. De Belgische adel 80
17. Tradities bij de Belgische Defensie 81
Een unieke traditie: Belgische militairen defileren in Londen 82
Beschermheiligen en wapendagen 83
Naamgevingsplechtigheden bij de Marine 84
De Marinevlag 84
De korpsadjudant en korpskorporaal, de steunpilaren van de eenheid 84
Van scepter tot stick 85
Aalmoezeniers en moreel consulenten 87
18. De militaire groet 88

DEEL II – ETIQUETTE EN GEDRAGSREGELS

1. Wat is etiquette? 93
Soorten etiquette 93
Regels in de omgang met andere culturen 93
2. Sociale etiquette 97
Kleding 97
Personen aan elkaar voorstellen 97
Handdruk 97
Gebruik uw volledige naam 97
Sta op 98
Wees punctueel 98
Verberg uw telefoon 98
Niet wijzen tijdens een gesprek 98
Houd uw benen naast elkaar 98
Bedank niet te veel 98
En bedank iedereen apart 98
Vousvoyeren versus tutoyeren 99
3. Schrijf-, telefoon- en mail-etiquette 99
Schrijfetiquette 99
E-mail etiquette 101
Mobiele etiquette 104
Netiquette 104
4. Titulatuur, adressering, betiteling en slotformules 105
Terminologie 105
De Belgische Koninklijke Familie 106
Buitenlandse Vorsten en Presidenten van een Republiek 107
Geestelijke overheden 107
Adel (niet van koninklijken bloede) 108
Huis van Zijne Majesteit de Koning 110
Hoven en rechtbanken 111
Buitenlandse diplomatieke en consulaire zendingen in België 112
Belgische diplomatieke en consulaire zendingen in het buitenland 112
Regionale, provinciale en gemeentelijke overheden 113
Defensie en Politie 114
5. Hulp bij het gebruik van andere talen bij het schrijven van brieven, nota's en e-mails 115
In het Frans 115
In het Engels 116
In het Duits 117

6. Afkortingen en acroniemen 118
Militaire afkortingen 118
Landcodes 119
7. Etiquette aan tafel en culinaire etiquette 120
Plaatsnemen aan tafel 120
Het servet 120
Starten met eten 120
Drinken 120
Knoeien 120
Verlaten van de tafel 121
Bestek 121
Telefoon hoort niet op tafel 121
Bestel bescheiden 121
'Volg' de bestelling 122
Bied geen stoel aan 122
Ruim niet af 122
Na het diner 122
De gastheer of –vrouw betaalt 122
8. Etiquette bij persoonlijke aangelegenheden 123
Geboorte van een kindje bij een medewerker/collega 123
Huwelijk van een medewerker/collega 123
Overlijden en uitvaart van een naaste van een medewerker/collega 124
9. Kledijregels 126
Formele kledij 126
Informele kledij 127
Leidraad voor de overeenkomst tussen de dracht van burgerkledij en het militair uniform 128
Dracht van het uniform door personeel dat niet meer in werkelijke dienst is 129
Schoenen 129
Hoe een stropdas knopen 130
Hierbij alvast een poging voor het maken van een Windsorknoop in 7 stappen 130
Hoe een pochet vouwen 131
De presidentiële vouwwijze (of classic flat) 131
De Three Corner Up fold 131
De casual fold (of puff fold) 132
10. Haar- en baarddracht, tatoeages en piercings 132
11. De militaire graden 133
De oorsprong van het gebruik van militaire rangen en graden 133
Etymologische betekenis 133
Graden bij Land- en Luchtmacht en bij de Medische Dienst 133
Graden van de opperofficieren bij de Marine 134

Overzichtstabel van de militaire graden bij de Belgische Defensie 135
Vooraf 135
Overzichtstabel 135
Toevoeging aan de graden (artsen, hogere brevetten, kwalificaties en ingenieurs) 136
De vermelding van de graden voor militairen die niet meer in actieve dienst zijn 138
Samenstelling graad met toevoegingen en onverenigbaarheden 139
Taalgebruik 139
Vervrouwelijking van graden in het Frans (la féminisation des grades) 139
Gebruik van het voorvoegsel 'mon' bij officiersgraden in het Frans 140
Graden burgerpersoneel 140
Misbruik van graden, titels, uniformen of onderscheidingstekens 141
12. Begrippen 'koninklijk', 'hofleverancier' en 'onder hoge bescherming' 142
13. Voorrangen 143
Nawoord 146
Bibliografie, bronvermeldingen en dankbetuigingen 149

Beste lezer,

Over de specificiteit van het militair beroep wordt vaak door anderen met waardering gesproken. Het DNA van dit 'militair zijn" wordt intern vertaald via onze normen en waarden en is grotendeels beschreven in onze interne reglementering.
Eens in uniform vertegenwoordigen alle militairen in welke functie ook Defensie als organisatie. Gezien de maatschappelijke verwachtingen hebben we dan ook een voorbeeldfunctie op vele vlakken. Een ander element dat onlosmakelijk aan de job van militair verbonden is, is het eren van tradities en het naleven van protocollaire richtlijnen. Een domein dat bij velen echter minder gekend is.
Deze gids is dan ook in de eerste plaats opgesteld om u te informeren, te ondersteunen en misschien zelfs te inspireren, maar het is vooral een uniek naslagwerk. Het kan u meer inzicht geven bij de achtergrond van bepaalde tradities en gewoonten intern en extern Defensie, als ook in het handhaven van etiquette en de geplogenheden bij officiële gelegenheden. Het is immers belangrijk dat een activiteit of plechtigheid onder welke vorm ook correct verloopt, dat gasten met de juiste eer worden betoond en dat autoriteiten op een juiste wijze worden ontvangen en aangesproken.
Ik wil graag iedereen bedanken die op een of andere wijze heeft bijgedragen tot de totstandkoming van deze gids. In het bijzonder Kapitein-commandant Jan Naessens die op basis van zijn vele jaren ervaring aan het hoofd van de Protocoldienst van Defensie aan de basis ligt van dit waardevol document. Zijn kennis en expertise zijn langs deze weg alvast geborgd.
Moge deze gids enerzijds een bron zijn van informatie en mee bijdragen tot de verrijking van uw kennis, en anderzijds u helpen om mee de tradities en gebruiken uit te dragen en toe te passen.

Ik wens u alvast veel leesplezier,

Michel HOFMAN
Admiraal
Vleugeladjudant van de Koning
Chef Defensie

Toen ik mijn opleiding als officier beëindigde, kregen wij een handboekje mee met daarin een aantal in acht te nemen regeltjes die ons zouden helpen tijdens de eerste stappen van onze militaire loopbaan. Het was toen, in 1990, nog bon ton om een bij voorkeur handgeschreven brief aan de Korpscommandant van onze nieuwe eenheid te richten om ons voor te stellen en hem te melden hoe vereerd wij wel waren om in zijn korps te zullen mogen dienen. Het was de tijd dat het nog heel vanzelfsprekend was om zich voor te stellen aan de hoogst aanwezige officier in de bar of de mess – dat was overigens ook de gewoonte bij de onderofficieren.

In '*Us et coutumes militaires*' uit 1987 stond nog te lezen dat '*schriftelijke betuigingen op huwelijksaankondigingen, geboortes en overlijden steeds moeten voorzien zijn van een net geschrift, waarin doorhalingen en afkortingen worden vermeden, nooit met bic geschreven maar wel met blauwe of zwarte inkt. Hoewel het papier discreet mag gekleurd zijn, moet de voorkeur uitgaan naar wit, ongelijnd papier van goede kwaliteit …*'

Iedere gemeenschap heeft tradities, het zijn overleveringen die het wezen van die gemeenschap raken. Een gezonde gemeenschap handhaaft haar tradities omdat zij hierdoor buiten en binnen de organisatie aan aanzien wint. De behoefte wordt vooral gevoeld om deze tradities te doen voortleven in symbolen of gebruiken. Het gevaar hierbij is dat het verband tussen traditie en de symbolen en gebruiken verloren gaat waardoor zelfs nietszeggende gebruiken voor tradities worden gesleten. Het is overigens een misverstand te menen dat (militaire) tradities altijd hebben bestaan; het is pas in de tweede helft van de 19de eeuw dat in de Europese legers de noodzaak werd gevoeld om het bewaren van tradities systematisch te bevorderen: men kwam er toe maatregelen te nemen om nog bestaande tradities te bewaren en reeds vergeten tradities te doen herleven.

Vandaag stel ik helaas vast dat een aantal gewoonten en gebruiken stelselmatig verdwijnen, onder meer door de toenemende individualisering. Wanneer een woord niet meer wordt gesproken, verdwijnt het ook uit onze taal. Wat betekent het vandaag nog om militair te zijn? Als je het uniform uittrekt, ben je dan nog militair? Moet dat echt nog, groeten voor elkaar en is een vlaggengroet echt nog van deze tijd of betekent het eerder een vervelend tijdsverlies? Waarom hebben militairen geen stakingsrecht maar wel meer plichten dan andere Belgen door allerlei gedrags- en tuchtregels en dienen zij een grotere beschikbaarheid aan de dag te leggen?

In de periode waarin ik bij de Protocoldienst van Defensie was tewerkgesteld (2014-2023) had ik de dankbare gelegenheid mij wat meer te kunnen verdiepen in de wondere wereld van het protocol, van bepaalde tradities en van een aantal etiquetteregels. Ik heb met dit werk geenszins de betrachting de regeltjes uit 1987 opnieuw in het leven te laten roepen en ik heb het evenmin geschreven uit een zekere heimwee naar vervlogen tijden; alleen moeten wij ons af en toe eens durven afvragen indien de slinger soms niet te ver is doorgeslagen. Misschien is het zinvol onze collega's opnieuw aan te leren om een dame te laten voorgaan of het hoofddeksel af te nemen om haar te groeten? Dit werk omvat twee delen; in een eerste deel beschrijf ik een aantal tradities waarvan, naar mijn bescheiden mening, alle militairen algemene kennis moeten hebben. Zij verklaren immers wie wij zijn en waar Defensie voor staat. Dit deel herneemt een onvermijdelijke brok geschiedenis. Een tweede deel omvat een aantal gedragsregels die ons kunnen helpen om op een correctie manier met elkaar om te gaan. Defensie mag er prat op gaan nog één van de laatste bastions te zijn waar een aantal waarden en deugden hoog in het vaandel worden gevoerd; integriteit, loyauteit, respect en moed als kernwaarden bij Defensie zijn geen holle leuzen of mogen het althans niet zijn.

De militair, ongeacht zijn rang, graad of afkomst, moet zich ten gronde bewust zijn van de plaats die hij/zij inneemt in de maatschappij en van de plichten die deze met zich meebrengen. De Belgische militair mag best wat meer fier zijn op zijn/haar beroep of – zo u het wilt – roeping. Laat dit werk hier alvast toe bijdragen.

Ik wens u veel leesplezier.

Cdt Jan NAESSENS
Brussel, 1 juli 2024

Noot: *Er werd gekozen om alle bronvermeldingen in de bibliografie achteraan dit werk te hernemen.*

DEEL I

GEWOONTEN EN TRADITIES



△ Sinds 1926 worden de Emblemen van de ontbonden Eenheden in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis (KLM) bewaard. Van de ongeveer 120 Emblemen in bewaring bij het KLM, is er een aantal van te bezichtigen in twee grote reliekenkasten.

Hoofdstuk 1:
Het ontstaan van België en de Belgische Grondwet

Een stukje geschiedenis

De geschiedenis van België ontstond officieel op 4 oktober 1830 wanneer het Voorlopig Bewind de onafhankelijkheid uitriep na de septemberrevolutie van datzelfde jaar.

Maar wist u dat Belgica reeds een Romeinse provincie was onder Keizer Augustus (27 VC tot 14 NC) en dat de Romeinen de inwoners van onze gebieden Belgae noemden? De gevleugelde woorden van diens oudoom Julius Caesar in zijn zevendelig verslag over de verovering van Gallië – Commentarii de bello gallico of 'Commentaren over de Gallische oorlog' – klinken ons nog steeds bekend in de oren: *Horum omnium fortissimi sunt Belgae …* ("Van alle Galliërs zijn de Belgen de dappersten …").

De naam België en Belgen bestaat dus al sinds meer dan 2000 jaar maar dook pas tijdens de 16de eeuw weer op om de gebieden aan te duiden die toen algemeen bekend stonden als de Lage Landen. Het hergebruik van Belgica hield verband met de herontdekking van de Oudheid in die periode en de vernieuwde belangstelling voor de Griekse en Latijnse auteurs (waaronder Julius Caesar) in de 16de en 17de eeuw. De term 'Leo Belgicus' in de cartografie dateert uit deze periode om de toenmalige Nederlanden (het huidige Nederland, België, Luxemburg en een deel van Noord-Frankrijk) af te beelden in de vorm van een leeuw.



△ Leo Belgicus, 1583

Nadien geraakte de naam wat in de vergetelheid om tijdens de Oostenrijkse periode (de Oostenrijkse Nederlanden of Belgica Austriaca, 1715-1795) terug gemeengoed te worden. Steeds meer werd de naam België gebruikt om de Zuidelijke of Oostenrijke Nederlanden te benoemen.

De Brabantse Omwenteling, de opstand van de Zuidelijke Nederlanden in 1789-1790 tegen de Oostenrijkse bezetter, leidde kortstondig tot de oprichting van een republiek der Verenigde Belgische Staten (januari-december 1790) en hoe kort ook haar bestaan, kon deze revolutie als essentieel worden bestempeld voor de Belgische natievorming. In 1795 werden onze streken ingelijfd bij de Eerste Franse Republiek dat in 1804 overging in het Eerste Franse Keizerrijk onder Napoleon I. Zeven coalitieoorlogen putten Napoleons legers uit en de Slag bij Waterloo bracht op 18 juni 1815 de genadeslag toe waarna de Franse keizer naar het Britse eiland Sint-Helena werd verbannen en er zes jaar later stierf.

Het Congres van Wenen van 1815, dat een kader moest scheppen voor een Europese vredesregeling na de uitputtende Napoleontische oorlogen, besliste onder meer tot de oprichting van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (qua grondgebied vergelijkbaar met de huidige Benelux Unie), waartoe het latere België zou behoren. Tijdens de Hollandse periode was het begrip 'België' inmiddels zo ingeburgerd dat de inwoners zichzelf spontaan 'Belgen' noemden om zich te onderscheiden van landgenoten in

Nederland. De keuze van de naam 'België' voor de nieuwe staat die ontstond na de revolutie van 1830 ligt dan ook voor de hand.

Het autoritair beleid van de Nederlandse Koning Willem I en de grote verschillen tussen Noord en Zuid, mede onder invloed van de revolutie in Frankrijk in juli 1830, leidden al gauw tot rellen in Brussel en in andere delen van het land; overal verscheen op de muren twaalfmaal de letter W voor "*Wij Willen Willem Weg, Wilde Willem Wijzer Worden, Wij Willen Willem Weer*".

'De Stomme van Portici', een opera van de Franse dichter Auber uit 1828, en gebaseerd op de opstand van de Napolitanen tegen de Spaanse overheersers in 1647, werd op 25 augustus 1830 opgevoerd in de Brusselse Muntschouwburg, nota bene ter gelegenheid van de 58ste verjaardag van de Nederlandse Koning. Wanneer de Franse tenor Lafeuillade er de bekende aria 'L'amour sacré de la Patrie' aanhief en de kreet 'Aux Armes' riep, stormde een opgezweept publiek de Brusselse straten op waarna een volksopstand uitbrak. De opstoten werden gewelddadiger onder andere nadat gewapende versterking uit Luik was gekomen. Overal werden vrijkorpsen opgericht, bestaande uit gewapende vrijwilligers en partizanen, en wanneer op 23 september 1830 een 12.000 man sterk Nederlands leger Brussel binnentrok en zich in het Warandepark opstelde, slaagden de revolutionairen er in de Hollanders grote verliezen toe te brengen waarna zij na vier dagen strijd hun kampen opbraken. Massale desertie van Zuid-Nederlandse soldaten uit het regeringsleger van Willem I, destabiliseerde het Nederlandse bewind zodat de revolutionairen snel gezag konden vestigen over vrijwel de volledige Zuidelijke Nederlanden.

Tijdens de gevechten van eind september 1830 kwam een revolutionaire regering tot stand, het zogenaamd Voorlopig Bewind, dat de onafhankelijkheid uitriep. Een nieuwe staat was geboren hoewel het nog jaren zou duren voordat de grootmachten België zouden accepteren als vaststaand feit. Het Verdrag van Londen van 19 april 1839 betekende de definitieve internationale erkenning van België als onafhankelijke staat.



△ De drie laatste oud-strijders (1830)
Werk van Emile Vermeersch, Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis

Langs Belgische zijde, kwamen er tijdens de revolutie 466 vrijwilligers om het leven. Men vindt hun namen terug op 27 marmeren platen in de Crypte van het Martelarenmonument op het Brusselse Martelaarsplein: 183 Brusselaars, 132 Vlamingen, 123 Walen en 28 vreemdelingen. Dit nationaal monument 'Pro Patria' werd er in 1838 geplaatst en werd ontworpen door de Antwerpenaar Willem Geefs die ook het standbeeld van Koning Leopold I ontwierp die op de Congreskolom prijkt.

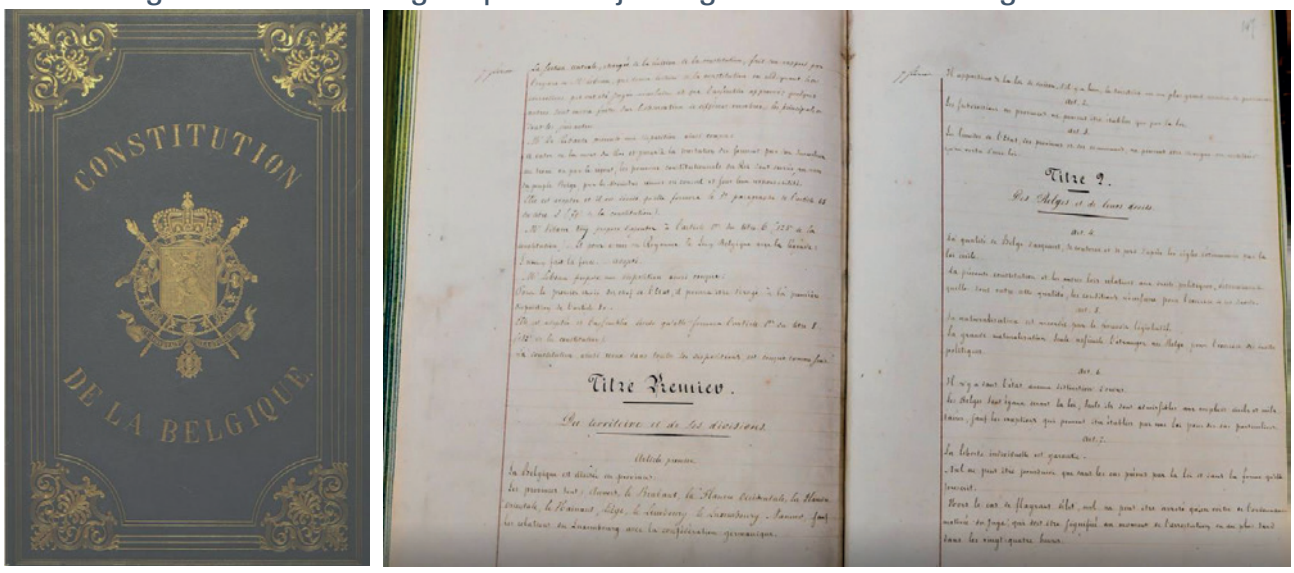
Algemeen wordt aangenomen dat de in 1913 op 104-jarige leeftijd gestorven Jean-Philippe Lavallé uit de provincie Luxemburg de laatste veteraan van de Belgische revolutie moet zijn geweest. Een zekere Monsieur Van Gheel, overleden te Chênée op

6 oktober 1916 op de leeftijd van 106 jaar, zou evenwel de allerlaatste oud-strijder zijn geweest; hij was 20 jaar bij de septembergevechten van 1830.

De Belgische Grondwet

Amper twee dagen na het uitroepen van de Belgische onafhankelijkheid, op 6 oktober 1830, riep het Voorlopig Bewind een commissie in het leven met als taak een ontwerp van grondwet uit te werken. De negen leden tellende commissie kozen 8 tegen 1 voor de monarchie als staatsvorm. Onze grondwetmakers inspireerden zich op de Franse, Engelse en Nederlandse grondwetsartikelen en maakten het ontwerp drie weken later over aan het Nationaal Congres, voorloper van het Parlement. De Belgische Grondwet werd aangenomen op 7 februari 1831 en is sindsdien onafgebroken van kracht; hij is de derde oudste – enkel de Amerikaanse en Noorse zijn ouder – en één van de meest liberale grondwetten ter wereld.

De Belgische Grondwet telt sinds 1831 een zestigtal herzieningen zoals de invoering van het algemeen meervoudig (1893) en enkelvoudig stemrecht en vrouwenstemrecht (1921), de oprichting van drie cultuurgemeenschappen in het kader van een eerste staatshervorming (1970), gevolgd door nog vijf opeenvolgende staatshervormingen, de openstelling van troonopvolging voor vrouwen (1991), de justitie- (1998) en politiehervorming (2001) en de afschaffing van de doodstraf (2005). Het Belgische model van 1831 kreeg heel wat navolging bij de invoering of aanpassing van de grondwet in een aantal Europese landen (Spanje, Griekenland, Luxemburg, Bulgarije, Roemenië, Polen, Hongarije …) en zelfs Iran. Ook bij onze noorderburen werd een tiental artikelen uit de Belgische Grondwet gekopieerd bij een grondwetsherziening aldaar.



△ Het origineel van de grondwet van 7 februari 1831 is neergeschreven in een notulenboek met de notulen van de plenaire vergaderingen van het Nationaal Congres. Deze wordt bewaard in een kluis bij de archivaris van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Tot slot nog een paar interessante weetjes over onze Grondwet:

- Een aantal auteurs waren twintigers zoals Jean-Baptiste Nothomb (25) en Paul Devaux (29); zij schreven de ontwerpteksten op amper een paar dagen tijd.
- Persvrijheid en een verbod op censuur is één van de centrale vrijheden in de tekst. Dat komt omdat veel van de revolutionairen in de aanloop naar de Belgische Revolutie journalisten waren.

- De Belgische Grondwet is gebaseerd op een aantal verlichte ideeën van filosofen als Montesquieu; zo schreef hij in zijn meesterwerk 'De l'esprit des lois' uit 1748 dat Vrijheid inhoudt dat men alles mag doen wat de wet toelaat om te doen.
- De Belgische vlag is volgens de Grondwet eigenlijk rood-geel-zwart in plaats van zwart-geel-rood ("De Belgische Natie kiest als kleuren rood, geel en zwart, en als rijkswapen de Belgische Leeuw met de kenspreuk EENDRACHT MAAKT MACHT", Art 193).
- De Belgische Grondwet telt 9 titels, verdeeld in hoofdstukken, afdelingen en 198 artikelen. De laatste versie (maart 2021) telt 88 bladzijden.
- Het origineel van de grondwet van 7 februari 1831 is neergeschreven in een notulenboek met de notulen van de plenaire vergaderingen van het Nationaal Congres. Deze wordt bewaard in een kluis bij de archivaris van de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Hoofdstuk 2:
De Koning en de Koninklijke Familie

Eén van de eerste belangrijke discussies van het Nationaal Congres – of de Volksraad – dat als eerste (grond-)wetgevende vergadering van het jonge België optrad, had, na de afkondiging van de onafhankelijkheid van het Belgische volk, betrekking op de regeringsvorm: zou België een republiek moeten worden of een monarchie? Met een grote meerderheid nam de Volksraad de constitutionele monarchie aan: het toekomstige staatshoofd zou de titel van Koning der Belgen dragen (en niet Koning van België); hiermee werd het principe geheiligd dat het volk (de Natie) het hoogste gezag vormt en waarbij de titel van monarch verbonden is aan het volk. Op vandaag is België de enige volksmonarchie (van de 27 erfelijke monarchieën) ter wereld. De Koning der Belgen wordt geen koning bij de gratie Gods – zoals bij de kroning van een Britse monarch "*God Save The King*" of bij de eedaflegging van de Koning der Nederlanden "… Zo waarlijk helpe Mij God almachtig " – maar koning bij de gratie van zijn landgenoten. De Koning der Belgen beschikt niet over regalia als uiterlijke symbolen van zijn koningschap (kroon, scepter, rijksappel of -zwaard, mantel…) maar hij neemt de troon in bezit nadat hij de grondwettelijke eed heeft uitgesproken. De troon is evenwel van de Belgen – de macht is namelijk van het volk – die de Koning mag bezetten in ruil voor zijn eed.

Aanvankelijk lag de keuze van het Nationaal Congres bij Louis d'Orléans, hertog van Nemours en tweede zoon van de Franse koning Louis-Philippe, bijgenaamd de burgerkoning, die de benoeming van zijn zoon echter weigerde onder druk van het Verenigd Koninkrijk dat vreesde voor een te grote Franse macht op het Europese vasteland. In afwachting werd in België een regent aangeduid, een tijdelijke functie tot de definitieve keuze van een koning. De keuze viel op de Luikse baron Erasme Louis Surlet de Chokier die tot dan de voorzitter was van het Nationaal Congres. Het regentschap van Surlet de Chokier duurde vijf maand waardoor hij de facto kan beschouwd worden als het eerste staatshoofd van het jonge België (van 24 februari 1831 tot bij de eedaflegging van Koning Leopold I op 21 juli 1831).

Uiteindelijk viel de kandidatuur op de bijna 41-jarige prins Leopold van Saksen-Coburg-Saalfeld[1] die met 152 op 196 stemmen werd verkozen door het Nationaal Congres. Hij viel meteen in de smaak bij de Europese grootmachten van die tijd: hij had internationale ervaring en prestige en een goede reputatie, hij was van Duitse afkomst, nam met het Russische leger deel aan de coalitieoorlogen tegen Napoleon Bonaparte, en had de Britse nationaliteit sinds zijn huwelijk met de Britse kroonprinses Charlotte met wie hij in 1816 in het huwelijk trad. Op 5 november 1817 baarde Charlotte een doodgeboren zoon en stierf diezelfde dag na een zware bevalling. Leopold kwam de klap nooit te boven en bleef als weduwnaar wonen aan het Britse Hof met hetwelk hij hartelijke banden zou blijven onderhouden.

Eerder werd Leopold de Griekse troon aangeboden die hij echter weigerde omwille van de instabiliteit van het land. Hoewel hij het moeilijk had met de beperkte politieke macht die de Belgische Grondwet aan de koning toeschreef, aanvaardde Leopold uiteindelijk de Belgische troon nadat er een duidelijk grensverdrag bestond met Nederland; dit werd bepaald door het Verdrag der XVIII Artikelen op 26 juni 1831.

[1] *de dynastie Saksen-Coburg en Gotha ontstond uit het Hertogelijk Huis Saksen-Coburg-Saalfeld dat in 1826 het dubbelhertogdom Saksen-Coburg-Gotha in bezit kreeg.*

Leopold Joris Christiaan Frederik van Saksen-Coburg-Saalfeld, prins van Saksen-Coburg-Saalfeld, hertog van Saksen, legde de grondwettelijk eed af op donderdag 21 juli, een stralende zomerdag, omstreeks 14u waarna hij zijn troonrede uitsprak. België had zijn eerste koning!

Koning Leopold wachtte de taak een dynastie te stichten; hiervoor trad hij in 1832 in het huwelijk met de Franse prinses Louise-Marie d'Orléans, dochter van de Franse koning Louis-Philippe en zus van de eerder voor de Belgische troon afgewezen Louis. Op die manier werden de relaties met Frankrijk verbeterd en werd een eventuele annexering van België door Frankrijk vermeden, een politieke zet dus. Toch kreeg het echtpaar snel vier kinderen:

- *Louis-Philippe* die op negen maanden oude leeftijd zou overlijden aan een slijmvliesontsteking
- *Leopold*, de latere Koning Leopold II
- *Philippe of Filips*, de vader van de latere Koning Albert I
- *Charlotte*, de latere keizerin van Mexico.

Leopold I zou gedurende 34 jaar regeren tot aan zijn dood in 1865; enkel zijn nakomelingen Koning Leopold II (44 jaar) en Koning Boudewijn (42 jaar) zouden langer regeren. Hij zou het overgrote deel van zijn koningschap wijden aan het consolideren of verstevigen van de jonge staat.

Leopolds laatste woorden op zijn sterfbed waren "Charlotte"; het is evenwel nooit duidelijk geweest of hij hiermee zijn eerste vrouw dan wel zijn dochter bedoelde. De eerste koning der Belgen werd te Laken bijgezet, niet te Windsor zoals hij in zijn laatste wilsbeschikking had gevraagd.

De Belgische Grondwet voorzag dat de troonopvolging via erfopvolging overgaat op de mannelijke nakomelingen van de eerste Koning der Belgen, Leopold I. In de Belgische monarchie geldt het eerstgeboorterecht sinds de zogenaamde Salische Wet in 1991 werd afgeschaft; sindsdien zijn enkel de nakomelingen van Koning Albert II mogelijke troonopvolgers. De ranglijst telt in 2024 zeventien namen te beginnen met H.K.H Prinses Elisabeth, Hertogin van Brabant.

In 1920 besloot Koning Albert I de familienaam van Saksen-Coburg-Gotha niet langer te gebruiken vanwege de wandaden van de Duitsers tijdens de Eerste Wereldoorlog en nam de officieuze naam "van België, de Belgique" aan. Sinds 2023 echter wordt de naam "van België" enkel nog gedragen door het gewezen Vorstenpaar Albert en Paola, het huidig Vorstenpaar Filip en Mathilde en door Kroonprinses Elisabeth. Alle andere leden van de Koninklijke Familie dragen opnieuw de officiële naam "van Saksen-Coburg". Dit heeft te maken met de beslissing van Koning Filip om het aantal prinsen van België te beperken. De kinderen van Kroonprinses Elisabeth zullen nog prins(es) van België worden.

In het verleden telde het Belgische Koningshuis ook een aantal dynastieke titels, zoals de Hertog van Brabant, de Graaf van Vlaanderen (als symbolische voortzetting van de vorstelijke titel van het oude graafschap Vlaanderen), Graaf van Henegouwen of Prins van Luik. De titels "Graaf van Vlaanderen" en "Graaf van Henegouwen" werden in 2001 afgeschaft en de titel "Prins van Luik" is individueel verbonden aan Koning Albert II. Enkel de dynastieke titel "Hertog(in) van Brabant" bleef behouden als titulatuur voor de oudste zoon of dochter van de regerende Vorst(in).

De opeenvolgende Belgische Koningen zijn:

- Koning Leopold I (1790-1865), Koning der Belgen van 21/7/1831 tot 10/12/1865
- Koning Leopold II (1835-1909), Koning der Belgen van 17/12/1865 tot 17/12/1909
- Koning Albert I (1875-1934), Koning der Belgen van 23/12/1909 tot 17/2/1934
- Koning Leopold III (1901-1983), Koning der Belgen van 23/2/1934 tot 16/7/1951
- Koning Boudewijn (1930-1993), Koning der Belgen van 17/7/1951 tot 31/7/1993
- Koning Albert II (° 6 juni 1934), Koning der Belgen van 9/8/1993 tot 21/7/2013
- Koning Filip (° 15 april 1960), Koning der Belgen sinds 21/7/2013

Z.K.H. Prins Karel (1903-1983) verdient hierbij een vermelding als Regent van België van 20/9/1944 tot 21/7/1950 wanneer Zijn broer, Koning Leopold III, in de onmogelijkheid verkeerde te regeren ten gevolge van de Koningskwestie.

De stamvader van onze koning gaat met zekerheid terug tot Diederik (Dietrich) I van het Huis Wettin die leefde in de 10de eeuw en die wordt beschouwd als de stamvader van het geslacht Wettin, een Duitse dynastie die vanaf de 15de eeuw de hertogen van Saksen leverde. Dit geslacht is bijgevolg meer dan duizend jaar oud. In de 19de eeuw verwierf het Huis van Saksen-Coburg, dat van het Huis Wettin afstamde, een echte Europese dimensie. Afstammelingen van de in 1806 overleden vader van Leopold I, hertog Frans van Saksen-Coburg-Saalfeld, bestegen de tronen van België, Groot-Brittannië en Ierland, Portugal en Bulgarije.

Zijne Majesteit de Koning wordt aangesproken (en aangeschreven) met "Sire", Hare Majesteit de Koningin met "Majesteit" en Hun kinderen met "Koninklijke Hoogheid". Andere leden van de Koninklijke Familie – met uitzondering van Koning Albert II die eveneens met "Sire" wordt aangesproken – worden meestal aangesproken met "Mevrouw" (Koningin Paola, Prinses Astrid) of "Monseigneur" (Prins Laurent, Prins Lorenz).

In het tweede deel van dit werk zullen wij het uitgebreider hebben over titulatuur en beleefdheidsformules.

Wensen kunnen worden overgemaakt aan bepaalde leden van de Koninklijke Familie ter gelegenheid van Hun verjaardag:

- Z.M. de Koning: op 15 Apr (1960)
- H.M. de Koningin: op 20 Jan (1973)
- H.K.H. Prinses Elisabeth: op 25 Okt (2001)
- Z.K.H. Prins Gabriel: op 20 Aug (2003)
- Z.K.H. Prins Emmanuel: op 04 Okt (2005)
- H.K.H. Prinses Eléonore: op 16 Apr (2008)

Tot slot nog even vermelden dat er in België een aantal Prinselijke en Hertogelijke families zijn, beter bekend als de Families van het Salon Bleu, genoemd naar één van de salons in het Koninklijk Paleis te Brussel dat destijds een blauw interieur had en sinds 2010 het Pilasterssalon heet.

Het betreft de volgende prinselijke en hertogelijke families (met tussen haakjes de naam van de familiehoofden):

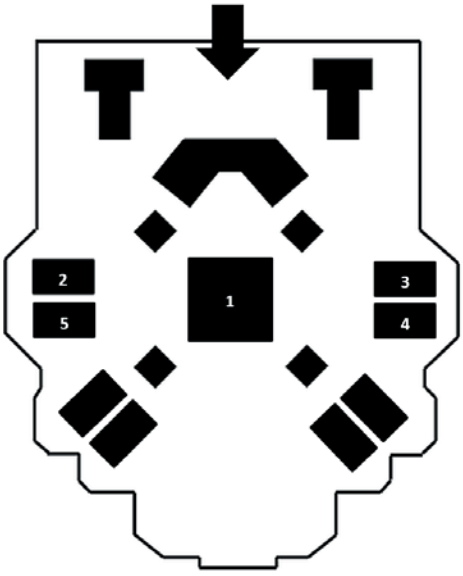
- Z.D.H.[2] Hertog (Léopold) d'Arenberg (met residentie in Zwitserland)
- Z.D.H. Prins (Emmanuel) de Croÿ-Solre (met residentie in Frankrijk)
- Z.H.[3] Prins (Michel) de Ligne
- Hertog (Stéphane) d'Ursel (met residentie in de Verenigde Staten)
- Hertog (Friedrich) de Beaufort Spontin (met residentie in Oostenrijk)
- Prins (Charles-Guillaume) de Merode-Westerloo (met residentie in Frankrijk)
- Prins (Philippe) Riquet de Caraman Chimay
- Hertog (Thierry) de Looz Corswarem (met residentie in Frankrijk)
- Lord (Arthur) Wellesley, hertog van Wellington, prins van Waterloo (met residentie in het VK)
- Z.D.H. Prins (Stéphane) de Lobkowicz
- Z.D.H. Prins (Rodolphe) de Habsbourg-Lorraine (met residentie in Zwitserland)
- Prins (Alexandre) Swiatopelk-Czerwertinski (met residentie in de Verenigde Staten)

Deze families behoren tot de hoogste Belgische adel maar hoewel de titel van 'Prins' het misschien doet vermoeden, zijn zij niet van koninklijken bloede. De familiehoofden hebben het recht de Koning te 'tutoyeren'.

De Koninklijke Crypte

Een groot aantal afgestorven leden van de Koninklijke Familie werd na hun dood bijgezet in de Koninklijke Crypte die zich bevindt onder de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Laken. De eerste Belgische koningin, Louise-Marie had de wens uitgedrukt om in Laken begraven te worden. Na haar overlijden in 1850 werd een wedstrijd uitgeschreven voor de bouw van een nieuwe kerk die in 1872 in gebruik werd genomen. Achter het koor bevindt zich de koninklijke kapel en de toegang tot de crypte die sindsdien de begraafplaats is van alle regerende Belgische vorsten en hun echtgenotes.

Toegang via OLV-kerk



1. Centraal praalgraf van HH.MM. Koning Leopold I en Koningin Louise-Marie
2. Graf van HH.MM. Koning Leopold II en Koningin Marie-Henriette
3. Graf van HH.MM. Koning Albert I en Koningin Elisabeth
4. Graf van HH.MM. Koning Leopold III en Koningin Astrid en H.K.H. Prinses Lilian
5. Graf van HH.MM. Koning Boudewijn en Koningin Fabiola

[2] *Zijne Doorluchtige Hoogheid*
[3] *Zijne Hoogheid*

In 1865 komt Koning Leopold I te sterven en vrijwel onmiddellijk ontstaat een heuse politieke en religieuze rel over hoe de eerste vorst der Belgen moest begraven worden. Leopold I was een overtuigde protestant – op Zijn sterfbed weigerde Hij zich te bekeren tot het katholieke geloof met een categorieke nein ! – en een eminente vrijmetselaar. De toenmalige kerkleiders hadden het er dan ook zeer moeilijk mee dat de overleden vorst doorheen een katholieke kerk moest gebracht worden om bijgezet te worden in de crypte. Na veel gepalaver kwam een typisch Belgisch compromis uit de bus: een extra toegang tot de crypte werd voorzien via de achtermuur opdat Zijn lichaam niet door de katholieke kerk zou moeten hetgeen voor alle partijen een aanvaardbare tussenoplossing bleek te zijn.

De crypte is op regelmatige tijdstippen – gemiddeld eenmaal per maand – geopend voor het publiek.

Op 17 februari 1935, precies één jaar na de dood van Koning Albert I, werd een misviering gehouden in de Onze-Lieve-Vrouwekerk ter nagedachtenis van de koning die in Marche-les-Dames tijdens een klimongeval om het leven kwam. Na het tragisch overlijden van Koningin Astrid datzelfde jaar, werd besloten om op 17 februari alle gestorven leden van de Koninklijke familie te herdenken. Sindsdien wordt elk jaar op dezelfde datum in de kerk van Laken een herdenkingsdienst gehouden.

Hoofdstuk 3:
De Belgische vlag

Toen op 25 augustus 1830 de Belgische Revolutie uitbrak, nam Edouard Ducpétiaux, destijds journalist bij de liberale Brusselse krant Courrier des Pays-Bas, zelf actief deel aan de gevechten. Hij beschreef hierin de volgende episode:

"Vanaf de eerste dagen, en toen de Nederlandse troepen werden teruggedrongen naar het hoger gelegen deel van de stad, werd in Brussel op verschillende plaatsen de Franse vlag gehesen. Maar deze handeling, te wijten aan Franse agenten die toen probeerden de bevolking te leiden, werd met een unanieme kreet van afkeuring afgewezen. Vergezeld van een troep jongeren en arbeiders aarzelde ik niet om overal de Franse vlag te verwijderen en te vervangen door de oude Brabantse vlag, die sindsdien de vlag van België is geworden".

Edouard Ducpétiaux liet op vraag van collega-journalist en advocaat Lucien Jottrand op donderdag 26 augustus 1830 de eerste twee door hen ontworpen Belgische vlaggen in merinoswol aaneennaaien door mevrouw Marie Abts-Ermens in haar stoffenzaak in de buurt van de Brussels Grote Markt. Vervolgens trok hij naar het stadhuis waar hij de Franse vlag, die daar tijdens de opstand na de opvoering van de opera De Stomme van Portici de dag voordien was gehangen, door de nieuwe Belgische driekleur verving. De tweede vlag die Marie Abts-Ermens naaide, gemaakt in opdracht van een ambtenaar van het ministerie van Oorlog, werd meegenomen in de optochten door Brussel waar de bevolking werd opgeroepen zich achter de Belgische Revolutie te scharen.

Twee herdenkingsplaten, één in het Nederlands en één in het Frans, werden in 1931 bevestigd op de gevel van Maries stoffenzaak op de hoek van de Grasmarkt met de Heuvelstraat.







△In 1931 werden **twee bronzen gedenkplaten** aangebracht op de gevel van Mevr Abts' stoffenzaak op de hoek van de Grasmarkt met de Heuvelstraat nabij de Brusselse Grote Markt waar actueel een broodjeszaak is gelegen.

◁ **Olieverfschilderij** "Mevrouw Marie Abts vervaardigt de eerste Belgische vlag (26 augustus 1830), Werk van Emile Vermeersch uit 1926 - Legermuseum, Hollandse zaal

De eerste Belgische vlaggen hadden banen die horizontaal waren ten opzichte van de vlaggenmast. Dit bleef zo tot 23 januari 1831 toen de regering besloot om de kleuren verticaal te plaatsen, ongetwijfeld om verwarring met de Nederlandse vlag te voorkomen. De tekening die bij het besluit van oktober 1831 werd gevoegd, plaatste hierbij de zwarte

kleur aan de mast. De kleuren zwart, geel en rood waren geïnspireerd op het wapenschild van het oude hertogdom Brabant dat een gele leeuw met rode klauwen op een zwarte achtergrond voerde.

Elk van de kleuren heeft een welbepaalde betekenis: zwart staat symbool voor nederigheid en dienstbaarheid, geel voor rijkdom en autoriteit en rood voor dapperheid en overwinning.

De laatste keer dat de horizontale rangschikking van kleuren werd gebruikt, was echter in 1832, toen België een honderdtal erkentelijksheidsvlaggen uitdeelde aan de gemeenten die zich tijdens de revolutie onderscheidden, met respect voor de oorspronkelijke volgorde: rood, geel en zwart.

De Belgische grondwet, die de nationale vlag niet vermeldt, beschrijft in het huidige artikel 193 echter de kleuren van de Belgische Natie in de oorspronkelijke volgorde: rood, geel en zwart. Misschien moet er maar eens werk worden gemaakt van een herziening van dit Grondwetsartikel.

De Belgische vlag wappert boven het Koninklijk Paleis en het Kasteel van Laken als de Koning in België is.



△ "*À la commune de Gand, 1830, La Patrie reconnaissante*"

Vlaggenprotocol

Net zoals veel andere landen bestaat er in België een vlaggenprotocol dat bepaalt op welke dagen de nationale driekleur dient te worden gehesen. Particulieren mogen de Belgische vlag altijd hijsen, maar monumenten, overheidsgebouwen, officiële gebouwen en overheidsbedrijven moeten op bepaalde dagen van het jaar bevlagd worden. Overeenkomstig het KB van 3 december 2013 betreffende de bevlagging van openbare gebouwen, moeten de vlaggen op de volgende data gehesen worden:

- 20 januari: *verjaardag van H.M. de Koningin (BEL + EUR)*
- 17 februari: *ter nagedachtenis van de overleden leden van de Koninklijke Familie (BEL + EUR); de vlaggen worden halfstok gehesen*
- 7 april: *ter ere van de Belgische militairen gestorven tijdens operaties voor de vrede sinds 1945 (BEL + EUR)*
- 15 april: *verjaardag van Z.M. de Koning (BEL + EUR)*
- 1 mei: *feest van de Arbeid (BEL + EUR)*
- 5 mei: *Dag van de Raad van Europa (BEL + EUR)*
- 8 mei: *VE-day (overwinning van de geallieerden in 1945 en einde van de genocide) (BEL)*
- 9 mei: *Dag van Europa (EUR*)
- 6 juni: *verjaardag van Z.M. Koning Albert II (BEL + EUR)*
- 2 juli: *huwelijksverjaardag van HH.MM. Koning Albert II en Koningin Paola (BEL + EUR)*
- 21, 22, 23 juli: *Nationale Feesten (BEL + EUR)*
- 11 september: *verjaardag van H.M. Koningin Paola (BEL + EUR)*
- 24 oktober: *Dag van de Verenigde Naties (BEL + EUR)*
- 11 november: *Wapenstilstand (1918) (BEL)*
- 15 november: *Koningsdag (BEL + EUR)*

- 4 december: *huwelijksverjaardag van HH.MM. de Koning en de Koningin*
- te bepalen: *Dag van de Europese verkiezingen (EUR)*

Voor de officiële vlaggen bestaat een voorrangsvolgorde; dit betekent dat de ene vlag voor een andere komt als zij samen gehesen worden. Deze wordt als volgt bepaald:

1. de nationale (Belgische) vlag
2. de nationale buitenlandse vlag(gen) (deze worden uitzonderlijk gehesen bij bepaalde omstandigheden)
3. de vlag van de (Vlaamse, Franse of Duitstalige) Gemeenschap (niet bij Defensie)
4. de Europese vlag (in principe altijd samen met de Belgische vlag, behalve op twee dagen (zie hierboven))
5. de vlag van de provincie (niet bij Defensie tenzij aan de gebouwen van de Militaire Provinciestaven)
6. de vlag van de gemeente (niet bij Defensie)

Bij het hijsen van meerdere vlaggen van verschillende landen wordt de volgorde bepaald volgens de Franse taal, soms uitzonderlijk in het Engels.

Een nationale vlag dient, als symbool van een land, met de nodige eerbied te worden behandeld. Hoewel er in België geen specifieke wettelijke bepalingen bestaan die de schennis van de nationale vlag strafbaar stellen, dient men volgende handelingen te vermijden; zij worden immers beschouwd als smaad aan de vlag:

- de vlag beledigen door ze neer te halen, te vertrappelen, te schenden, scheuren of verbranden;
- de vlag in aanraking laten komen met de grond;
- de vlag met onvoldoende zorg behandelen indien niet gebruikt (laten rondslingeren, niet mooi gevouwd opbergen);
- de vlag gebruiken als decoratie (ter bedekking van een tafel of spreekgestoelte).

Verder hoort een vlag 's avonds, vóór het invallen van de duisternis, naar beneden te worden gehaald tenzij zij 's nachts wordt verlicht.

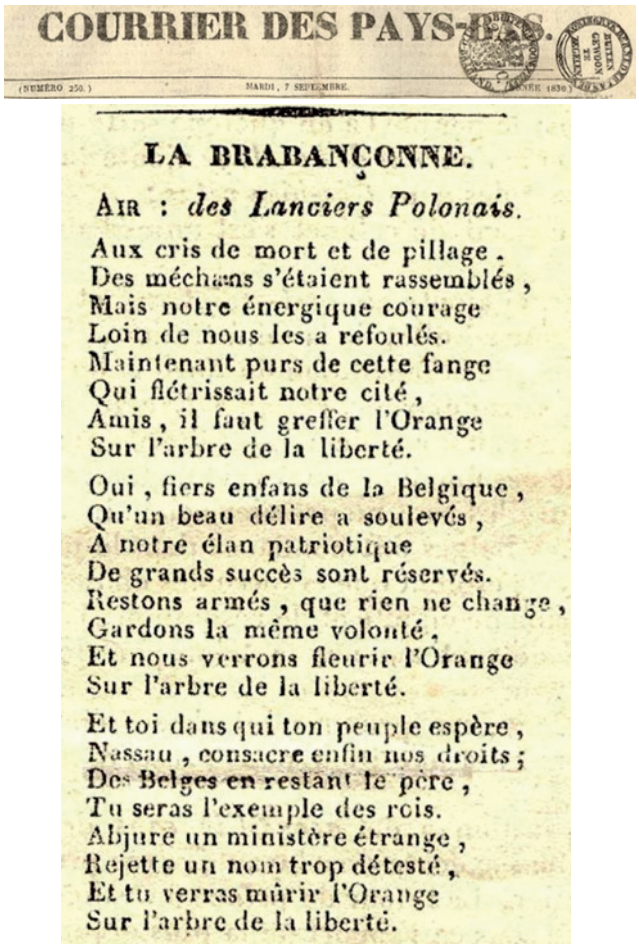
In België bestaat, in tegenstelling tot bij voorbeeld de Verenigde Staten, geen officieel ceremonieel inzake het plooien van de driekleur en het is tot nader order ook geen traditie. Het zou evenwel een mooi gebaar zijn van de Defensiegemeenschap om de Belgische driekleur die rust op de kist van een in actieve dienst overleden militair, geplooid aan de familie te overhandigen op het einde van de uitvaart. Een dergelijk ceremonieel vereist de aanwezigheid van twee militairen en kan in dertien, relatief eenvoudige, vouwen tot een driehoek worden herleid.

Hoofdstuk 4:
De Brabançonne

In de woelige dagen van de Belgische revolutie kwamen verschillende vrijheidsstrijders op een dag samen in het café 'L'Aigle d'Or' in de Greepstraat in Brussel. Onder hen ook de Fransman Louis Alexandre Dechet, beter bekend onder zijn pseudoniem Jenneval. Tijdens een van de bijeenkomsten las deze Jenneval, acteur bij de Muntschouwburg waar op 25 augustus 1830 de revolutie begonnen was, enkele strijdlustige verzen voor waarin hij zijn revolutionaire gedachten had verwerkt; coauteur was Constantin Rodenbach.Toen Jenneval zijn verzen liet drukken bij drukkerij Jorez en ze 'La Bruxelloise' wilde noemen, wees de uitgever hem er echter op dat deze titel al bestond, en koos hij uiteindelijk voor 'La Brabançonne' als titel voor zijn verzen.

De tekst van Jennevals verzen verscheen reeds op 7 september 1830, amper luttele dagen na het uitbreken van de revolutie, in de Brusselse krant Courier des Pays-Bas. Terwijl Van Campenhout zijn muziek nog aan het componeren was, achtte de uitgever het opportuun om op eigen initiatief eraan toe te voegen, dat de tekst kon gezongen worden op de tonen van de mars van de Poolse Lansiers – een gewezen Frans cavalerieregiment – dat destijds erg in zwang was.

In deze eerste versie van De Brabançonne werd overigens nog niet geroepen om de Belgische onafhankelijkheid. Jenneval vroeg de Nederlandse koning om de rechten der Belgen te erkennen. Nadat koning Willem I er met een leger op uit trok om de Belgische revolutionairen aan te pakken, veranderde Jenneval zijn tekst. Nu eiste hij wel onomwonden de Belgische onafhankelijkheid op.



COURRIER DES PAYS-BAS.

(NUMÉRO 250.) MARDI, 7 SEPTEMBRE.

LA BRABANÇONNE.

AIR : *des Lanciers Polonais.*

Aux cris de mort et de pillage,
Des méchans s'étaient rassemblés,
Mais notre énergique courage
Loin de nous les a refoulés.
Maintenant purs de cette fange
Qui flétrissait notre cité,
Amis, il faut greffer l'Orange
Sur l'arbre de la liberté.

Oui, fiers enfans de la Belgique,
Qu'un beau délire a soulevés,
A notre élan patriotique
De grands succès sont réservés.
Restons armés, que rien ne change,
Gardons la même volonté,
Et nous verrons fleurir l'Orange
Sur l'arbre de la liberté.

Et toi dans qui ton peuple espère,
Nassau, consacre enfin nos droits;
Des Belges en restant le père,
Tu seras l'exemple des rois.
Abjure un ministère étrange,
Rejette un nom trop détesté,
Et tu verras mûrir l'Orange
Sur l'arbre de la liberté.

△Uittreksel uit de Courrier des Pays-Bas (7 september 1830)

In 1860 werd de tekst door de toenmalige Belgische eerste minister Charles Rogier aangepast waardoor de heftige uitvallen op de Nederlandse Prins van Oranje werden afgezwakt. In feite bestaat er geen officiële versie van De Brabançonne. Verschillende commissies werden belast met het bestuderen van de tekst en de melodie en met het opstellen van een officiële versie. Deze werkzaamheden hebben echter nooit tot een resultaat geleid. In een ministeriële rondzendbrief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken van 8 augustus 1921 wordt wel verklaard dat enkel de vierde strofe van de tekst van Charles Rogier, zowel in het Nederlands als in het Frans, als de officiële versie moet worden beschouwd.

Hierna volgt de officiële Nederlandse, Franse en Duitse tekst van (het vierde couplet van) De Brabançonne:

O dierbaar België, o heilig land der vaad'ren,
Onze ziel en ons hart zijn u gewijd,
Aanvaard ons kracht en het bloed van onze aad'ren,
Wees ons doel in arbeid en in strijd,
Bloei, o land, in eendracht niet te breken,
Wees immer u zelf, en ongeknecht,
Het woord getrouw dat g'onbevreesd moogt spreken.
Voor Vorst, voor Vrijheid en voor Recht!
Het woord getrouw dat g' onbevreesd moogt spreken.
Voor Vorst, voor Vrijheid en voor Recht! (3x).

Noble Belgique, ô mère chérie,
À toi nos cœurs, à toi nos bras,
À toi notre sang, ô Patrie !
Nous le jurons tous, tu vivras !
Tu vivras toujours grande et belle
Et ton invincible unité
Aura pour devise immortelle :
le Roi, la Loi, la Liberté
Aura pour devise immortelle :
le Roi, la Loi, la Liberté ! (3x)

O liebes Land, o Belgiens Erde,
Dir unser Herz, Dir unsere Hand,
Dir unser Blut, dem Heimatherde,
Wir schwören's Dir, o Vaterland!
So blühe froh in voller Schöne,
Zu der die Freiheit Dich erzog,
Und fortan singen Deine Söhne;
Gesetz und König und die Freiheit hoch!
Und fortan singen Deine Söhne;
Gesetz und König und die Freiheit hoch! (3x)

Elke militair hoort de tekst in zijn/haar moedertaal te kennen/te kunnen zingen.

Een standbeeld voor De Brabançonne



△ Monument 'La Brabançonne' (1930) - *Surlet de Chokierplein te Brussel*

Voor de blijde inkomst van Koning Albert I en Koningin Elisabeth te Brussel op 22 november 1918, nadat het Vorstenpaar gedurende vier jaar in het laatste stukje België verbleef tijdens de Eerste Wereldoorlog, werd een achttal tijdelijke monumenten in de stad geplaatst om de terugkeer van het Koningspaar luister bij te zetten. Eén van deze tijdelijke, in stuc opgetrokken, monumenten was een jonge vrouw die, zegevierend voortschrijdend, De Brabançonne voorstelt en daarbij de Belgische vlag in de hand houdt. Van de acht tijdelijke monumenten zal enkel De Brabançonne vereeuwigd worden door een bronzen versie te plaatsen. Het duurde evenwel tot bij de viering van 100 jaar België dat het standbeeld op 16 november 1930 zou worden ingehuldigd. Op de voorkant van de sokkel waarop het beeld staat, staan de eerste strofen van De Brabançonne hernomen in de beide landstalen.

Nationale volksliederen van andere landen

Het volkslied van een ander land wordt gespeeld ter ere van een buitenlandse gast tijdens een officieel bezoek of bijzondere aanwezigheid. Ook worden de buitenlandse volksliederen gespeeld tijdens plechtigheden met een internationaal karakter. De volgorde van uitvoering van de volksliederen wordt in principe vastgelegd in alfabetische volgorde van deze landen in één van de officiële diplomatieke talen (Frans en Engels). Aangezien het Frans één van de officiële landstalen is, wordt in België de Franse alfabetische volgorde gevolgd.

Bepaalde grote organisaties (bijvoorbeeld de NAVO, de VN) wijken echter van deze regel af en gebruiken de Engelse namen.

De Europese hymne

In 1972 nam de Raad van Europa een deel van de prelude uit de 9e symfonie van Ludwig van Beethoven aan om er zijn volkslied van te maken. Dertien jaar later, in 1985, maakten de staatshoofden en regeringsleiders van de Europese Unie dit tekstloze volkslied officieel. Het is niet bedoeld om volksliederen te vervangen, maar om gedeelde waarden en diversiteit in de Unie te vieren. Burgers staan in de houding bij de uitvoering van de Europese hymne en militairen groeten.

Officieel heeft de hymne geen tekst om de heel eenvoudige reden dat er geen Europese eenheidstaal bestaat. De Negende symfonie werd in 1823 gecomponeerd door Ludwig Van Beethoven, toen hij muziek zette op de 'Ode an die Freude', het lyrische vers van Friedrich von Schiller uit 1785, waardoor deze originele, Duitse tekst vaak gebruikt wordt als het volkslied gezongen wordt. Voor een gezongen versie wordt niet gegroet!

De NATO-hymne

Deze hymne werd in 1989 gecomponeerd door Kapitein André Reichling, de toenmalige dirigent van het Luxemburgse Musique Militaire Grand-Ducale ter gelegenheid van de 40e verjaardag van de oprichting van het bondgenootschap. De tekstloze melodie wordt gespeeld tijdens bezoeken van hooggeplaatste NAVO-hoogwaardigheidsbeklederS. De uitvoering ervan gaat altijd vooraf aan de volksliederen en kan deze nooit vervangen. Er wordt niet gegroet voor de NATO-hymne (die geen volkslied is).

Hoofdstuk 5:
De Congreskolom en het Graf van de Onbekende Soldaat

Het Voorlopig Bewind

In de nadagen van de Belgische Revolutie van eind augustus 1830, werd een Voorlopig Bewind (Gouvernement Provisoire) opgericht dat een centraal gezag moest uitoefenen voor de jonge Staat België. Het bestond uit 11 burgers die de moed vonden om koelbloedig het hoofd te bieden aan de zeer precaire militaire toestand ten gevolge van de opstand. Het Voorlopig Bewind decreteert op 4 oktober 1830 dat de Belgische provincies, die met geweld van Holland zijn afgescheiden, een onafhankelijke Staat zullen vormen en een maand later zal het Nationaal Congres worden opgericht als eerste grondwetgevende vergadering of parlement met als voornaamste opdracht een ontwerp van grondwet op te stellen en die in heel België te doen toepassen.

Op 21 juli 1831, na de troonsbestijging van Koning Leopold I, ging het Congres uiteen. Het had dankzij de Grondwet de Belgische burger de volgende waarborgen opgeleverd:

- de gelijkheid voor de Wet;
- de onschendbaarheid van woning en eigendom;
- de individuele vrijheid;
- de vrijheid van godsdienst en geweten;
- de vrijheid van onderwijs;
- de persvrijheid;
- de vrijheid van vergadering;
- de vrijheid van vereniging.

De Congreskolom

15 jaar na de ontbinding van het Nationaal Congres rijpte de idee om een monument op te richten via een openbare intekening om het nodige geld in te zamelen en bij koninklijk besluit van 24 september 1849 werd beslist een kolom te bouwen, geïnspireerd op de zuil van Trajanus in Rome. Meer dan 50 ontwerpen werden ingediend en de jonge Brussels architect Joseph Poelaert, later bekend voor zijn belangrijkste bouwwerk, het Justitiepaleis aan het naar hem genoemde Poelaertplein, kreeg de opdracht. Op 25 september 1850, precies twintig jaar na het einde van de septemberrevolutie van 1830, werd de eerste steen gelegd door Koning Leopold.



△ De Congreskolom

Met zijn 45 meter hoogte, overtrof het de triomfzuil in Rome (30 meter) en de Parijse Colonne Vendôme (44 meter) die Napoleon Bonaparte veertig jaar eerder had laten bouwen en was hiermee destijds de vierde grootste herdenkingszuil ter wereld.

Op de hoeken van de sokkel stellen vier bronzen zitbeelden de door de Grondwet uitgevaardigde fundamentele vrijheden voor: de Vrijheid van Onderwijs steekt belerend de vinger op, de Persvrijheid toont een handdrukpers, de Godsdienstvrijheid draagt de toorts van het geloof en de

Vrijheid van Vereniging heeft een bijlbundel. Boven op de zuil kwam een 4,7 meter hoog standbeeld van de eerste Koning der Belgen in het groot tenue van Luitenant-generaal. Toen Leopold I echter had vernomen dat men een standbeeld te zijner ere op het bouwwerk wou plaatsen, weigerde Hij resoluut dit nationaal eerbetoon. De beide Kamers negeerden evenwel de wens van de Koning en gaven opdracht het bronzen standbeeld van de hand van Antwerpse beeldhouwer Willem Geefs alsnog te laten plaatsen.

Twee bronzen, drie meter hoge, leeuwen met opengesperde muil van de hand van Eugène Simonis, dezelfde beeldhouwer als het ruiterstandbeeld van Godfried van Bouillon op het Brusselse Koningsplein, zouden later het geheel voltooien. Het was uiteindelijk de Hertog van Brabant, Kroonprins Leopold – de latere Koning Leopold II – die de Congreskolom op maandag 26 september 1859 zou inhuldigen.

Het Graf van de Onbekende Soldaat

"Van dit statige monument gaat iets groots uit. De grootsheid van de helden van de Groote Oorlog, gesneuveld voor het land, voor ons land. Maar ook: de eenvoud en nederigheid waarmee het mysterie gepaard gaat van de verminkte, naamloze soldaat. Ongetwijfeld had hij zijn verhaal willen vertellen, hij had in het licht kunnen staan dat hem nu is gegund. Maar net in de naamloosheid en het stilzwijgen vindt hij zijn ware roeping."

Koning Filip, 11 november 2018

In navolging van het Verenigd Koninkrijk (1920), Frankrijk (1920) en de Verenigde Staten (1921), werd op 23 november 1922 een wetsvoorstel ingediend door de Brusselse senator Alphonse Carpentier om *"de resten van een onbekende held bij te zetten op het Martelaarsplein. Zo zouden degenen die in 1830 stierven ter verdediging van onze vrijheden rusten naast de heldhaftige soldaat van 1914, gedood voor het vaderland."* De Belgische Regering besliste echter om, ter nagedachtenis van de gesneuvelden uit de Groote Oorlog (1914-1918), het stoffelijk overschot van een onbekende soldaat te begraven aan de voet van de Congreskolom en bedacht een bijzondere procedure: op vijf militaire begraafplaatsen waar het Belgische Leger zwaar slag had geleverd tijdens de voorbije oorlog zou telkens het stoffelijk overschot van een niet-geïdentificeerde militair worden opgegraven. Uit deze vijf onbekende militairen, gesneuveld bij de gevechten in en rond de forten van Luik, Namen en Antwerpen, aan het IJzerfront en tijdens het bevrijdingsoffensief in Vlaanderen in 1918, zou uiteindelijk dé Onbekende Soldaat worden gekozen. Het was niet geweten welke rang of afkomst deze had.

De vijf kisten kwamen op vrijdagmorgen 10 november 1922 per trein aan in het station van Brugge waar zij in een tijdelijke rouwkapel werden geplaatst. Tientallen oorlogsverminkten hielden er de wacht tot de lichamen naar hun definitieve bestemming zouden worden gebracht. 's Namiddags werd de Brugse oorlogsblinde Reinold Haesebrouck naar de rouwkapel gebracht waar hij één voor één de kisten aanraakt, in het midden ging staan en aan Minister van Landsverdediging Albert Devèze zei: "*De vierde van links bevat het stoffelijk overschot van de Onbekende Soldaat, mijnheer de minister*" terwijl hij met zijn blindenstok de kist aanwees. Op het ogenblik dat de kist van de Onbekende Soldaat 's anderendaags aankwam in Brussel, vond op de kleine militaire begraafplaats van Steenbrugge een korte plechtigheid plaats waar de vier 'overige' onbekende soldaten werden bijgezet in eenvoudige graven. Voor hen geen eeuwige vlam of trompetgeschal.

Het eerbetoon aan de Onbekende Soldaat te Brussel op 11 november 1922 was zeer plechtig. Koning Albert I speldde de voornaamste Belgische onderscheidingen op de vlag die de kist bedekte en de hoge militaire vertegenwoordigers van de geallieerde naties volgden Zijn voorbeeld. De gevleugelde woorden van Koning Albert I bij die gelegenheid hebben op vandaag niet aan kracht ingeboet: *"Het is van geen belang te weten of hij burger, werkman of landbouwer, Vlaming of Waal is; wij brengen hem hulde omdat hij in onze ogen de blijvende eigenschappen van ons ras vertegenwoordigt, omdat hij een onaantastbaar symbool is van de verdediging van onze vrijheid en eenheid en onafhankelijkheid, en een waarborg voor het onsterfelijk bestaan van ons Vaderland."*



Om 11.25 uur stond de kist aan de voet van het graf waarin het, na het spelen van het Te Velde, voorgoed zou verdwijnen. Een eenvoudige granieten steen werd op het graf geplaatst. Op een bronzen plaat valt te lezen:

ICI REPOSE UN SOLDAT INCONNU
MORT POUR LA PATRIE
1914-1918
HIER RUST EEN ONBEKENDE SOLDAAT
VOOR 'T VADERLAND GESTORVEN

Na de Tweede Wereldoorlog werd een tweede bronzen plaat aangebracht met de tekst:

AUX HEROS DE LA GUERRE
1940-1945
AAN DE HELDEN VAN DE OORLOG

ter ere van de naar schatting 12.000 Belgische militaire gesneuvelden van de Tweede Wereldoorlog.

In 1998, vier jaar na de moord op tien Belgische Blauwhelmen in Kigali, Rwanda, werd door de Ministerraad beslist dat de dag van 7 april voortaan zou worden opgedragen aan de herdenking van alle Belgische militairen gesneuveld in dienst van de vrede sinds 1945. Een derde gedenkplaat werd voor die gelegenheid aangebracht op het graf van de Onbekende Soldaat:

Aux Belges tombés au service de la Paix depuis 1945
Aan de Belgen gevallen in dienst van de vrede sinds 1945
An die Belgier die seit 1945 im Dienste des Friedens gefallen sind

Op 20 juli 1951 werd de vzw 'Comité van de Vlam' opgericht met als doel de herinnering levend te houden aan hen die hun leven hebben gegeven voor het vaderland en om de nagedachtenis van de Belgische Onbekende Soldaat te verheerlijken door de vlam die op zijn graf brandt, aan te wakkeren. Op 11 november 2005 werd het Comité van de Vlam officieel overgedragen aan Defensie gezien de hoge leeftijd van de toenmalige leden, vaak oud-strijders uit de Tweede Wereldoorlog. Het is het Militair Commando van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dat sindsdien waakt over de tradities van de aanwakkering van de Vlam.

Bij elk staatsbezoek van een buitenlands Staatshoofd aan ons land is het steevast de traditie dat de hoge gast, na de officiële welkomstplechtigheid op het Paleizenplein, een bloemenkrans gaat neerleggen op het graf van de Onbekende Soldaat en de Eeuwige Vlam aanwakkert. Dit gebeurt ook bij de jaarlijkse nationale plechtigheid van 11 november wanneer de Koning er hulde brengt en bij andere officiële gelegenheden.

De Onbekende Soldaat staat vandaag symbool voor alle gesneuvelde militairen van de beide Wereldoorlogen en diegenen die het leven lieten voor de vrede in operaties sinds 1945.

Op twee bronzen platen bovenaan de trappen die leiden naar de Congreskolom, staat in het Nederlands en in het Frans te lezen:





Militairen die hier voorbijkomen, worden dan ook geacht het graf van de Onbekende Soldaat te groeten en misschien even te bezinnen over de zin van vrede en de onzin van oorlog …

De Eeuwige Vlam

Toen eind 1922 oud-strijder Ridder Pierre de Goemaere voorstelde om aan het graf van de Onbekende Soldaat vier eeuwig brandende fakkels te plaatsen, belastte de Brusselse burgemeester Adolphe Max de stadsarchitect met de opdracht om verschillende projecten uit te werken. Uiteindelijk werd het project van Baron Henri Kervyn de Lettenhove uit Brugge gekozen. Aan zijn schrijftafel schetste hij een eenvoudige vuurkorf die steunt op vier gevleugelde leeuwen. Deze staan symbool voor kracht, dapperheid en België.



Bijna twee jaar na de bijzetting van de Onbekende Soldaat werd op 2 november 1924 om 18u voor de eerste keer de Eeuwige Vlam door een zwaar verminkte oud-strijder aangestoken. Sindsdien brandt deze bijna ononderbroken.

Hoofdstuk 6:
Belgische symbolen

We gaan het in dit hoofdstuk niet hebben over de eerder toeristische symbolen van ons land, hoewel het Atomium, Manneken Pis, de Belgische friet en chocolade en de famous Belgian beers, zeker hun plaats hebben verdiend in onze nationale cultuur.

De nationale vlag, de nationale feestdag en De Brabançonne als Belgische symbolen worden dan weer in andere hoofdstukken beschreven.

De nationale wapenspreuk

De nationale leuze "Eendracht maakt macht" was van 1588 tot 1795, ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden, de wapenspreuk van Nederland. De uitdrukking houdt in dat wie samenwerkt, sterker staat en meer gedaan krijgt. In 1815 koos de Nederlandse Koning Willem voor de spreuk "*Je maintiendrai*" ("Ik zal handhaven") dat nog steeds de nationale leuze is van onze noorderburen. Toen het Koninkrijk der Nederlanden in 1830 uiteenviel ten gevolge van de Belgische onafhankelijkheid, koos het nieuwe België vervolgens voor de Franse variant "*L'Union fait la force*". Naast België is het ook de wapenspreuk van Bulgarije, Georgië en Haïti. De Duitstalige variant luidt "*Einigkeit macht stark*".

De Griekse schrijver Homerus (ca. 800-750 v. Chr.) wordt wel eens genoemd als de bedenker van de spreuk, omdat hij in de Ilias de het begrip "macht door eenheid" gebruikte, maar dit is omstreden. Veelal wordt de Romeinse geschiedschrijver Gaius Sallustius Crispus (86-ca.35 v.Chr) beschouwd als de eerste die de slogan opschreef.

Het wapenschild of rijkswapen



Wapenschild van België

Vanaf 1830 bepaalde de Grondwet dat het wapen de 'Belgische leeuw' zou zijn, zonder opgave van verdere details. Pas bij een koninklijk besluit uit 1837 over de uitgave van staatszegels werd het wapenschild formeel vastgelegd.

Het wapenschild bestaat uit een centraal geplaatst zwart schild met daarop een klimmende leeuw van Brabant in goud, getongd en geklauwd in keel (rood); dit is het historische wapen van Brabant. De schildhouders bestaan uit twee aanziende leeuwen die het schild en een speer vasthouden met de vlag van België. Onderaan het schild hangt de Leopoldsorde en de nationale leuze: "L'union fait la Force - Eendracht maakt macht".



Wapenschild van Z.M. de Koning

Het wapen is bedekt door een hermelijnen mantel, uitgevoerd in rood en opgeknoopt met gele touwen; die moet de monarchie voorstellen. Het wapen is gekroond met de koningskroon van België. Boven de kroon is het wapen van Brabant afgebeeld, geflankeerd door de wapens van de acht andere oorspronkelijke individuele provincies van België (op 1 januari 1995 werd de toenmalige provincie Brabant opgesplitst in Vlaams- en Waals-Brabant en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

Ook het Koninklijk Huis en de leden van de Koninklijke Familie beschikken elk over hun eigen wapenschild. Het betreft eigenlijk een variant op het wapen van België; zo is de mantel op het schild uitgevoerd in koninklijk purper in plaats van rood en zijn de provincievlaggen verwijderd. Het wapen is overdekt met de koninklijke kroon (in het geval van het wapenschild van de Koning). In 2019 heeft Koning Filip een laatste aanpassing laten doorvoeren door de nationale wapenspreuk 'L'union fait la force', die tot nog toe alleen in het Frans op het wapenschild stond, nu ook in het Nederlands ("Eendracht maakt macht") en het Duits ("Einigkeit macht stark") te laten vermelden. Een andere nieuwigheid was het opnieuw opnemen van het schild van het Huis Wettin, één van de oudste Duitse adellijke geslachten, waartoe de leden van de Koninklijke Familie behoren. Ten slotte heeft de Koning beslist om varianten van het wapenschild toe te kennen aan Kroonprinses Elisabeth en aan het voormalig vorstenpaar Koning Albert II en Koningin Paola.



Klein Wapen als staatszegel

Naast deze wapenschilden, bestaat ook nog het zogenaamd 'Klein Wapen' van België dat als staatszegel op brieven en omslagen bij de federale administraties wordt gebruikt.



De Belgische leeuw

De Belgische leeuw

Wij hadden het eerder (Hoofdstuk I) over de Leo Belgicus, de Belgische Leeuw, als vorm in de cartografie. Vanwaar komt de Belgische leeuw als nationaal wapen? Immers in onze streken

waren nimmer leeuwen gekend, tenzij, met permissie, deze in onze dierentuinen en bij het circus…

Daarvoor moeten we terug naar de eerste kruistochten tijdens de Middeleeuwen. Mensen in de Lage Landen wisten uit verhalen dat leeuwen bestonden. Maar wanneer edellieden uit onze contreien echte leeuwen zien in het Heilig Land, gaan ze hem ook gebruiken in hun symboliek. De graven van Vlaanderen hadden bijvoorbeeld als statussymbool echte leeuwen in kooien. Maar er speelde nog een factor mee: keizers voerden het symbool van de adelaar die oppermachtig boven alles uitvliegt. Om zich te affirmeren tegen dat hoogste gezag kozen veel landheren de leeuw, het sterkste landdier, als symbool.

Eind zestiende eeuw ten tijde van de opstanden tegen de Spaanse overheersing was de Brabantse gele leeuw op een zwarte achtergrond het symbool dat de hele Nederlanden verenigde. Bijna alle provincies droegen wel een leeuw in hun wapen. Na 1830 zal de Brabantse leeuw 'gepromoveerd' worden tot Belgische leeuw. In artikel 125 van de oorspronkelijke Belgische Grondwet van 1831 staat geschreven: "*De Belgische Natië neemt voor hare kleuren aen, het rood, het geel en het zwart; en voor wapenen van het koningryk den Belgischen Leeuw, met het randschrift: Eendragt maekt magt*."

Het madeliefje als symbool voor de herdenking van de gesneuvelden

In 1915, het tweede oorlogsjaar van de Groote Oorlog, schreef de Canadese arts John Mc Crae het wereldberoemde gedicht 'In Flanders Fields". In de eerste regel wordt de klaproos ('poppy' in het Engels) vernoemd; de dieprode papaverbloem ontstond na de Eerste Wereldoorlog in Engeland als symbool voor de herdenking van de oorlogsdoden omdat ze veelvuldig bloeiden op de Vlaamse slagvelden en ze deed denken aan het vele bloedvergieten. Zij is sinds 1922 ook het symbool van de Britse veteranenorganisatie '*Royal British Legion*'.

In Flanders fields the poppies grow
Between the crosses, row on row
That mark our place; and in the sky
The larks, still bravely singing, fly
Scarce heard amid the guns below.

Na het verwoestende conflict van de Eerste Wereldoorlog werd in Frankrijk '*le Bleuet de France*' (de korenbloem) als project geboren op initiatief van twee verpleegsters. Dit initiatief had tot doel geld in te zamelen voor hulp aan degenen die verminkt waren in *de Groote Oorlog*. Gewonde en gehandicapte soldaten maakten stoffen korenbloemen om ze op straat te verkopen. Deze veldbloem werd gekozen omdat hij een van de weinige was die, naast de papaverbloem, op de slagvelden groeide, maar ook omdat hij deed denken aan de blauwe kleur van het Franse uniform. Sindsdien vinden er elke 8 mei en 11 november in Frankrijk campagnes plaats waarin om donaties wordt verzocht om sociale werken te financieren.



△ De Poppy in gebruik bij de Commonwealth-landen



△ De Bleuet de France



△ Het Belgisch madeliefje

Het is weinig bekend, maar in België ontstond het madeliefje als symbool voor respect en de herinnering aan de soldaten die in de Eerste Wereldoorlog sneuvelden. Tijdens de oorlog stuurden veel Belgische soldaten achter de IJzerlinie een madeliefje in brieven naar huis. Verrassend genoeg zijn veel van deze bloemen samen met de brieven bewaard gebleven. Na de oorlog werd het madeliefje voor ons het symbool om de strijders en slachtoffers van de oorlog te herdenken. Dit gebruik ging na de Tweede Wereldoorlog geleidelijk verloren en verloor het madeliefje aan belang ten voordele van de klaproos die intussen internationale bekendheid had verworven als symbool voor de herdenkingen.

Hoofdstuk 7:
De nationale feestdag

Onze nationale feestdag vindt zijn oorsprong in de nasleep van de Belgische Omwenteling van 1830. In 1815 hadden de Europese grootmachten, na de verschrikkelijke ervaringen van de Napoleontische oorlogen tijdens dewelke ongeveer 7 miljoen mensen sneuvelden, op het Congres van Wenen beslist om onze contreien bij het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden te voegen. Maar de politieke, economische, sociale, godsdienstige en taalkundige tegenstellingen tussen de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden – het latere België – maakten een hechte eenheid onmogelijk. Integendeel, met als rechtstreekse aanleiding de geslaagde revolutie in Frankrijk die in juli 1830 de 'burger'-koning Louis-Philippe aan de macht bracht, waaiden de revolutionaire krachten naar onze regio's over. Er braken onlusten uit die tussen 25 augustus en 27 oktober 1830 uitmondden in een aantal veldslagen met het gekende resultaat als gevolg. Al op 4 oktober 1830 riep het Voorlopig Bewind de onafhankelijkheid uit.

De keuze van een voor alle Europese grootmachten aanvaardbaar staatshoofd drong zich op om het voortbestaan van de jonge natie te vrijwaren. Het nieuwe regime bood uiteindelijk Prins Leopold van Saksen-Coburg de Belgische troon aan die hij op 26 juni 1831 te Londen aanvaardde. Op 16 juli reisde hij af naar Calais, waarna hij 's anderendaags zijn triomfantelijke intrede deed in De Panne, om vervolgens via Veurne, Oostende, Brugge, Maldegem, Eeklo, Gent, Aalst en Asse op 20 juli aan te komen in Laken. Op 21 juli 1831 legde de eerste Koning der Belgen de grondwettelijke eed af op het Koningsplein, waar voor de gelegenheid een weelderig versierde tribune was opgebouwd vóór de kerk van Sint-Jacob-op-Koudenberg: "*Ik zweer dat ik de grondwet en de wetten van het Belgische volk zal naleven, 's Lands onafhankelijkheid handhaven en het grondgebied ongeschonden bewaren*".

Aanvankelijk werd de nationale feestdag gevierd in september om de verjaardag van de gevechten van 1830 te herdenken, later op de derde dag van augustus en tenslotte werd de datum van de nationale feestdag vastgelegd met een wet van 27 mei 1890 op de verjaardag van de eedaflegging van de eerste koning der Belgen. Voortaan zou op 21 juli onze nationale feestdag worden gevierd.

De nationale feestdag gaat steevast gepaard met een nationaal Te Deum in de Brusselse Sint-Michiels en Sint-Goedelekathedraal in aanwezigheid van Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin – ook elders te lande wordt het Te Deum als lofzang voor de Koning gezongen – en vindt 's namiddags op het Paleizenplein het traditioneel defilé van de troepen en van de burgerlijke hulpdiensten plaats. De dag wordt feestelijk afgesloten met een indrukwekkend vuurwerk.

Hoofdstuk 8: Koningsdag

Gedurende de regering van Koning Leopold I werd de koning gevierd op de verjaardag van zijn eedaflegging (21 juli, nog steeds de nationale feestdag) én op zijn geboortedag, 16 december. Onder de regering van Koning Leopold II werd dat zijn naamdag op 15 november, het feest van de Heilige Leopold.



△ Z.M. de Koning, staatsieportret.(*)

Albert I verplaatste het feest na zijn aantreden naar zijn naamdag op 26 november. Aangezien zijn moeder, Prinses Maria van Hohenzollern-Sigmaringen, op die dag in 1912 overleed, werd al snel weer de datum van 15 november aangenomen. Deze datum lag vanaf 1922 echter te dicht bij de nieuwe viering van Wapenstilstandsdag. Kardinaal Mercier stelde daarom voor de Zalige Albert de Grote als Belgische heilige aan te nemen en de viering te plaatsen op 27 november. Bij de heiligverklaring van Albert de Grote in 1931 werd zijn feestdag in de Romeinse heiligenkalender ingeschreven op 15 november. De datum van het Koningsfeest werd dan ook vanaf het aantreden van Koning Leopold III definitief vastgesteld op 15 november, zowel de feestdag van de Heilige Leopold als van de Heilige Albert.

Het feest werd oorspronkelijk het 'Naamfeest van Zijne Majesteit de Koning' genoemd. Tijdens het regentschap van Prins Karel (1944-1950) besliste de regering in 1945 om de viering te hernoemen in 'Feest van de Dynastie' en zo slechts indirect te verwijzen naar de afwezige Koning Leopold III die op dat ogenblik in de onmogelijkheid was te regeren. Na het aantreden van Koning Boudewijn besloot de regering in 1952 de viering nogmaals te hernoemen tot 'Koningsdag'.

Koningsdag, dus op 15 november, gaat gepaard met een nationaal Te Deum in de Brusselse kathedraal waarop Z.M. de Koning traditioneel ontbreekt; het is immer ongepast dat de Koning zichzelf viert. Sinds 2001 vindt in de namiddag een burgerlijke plechtigheid plaats in het Federaal Parlement waar, in aanwezigheid van de overheden van het Land, hulde wordt gebracht aan de Koning. In de legereenheden wordt rond 15 november de traditionele, verplichte toost aan de Koning gehouden, gevolgd door een korpsmaaltijd (zie ook hfst.17).

(*)*In België bestaat er geen wettelijke verplichting om in alle openbare gebouwen de staatsieportretten van het Vorstenpaar uit te hangen, maar toch wordt dit traditiegetrouw op veel plaatsen gedaan. Staatsie betekent (uiterlijke) pracht en praal of (uiterlijk) vertoon. Een staatsieportret is een portret of foto van een staatshoofd of van een hoogwaardigheidsbekleder 'in vol ornaat'.*

Hoofdstuk 9:
De eed van trouw

In België bestaan verschillende types van eden. Er is de grondwettelijke eed die een nieuwe Koning(in) aflegt alvorens de troon in te nemen, de leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en van de Senaat zweren dan weer "de Grondwet te zullen naleven" alvorens hun ambt te aanvaarden. Ieder aanstaand advocaat dient de eed van advocaat af te leggen voor het Hof van Beroep en geneesheren leggen dan weer de Eed van Hippocrates af; deze 2400 oude eed ligt ongetwijfeld aan de basis van het principe van de eedafleggingen.

De leden van de Federale regering, de Minister-Presidenten van de gemeenschaps- en gewestregeringen, ambtenaren, militairen en leden van de Federale en Lokale Politie leggen de volgende eed af, in principe in de moedertaal[4] van betrokkene:

Ik zweer getrouwheid aan de Koning, gehoorzaamheid aan de Grondwet en aan de wetten van het Belgische volk (in het Frans: "*Je jure fidélité au Roi, obéissance à la Constitution et aux lois du peuple belge*" en in het Duits: "*Ich schwöre Treue dem König, Gehorsam der Verfassung und den Gesetzen des belgischen Volkes*".
(Artikel 2 van het decreet van 20 juli 1831)

Die eedaflegging, waarbij niet alleen gehoorzaamheid aan de wetten wordt beloofd maar die ook een belofte van trouw aan de Koning inhoudt, dit wil zeggen aan de Staat in al zijn organen waarvan de Koning het symbool is, vormt een politieke waarborg voor de regelmatige werking van die organen en is dus verplicht voor al diegenen die door hun functie bijdragen tot de uitoefening van de machten die uitgaan van de Natie.

De eed wordt rechtstaand afgelegd, de houding wordt aangenomen waarbij de wijs- en middelvinger van de rechterhand aaneengesloten worden opgestoken; alle andere variaties (vlakke hand, V-teken, gekruiste vingers) zijn strikt uitgesloten. De eed wordt vervolgens met een krachtige en duidelijk verstaanbare stem uitgesproken. Bij twijfel over de juistheid van de uitgesproken eed, kan de overheid in wiens handen de eed werd afgelegd, vragen deze opnieuw te laten afleggen. Een proces-verbaal van eedaflegging wordt tenslotte in het persoonlijk dossier van de betrokkene geklasseerd.



△ Eedaflegging van H.K.H. Prinses Elisabeth,
26 september 2023, Koninklijke Militaire School

[4] *Eén van de toelatingsvoorwaarden om bij Defensie te kunnen worden tewerkgesteld, is het bezitten van de Belgische nationaliteit of onderdaan te zijn van de Europese Economische Ruimte of van de Zwitserse Bondstaat. Personen die geen van de drie Belgische landstalen als moedertaal hebben, zullen de eed moeten afleggen in de taal van de eenheid of in één van de talen naar keuze indien het een tweetalige eenheid betreft.*

Hoofdstuk 10:
's Lands roemrijke Emblemen

De Emblemen van het Leger

Het gebruik van herkenningstekens bij het leger bestaat al vele eeuwen. Het vroegste bewijs voor het gebruik van vaandels is gevonden in het oude Egypte. Als de troepen rond 3100 voor Christus ten strijde trokken, hadden ze lange stokken met dierenafbeeldingen bij zich. Bekender zijn de standaarden van de Romeinse legioenen. Geleidelijk aan kwamen geschilderde en geborduurde doeken in gebruik. In de Middeleeuwen inspireerden de banieren zich aan het wapenschild van de landheren, ze voerden dezelfde kleuren en vanaf de 15de eeuw werd de vlaggenstok vrijwel algemeen gebruikt.

Napoleon Bonaparte wist een ware cultus voor het vaandel te creëren terwijl hij de emblemen aan een streng doorgevoerde eenvormigheid onderwierp. Een ware vaandelmystiek ontstond; wee hem die een vaandel aan de vijand kwijtraakte!

Het jonge België had snel nood aan een leger en vanaf eind 1830 werden de eerste Belgische regimenten opgericht uit de Zuid-Nederlandse afdelingen van het Hollandse leger. Op 1 december 1831 overhandigde Koning Leopold I het Vaandel van het 4de Linieregiment aan de toenmalige Korpscommandant, Kolonel Leboutte, op het Brusselse Koningsplein. Dit vaandel was het allereerste regimentsembleem van het Belgische Leger. Dit vaandel, en de andere officiële regimentsemblemen van het Belgische Leger, zullen alle in de driekleur zijn, verticale banden, het zwart aan de stok. Op de vlaggenstok bevindt zich de Belgische leeuw die sedert 1168 onze blazoenen en zegels siert: een klauwende leeuw op een voetstuk dat rust op een krans van laurier- en eikenbladen.

Diezelfde maand volgden nog de uitreikingen van nieuwe Vaandels aan het 1ste Kurassiersregiment, het latere 3de Lansiersregiment (10 december 1831), aan de 3de, 10de en 11de Linieregimenten en aan het 2de Regiment Jagers te Paard en het 2de Lansiersregiment (22 december 1831).

De Emblemen van ons Leger hebben een eigen geschiedenis die innig verbonden is met die van het onafhankelijk België. Bij overhandigingen werden zij met luister omringd, bij wapenschouwingen en bij eedafleggingen meegedragen, en sommige zelfs wapperden in het vuur van de overwinning. De eerste vaandels droegen geen eervolle vermeldingen (citaten) maar waren de beloning voor de dappere daden van de eenheden in de beginjaren van de jonge staat. Het Embleem van zijn/haar eenheid is voor de militair het symbool van de waarden van de Natie en van Defensie en van zijn betrokkenheid in dienst van de Natie.

Gedurende een eeuw werd het formaat van de emblemen, de gebruikte stof, de wijze van aanhechting aan de stok, … door geen enkel voorschrift vastgesteld. Vanaf de Eerste Wereldoorlog werden op de doeken de (eerste) eervolle vermeldingen die de regimenten hadden verkregen, geborduurd naargelang de beschikbare ruimte en de inspiratie van het moment. Een uniformiteit van de emblemen drong zich op en het Koninklijk Besluit van 12 november 1930 regelde de reglementaire voorschriften van de Emblemen.

De term 'Embleem' is een generieke benaming die de drie verschillende types Emblemen in gebruik bij Defensie omvat; het is hoofdzakelijk op basis van de afmetingen die beschreven staan in het KB van 12/11/1930 dat een onderscheid wordt gemaakt tussen Vaandels, Standaarden en Vlaggen.

Vaandels worden in hoofdzaak toegewezen aan infanterie-eenheden, meer bepaald aan Linieregimenten, Karabiniers, Jagers te voet en Ardense Jagers, Standaarden aan cavalerie-, artillerie-, paracommando- en luchtmachteenheden en aan de Marine. Vlaggen worden doorgaans toegewezen aan scholen, genie-eenheden, transmissie- en logistieke eenheden en aan de Medische Dienst.

Tot slot vermeld ik nog een belangrijk historisch feit. In mei 1940, bij aanvang van de Tweede Wereldoorlog, telde het Belgische Leger maar liefst 135 Emblemen. Op de vooravond van de capitulatie van 28 mei, gaf Koning Leopold III het bevel om alle Emblemen te redden: "Geen enkel mag ongeschonden in de handen van de vijand terechtkomen". Dit bevel werd stipt uitgevoerd, geen enkel Embleem viel in handen van de vijand, met uitzondering van dat van het 2de Karabiniersregiment: 37 werden vernietigd of verbrand op bevel van de Korpscommandanten, 36 werden verborgen in de Benedictijnenabdij van Sint-Adries (Brugge), 6 werden verborgen te Middelkerke, 3 begraven te Mariakerke, 21 verborgen in het Koninklijk Legermuseum en 21 Emblemen werden gered door particulieren. Na de bevrijding in september 1944, werden de nog bestaande Emblemen terug overgedragen aan het Koninklijk Legermuseum en, later, aan de toekomstige op te richten eenheden van, hoofdzakelijk, de Landmacht.



△ Vaandel van het 12de Linieregiment

De Commandovlag van Z.M. de Koning

De oorsprong van de Commandovlag van de Koning situeert zich bij het begin van de Eerste Wereldoorlog. De vlag begeleidde Koning Albert I bij verschillende gelegenheden zoals bijvoorbeeld een militaire plechtigheid en het uitreiken van eretekens.
Deze vlag, gedragen door een onderofficier van de Rijkswacht en begeleid door 2 andere onderofficieren, is veelvuldig te zien op foto's van intochten in grote Belgische steden in november 1918. De vlag werd op 21 februari 1921 aan het Koninklijk Legermuseum toevertrouwd waar het enkel nog buitenkwam ter gelegenheid van de jaarlijkse optochten in aanwezigheid van Koning Albert I en later van Koning Leopold III.
Aangetast door de tijd, werd het embleem ingekaderd en is nu te bezichtigen in het Koninklijk Legermuseum.

Een nieuwe Commandovlag werd vervaardigd en afwisselend gedragen door een onderofficier van het 12 Linieregiment en het 2 Regiment Grenadiers (eenheden waar Koning Leopold III gediend heeft). Deze vlag was ook aan boord van het pantservoertuig dat het kanonaffuit trok met daarop de kist van de Vorst tijdens Zijn uitvaart op 1 oktober 1983. De vlag is eveneens te bezichtigen in de reliekenkast in het Koninklijk Legermuseum.

In 1956 werd een nieuwe Commandovlag vervaardigd voor Koning Boudewijn. Na Zijn dood werd de vlag overgenomen door Albert II. Aangetast door de tijd werd ook deze Commandovlag van Koning Boudewijn geplaatst in de reliekenkast van het Legermuseum. Een nieuwe Commandovlag werd vervaardigd door het Competentiecentrum Steunmaterieel en Producten (CCMP) te Ieper voor Koning Albert II en later voor de huidige Vorst.

Traditiegetrouw begeleidt de Commandovlag de Koning bij de schouwing van 21 juli. De vlag wordt dan gedragen door een verdienstelijke adjudant-majoor of oppermeester-chef die ieder jaar door het Hoofd van het Militair Huis van de Koning aangeduid wordt op voorspraak van de Chef Defensie. Hij neemt daarvoor normaal plaats in een gepantserd voertuig.Tijdens het defilé, neemt de onderofficier met de Commandovlag plaats aan de voet van Koninklijke tribune. Het doek van de Commandovlag van de Koning meet 80 cm x 80 cm en draagt geen enkele vermelding. Op de vlaggenstok prijkt een vergulde heraldische Belgische Leeuw op een voetstuk.

Vermits het geen Eenheidsembleem is, heeft de Commandovlag van de Koning niet dezelfde symbolische waarde. Het heeft zijn eigen symboliek, gelinkt aan de aanwezigheid van de Vorst. Behalve dus op 21 juli is de Commandovlag van de Koning te bezichtigen tussen de Emblemen van de ontbonden eenheden in de reliekenkast Nr. 1 in het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis.



△ Standaard van Z.M. de Koning

Voorts beschikt de Koning ook over een persoonlijke standaard. Deze draagt in het midden het gekroonde wapen van België en op de vier hoeken een kroon met daaronder een monogram van de gestileerde letters FP (Filip-Philippe). Deze standaard wordt bij belangrijke bezoeken ook aan de wagen van de Koning gevoerd. Wanneer de Koning gebruikt maakt van een (regerings-)vliegtuig voor een officiële verplaatsing of voor een staatsbezoek, wordt de persoonlijke standaard (bij het taxiën) uit het raam van de cockpit gestoken.

Hoofdstuk 11: Eervolle onderscheidingen

De oorsprong van het belonen met eretekens gaat terug tot in de oudheid. De Grieken hadden de gewoonte kronen en andere kostbaarheden als erkenning en onderscheiding uit te reiken. Pas in het Romeinse Rijk verschenen voor het eerst militaire eretekens. De soldaat kreeg verschillende sieraden maar de hoogste erkenning van de staat, een kroon van eikenbladeren, werd slechts op het hoofd van de voornaamste krijgslieden geplaatst. De caesars – keizers – kroonden zichzelf quasi automatisch.

De religieuze en militaire orden vinden hun oorsprong ten tijde van de kruistochten. Kruisvaarders droegen een kruis op de borst en vertrokken om het graf van Christus in Jeruzalem te bevrijden. Ridderorden werden ingesteld – *de Ridders van het Heilig Graf van Jeruzalem, de Hospitaalridders van Sint-Jan van Jeruzalem en de Tempeliers* waren de meest bekende – en de kruisvaarders die van deze ordes deel uitmaakten, onderscheidden zich uitsluitend door de kleur van het kruis: rood, geel, groen, wit of zwart naargelang de nationaliteit. Aanvankelijk waren deze ridders meestal van adellijke afkomst maar ook strijders van eenvoudiger afkomst uit eerbare en onberispelijke families en met een uitgesproken geloof, voegden zich bij de ridderordes. Door hun moedige daden konden zij tot de adelstand verheven worden.

Geleidelijk aan werden de grootmeesters van al deze religieuze en militaire orden rond de kroon verzameld en werden de orden onder het gezag van de koning geplaatst waarna zij uitgroeiden tot nationale orden. Zo ontstaan in Engeland de Orde van de Kousenband (*The Most Noble Order of the Garter*), in Frankrijk de Orde van de Heilige Geest (*Ordre du Saint-Esprit*), de Orde van de Olifant in Denemarken etc…

In onze streken werd op 10 januari 1430 in Brugge de Orde van het Gulden Vlies (Ordre du Toisson d'Or) ingesteld door Filips de Goede, hertog van Bourgondië, ter gelegenheid van zijn huwelijk met Isabella van Portugal. In het begin van de 18de eeuw werd de orde gesplitst in een Oostenrijkse en een Spaanse tak.

Terwijl de ridderorden werden ingesteld ten voordele van de edele ridders, werden de verschillende orden van verdienste ingesteld ten voordele van elke burger die zich voor het vaderland verdienstelijk maakte en een onberispelijk verleden had. De meest bekende zijn *l'Ordre de la Légion d'Honneur in Frankrijk, The Most Excellent Order of the British Empire (OBE), The Most Honourable Order of the Bath en de Distinguished Service Order (DSO)* in Engeland, de Orde van Oranje-Nassau in Nederland, enzovoort. Meestal werden de leden van een orde van verdienste in graden opgedeeld, waarvan de houders zich door verschillende insignes van elkaar onderscheidden en zij droegen de titels van Ridder, Officier, Commandeur, Grootofficier, Grootkruis- of Grootlintdrager. Bepaalde van deze orden beschikten over een ondergeschikte klasse met medailles en palmen en in veel gevallen gingen de orden van verdienste gepaard met een pensioenuitkering voor de houders.

De Nationale Orden in België

België telt op vandaag drie Nationale Orden, in hiërarchische volgorde:

- de **Leopoldsorde**, opgericht in 1832 met een lint in gevlamd klaproosrood, geïnspireerd op de kleur van deze van het Gulden Vlies,
- de **Kroonorde**, opgericht in 1898, met een gevlamd rood-bruin lint,
- de **Orde van Leopold II**, opgericht in 1900, met een gevlamd donkerblauw lint en een zwarte streep in het midden.
- Ten tijde van Kongo-Vrijstaat (1885-1908) en Belgisch Congo (1908-1960) werden de **Orde van de Afrikaanse Ster** (1888) en de **Koninklijke Orde van de Leeuw** (1891) door Koning Leopold II ingesteld. De beide onderscheidingen werden na de onafhankelijkheid van onze voormalige kolonie nog maar uitzonderlijk uitgereikt.



◁ Koning Leopold I met de volgende onderscheidingen: Grootlint in de Leopoldsorde, Commandeur in de Order of the Bath (Verenigd Koninkrijk), Officier in de Leopoldsorde, Ridder in de Orde van het Gulden Vlies, Ridder in de Orde van St-Joris (Rusland), Ridder in de Orde van Maria-Theresia (Oostenrijk), Ridder in de Orde van de Toren en het Zwaard (Portugal), Ridder in de Huisorde van Ernestine van Saksen en het Kulmer Kreuz (Pruisen)

De orden worden opgedeeld in twee categorieën (burgerlijk en militair) – de Leopoldsorde telt als enige een derde categorie, namelijk de maritieme – en in negen (voor de Leopoldsorde vijf) hiërarchische klassen:

- Grootlint (LO) en Grootkruis (KrO en OLII),
- Grootofficier
- Commandeur
- Officier
- Ridder
- Palmen (goud en zilver, enkel in de KrO)
- Gouden Medaille (enkel in de KrO[1] en de OLII)
- Zilveren Medaille (enkel in de KrO[2] en de OLII)
- Bronzen Medaille (enkel in de KrO[2] en de OLII[2])

(1) aan het personeel van Defensie wordt enkel de militaire categorie uitgereikt
(2) deze worden niet uitgereikt aan het militair personeel van Defensie

De data voor de jaarlijkse promoties zijn 8 april, 15 november en 21 juli, respectievelijk de geboortedag van Koning Albert I, Koningsdag en de Nationale Feestdag. De onderscheiding wordt steeds vergezeld van een oorkonde (brevet) in de taal van de betrokkene; het is het officiële aan de begunstigde afgegeven bewijs van de toekenning van een ereteken in de Nationale Orden.

De Leopoldsorde

De Leopoldsorde is de hoogste Belgische onderscheiding; zij werd ingesteld in 1832 door Koning Leopold I als orde van verdienste en dynastieke orde.
De Grootmeester van de Leopoldsorde is de Koning der Belgen.

De eerste ridder in de Leopoldsorde was een soldaat. De Franse geniesoldaat Ausseil, gekwetst toen hij aan het beleg van Antwerpen deelnam, kreeg deze eer op 9 december 1832. Op die dag bezocht Koning Leopold I de voorste linies en zo ontmoette hij deze soldaat die op een draagberrie lag, met één been afgerukt door een kanonbal. De Koning zei hem: "U bent ernstig gewond, vriend" en Ausseil die zijn gesprekspartner niet kende antwoordde: "Ja, generaal, maar het is op mijn wachtpost, voor mijn vaderland en te midden van mijn kameraden". De Koning die wist wat heldenmoed is, benoemde hem terstond tot de allereerste Ridder in de nieuwe Orde die zopas was gesticht.



△« Vous êtes grièvement blessé, mon ami »

Het Grootlint van de Leopoldsorde is de hoogst mogelijke onderscheiding in België. Het lint wordt van de rechterschouder naar de linkerheup gedragen, gecombineerd met de dracht van een borstplaat op de linkerborst. Dames dragen een iets smaller lint.



△ Hare Majesteit de Koningin met de versierselen van de Leopoldsorde, staatsieportret

De Kroonorde

De Kroonorde, in 1898 ingesteld door Koning Leopold II, was aanvankelijk bestemd voor gebruik in het bestuur van Congo-Vrijstaat. Toen de Belgische Staat de kolonie in 1908 overnam, werd de Kroonorde de tweede nationale orde, na de Leopoldsorde. De orde staat minder hoog in aanzien dan de Leopoldsorde. De orde wordt veel gebruikt in het diplomatieke verkeer. De Belgische regering verleent de orde in het kader van staatsbezoeken en bij het vertrek van de in België geaccrediteerde ambassadeurs. De Grootmeester van de Kroonorde is de Koning der Belgen.



△ Commandeurslint in de Kroonorde

De Orde van Leopold II

De Orde van Leopold II is van oorsprong een koloniale orde die in 1900 door Koning Leopold II werd ingesteld in Congo-Vrijstaat, die zijn privébezit was. Toen Congo in 1908 een Belgische kolonie werd, nam België deze orde over. De Grootmeester van de Orde van Leopold II is de Koning der Belgen.



△ Zilveren Medaille in de Orde van Leopold II

Toekenningsvoorwaarden

In de schoot van Defensie worden de Nationale Orden, samen met de Militaire Kruisen en de Militaire Eretekens, hoofdzakelijk uitgereikt uit hoofde van dienstanciënniteit. Het Militair Kruis is een eervolle onderscheiding die aan officieren wordt uitgereikt, terwijl het Militair Ereteken wordt uitgereikt aan onderofficieren en vrijwilligers. Zij bestaan beiden uit twee klassen (1ste en 2de klasse) en zijn geen Nationale Orden.

De personeelscategorie, de graad, het aantal dienstjaren, eventuele bonificaties en het al dan niet behoren tot het varend personeel (lees: luchtdienst), zijn bepalend voor de onderscheiding waarvoor het personeel in aanmerking komt. Zo zal de vrijwilliger met 20 jaren dienst in aanmerking komen voor de Zilveren Medaille in de Orde van Leopold II, terwijl de onderofficier met hetzelfde aantal jaren dienst de Gouden Medaille zal uitgereikt worden. De officier met 20 jaren dienst en die minstens de graad van kapitein draagt, komt in aanmerking voor het Ridderkruis in de Kroonorde, terwijl zijn collega van het varend personeel deze reeds na 15 jaren dienst heeft ontvangen en hij het Ridderkruis in de Leopoldorde krijgt toegekend bij 20 jaren dienst.

Verkleinde juwelen, staafjes, rozetten en lintjes

Verkleinde juwelen bestaan in alle klassen van de drie Nationale Orden en zijn tot 1/3 verkleind ten opzichte van de grote juwelen der eervolle onderscheidingen. De kleine juwelen worden uitsluitend gedragen op het galatenue – maar nooit op het groot galatenue – of op de spencer.

Staafjes (batons of slides) met de kleuren van de linten van de eervolle onderscheidingen hebben dezelfde breedte van de linten en hebben een hoogte van 1 cm. Zij worden, ter vervanging van de juwelen, gedragen op het militair uniform.



△ Staafje Officier in de Kroonorde

De rozet, dat enkel bestaat vanaf de graad van Officier in één van de Nationale Orden, wordt evenwel zonder verplichting als knoopsgatversiering gedragen op de revers van de burger(stads)kledij. Het is echter sterk aanbevolen de rozet te dragen bij officiële gelegenheden, in hoofdzaak in het diplomatiek milieu.



△ Rozet Officier in de Leopoldsorde

Het lintje tot slot wordt op een identieke manier gedragen als de rozet. Het lintje bestaat enkel beneden de graad van Officier in één van de Nationale Orden.



△ Lintje Gouden Medaille in de Kroonorde

Op een burgerlijk uniform (politie, brandweer, douane …) mogen geen rozetten, linten en miniaturen worden gedragen.

Gekruiste zwaarden en palmtakken

Gedurende de verschillende gewapende conflicten die ons land heeft gekend, werd de onderscheiding vaak verleend met bijkomende versierselen op het lint om aan te geven dat de onderscheiding was verleend als blijk van erkentelijkheid voor diensten tijdens de oorlog bewezen. Zo kon het lint versierd worden met een palmtak, met gekruiste zwaarden en zelfs met een ster of met een gouden bies.

De houders van de eretekens in de drie Nationale Orden, welke verleend werden tot erkenning van krijgsverrichtingen aangehaald in de Legerdagorder, werden gemachtigd op het lint van de Orde een palm in zilver voor de ridders en in goud voor de andere rangen te dragen (KB van 15 november 1915). De eretekens der Nationale Orden welke voor oorlogsverdiensten worden toegekend, zullen op het lint der Orde voorzien zijn van een zilveren kenteken bestaande uit 2 gekruiste zwaarden (Koninklijk Besluit van 14 februari 1939). Vanaf 1952 volgden nog gelijkaardige besluiten die betrekking hadden op krijgsverrichtingen tijdens WO II en de Korea-oorlog. De gekruiste zwaarden zijn niet te verwarren met twee gekruiste sabels die voorkomen op herinneringsmedailles.



△ Ridderkruis met palm in de Orde van Leopold II



△ Ridderkruis met gekruiste zwaarden in de Leopoldsorde

Nestels

Er bestaan vier soorten nestels (volgens voorrangsvolgorde):

- de nestel in de kleuren van het lint van de Leopoldsorde;
- de nestel in de kleuren van het lint van de Orde van de Afrikaanse Ster;
- de nestel in de kleuren van het lint van het Oorlogskruis 1914 – 1918;
- de nestel in de kleuren van het lint van het Oorlogskruis 1940 – 1945.

Enkel de nestel met de hoogste rang mag gedragen worden.

De collectieve nestel – ook wel eenheidsnestel geheten – werd destijds bij koninklijk besluit toegekend aan eenheden naargelang het aantal citaten op hun Embleem en gedragen aan het Embleem. Het personeel van dergelijke eenheden is gemachtigd de nestel ten collectieven titel te dragen maar uitsluitend tijdens plechtigheden en in aanwezigheid van het Embleem. Belangrijk hierbij is dat het Embleem moet zijn toegewezen aan de eenheid en niet in bewaring bij een eenheid. De collectieve nestel wordt aan de rechterschouder gedragen en enkel op het tenue voor schouwingen en erediensten, niet op het uniform evenwel met uitzondering voor de militaire muzikanten.

De nestel in de kleuren in het lint van het Oorlogskruis wordt verleend aan eenheden met minstens twee eervolle vermeldingen in de Legerdagorder. De nestel in de kleuren van het lint van de Leopoldsorde gaat naar eenheden die minstens vier eervolle vermeldingen hebben verkregen. In 1953 werden drie klassen gecreëerd:

1. de nestel eerste klasse waarvan de koord met drie gouddraden is doorvlochten voor zestien vermeldingen;
2. de nestel tweede klasse waarvan de koord met drie zilverdraden doorvlochten is voor acht vermeldingen;
3. de nestel derde klasse voor vier eervolle vermeldingen.



△ De nestel tweede klasse in de kleuren van de Leopoldsorde

De nestel die ten individuele titel werd uitgereikt aan militairen die effectief aan een zeker aantal gevechten hebben deelgenomen en wiens daden hebben bijgedragen tot een vermelding van diens eenheid in de dagorder van de hogere echelon (Legerkorps- of Legerdagorder). Het betreft op vandaag enkel nog de resterende oud-strijders van de Tweede Wereldoorlog en de Korea-oorlog die de schriftelijke toelating hebben gekregen om de nestel ten individuele titel te dragen aan de linkerschouder (aan de kant van de eervolle onderscheidingen).

Andere onderscheidingen

Het Militair Kruis is een eervolle onderscheiding die aan officieren wordt uitgereikt, terwijl het Militair Ereteken wordt uitgereikt aan onderofficieren en vrijwilligers. Zij bestaan beiden uit twee klassen (1ste en 2de klasse) en zijn geen Nationale Orden.



△ Militair Kruis, Eerste Klasse △ Militair Ereteken Eerste Klasse

Andere eervolle onderscheidingen in gebruik bij Defensie zijn het Militair Ereteken voor buitengewone dienst of voor een daad van moed of toewijding, het Erekruis voor militaire dienst in het buitenland, de Herinneringsmedaille voor gewapende humanitaire operaties, de Herinneringsmedaille voor buitenlandse opdrachten of operaties, de Herinneringsmedaille voor de opdrachten of operaties met betrekking tot de operationele verdediging van het grondgebied, de Medaille van Verdienste, het Burgerlijk Ereteken voor een daad van moed of toewijding, de Medaille van het *Carnegie Hero Fund* en de Titels en erekentekens van de Arbeid. Deze laatste drie onderscheidingen worden toegekend door tussenkomst van een ander Departement.

Alle richtlijnen met betrekking tot eervolle onderscheidingen bij Defensie worden beschreven in het reglement DGHR-REG-DECOR-001.

Hoofdstuk 12:
Belgische militaire muziekkapellen, marsen en muzieksignalen

Militaire marsmuziek werd pas als een echte muziekstroming gezien vanaf de 16e eeuw. Sinds de klassieke Oudheid werden er wel percussie-instrumenten gebruikt tijdens de mars. Met regelmatige slagen op trommels werd het ritme van marcheren aangegeven. Hier en daar was het ook gebruikelijk om de fluit te spelen, maar dit diende vermoedelijk slechts als een prettig geluid naast het monotone getrommel. Slagwerkmuziek met een sterk, herhalend ritme hielp soldaten bij het marcheren, maar ook bij de organisatie van een aanval. De slagwerkmuziek werd verfraaid met gemakkelijk te onthouden melodieën, gespeeld door blaasinstrumenten. Vaak ging het om reeds bestaande populaire deuntjes.

Marsmuziek was in de 19e eeuw niet meer weg te denken uit het leger. Met de toevoeging van nieuwe instrumenten werd de muziekstijl ook interessant voor een aantal bekende componisten als Johann Strauss senior die in 1845 de wereldberoemde Radetzky-mars componeerde ter ere van de gelijknamige Oostenrijkse veldmaarschalk. Vrijwel elk Europees leger ontwikkelde zijn eigen marsvorm. Zo werden Britse marsen vrijwel altijd in een trager tempo gespeeld dan hun Franse tegenhangers. Schotten voegden de

doedelzak toe aan hun marsmuziek. De Duitsers waren zeer strikt in tempo en maakten meer gebruik van lage tonen. De mars werd een bewezen effectief middel om een leger(eenheid) van A naar B te verplaatsen.

In 1832 besloot ook Koning Leopold I een orkest op te richten dat verbonden zou worden aan het escorte te paard. Zijn keuze viel op het orkest van het 1e Linieregiment onder leiding van Jean-Valentin Bender. De muziekkapel van de Gidsen die aanvankelijk slechts over trompetten beschikte, was geboren. Bender nam de Kapel in handen en voerde het aantal muzikanten op tot achtentwintig. De formatie vergezelde het Vorstenpaar tijdens al zijn verplaatsingen, vandaar de naam: 'Particuliere Muziekkapel van de Koning'.

In de daaropvolgende decennia ontstonden nog andere muziekkorpsen bij alle Infanterie- (42 muzikanten) en Cavaleriekorpsen (34 muzikanten) en ook muziekkapellen werden toegevoegd aan de Artillerie-eenheden.

Er kwamen echter al gauw besparingen en reeds in 1842 werden de muziekkapellen van de Artillerie afgeschaft.

Over het algemeen kan worden gesteld dat aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog de Belgische militaire muziekkapellen verwaarloosd waren en met uitzondering van de (elitaire) Muziekkapel van de Gidsen was het Belgische Leger op muzikaal vlak ondergeschikt aan andere legers.

In 1917 werd, onder stimulans van Koningin Elisabeth, het '*Orchestre Symphonique de l'Armée de Campagne*' (symfonisch orkest van het Belgisch veldleger) opgericht en bemand met soldaat-muzikanten. Dit orkest trad hoofdzakelijk op in de lokale ziekenhuizen achter het Belgisch front in de Westhoek, waaronder het hospitaal l'Océan in De Panne, ten voordele van de gewonde strijdmakkers. Het orkest kende haar hoogtepunt in het laatste oorlogsjaar met optredens in Londen en Parijs. Na de oorlog werd het orkest in 1919 ontbonden.

De Muziekkapel van de Grenadiers was niet alleen de laatste infanteriekapel maar ook een militaire kapel met een prestigieuze geschiedenis. Op 12 november 1838 stond een Koninklijk Besluit de oprichting toe van een militaire band binnen het Regiment Grenadiers. De capitulatie van het Belgische Leger eind mei 1940, luidde een sombere periode in voor de militaire muzikanten: alle muziekkapellen werden ontbonden en de muzikanten die niet in krijgsgevangenschap verkeerden, keerden naar huis terug. Onmiddellijk na de bevrijding, begin september 1944, werd de Muziekkapel heropgericht met muzikanten uit het vooroorlogse Eerste Grenadiersregiment, het Eerste Karabiniersregiment en het Negende Linieregiment. Vanaf 1946 ging het Muziekkorps van het Eerste Grenadiersregiment deel uitmaken van het bezettingsleger – de latere Belgische Strijdkrachten in Duitsland – onder de naam Muziekkapel van de Vierde Infanteriebrigade



△ De Muziekkapel van het Eerste Regiment Grenadiers, Prins Albertkazerne, 1930

en vanaf 1957 de Muziekkapel van de Eerste Divisie. In 1960 werd de naam nogmaals gewijzigd, ditmaal naar 'Muziekkapel van het 1 (BE) Corps' tot het in 1986 haar originele benaming van 'Muziekkapel van de Grenadiers' verkreeg tot het, alweer omwille van besparingen, in 1989 werd ontbonden. Andere muziekkapellen (Muziekkapel van de Ardense Jagers, later Muziekkapel van de Binnenlandse Strijdkrachten, Muziekkapel van de Rijkswacht) waren hetzelfde lot beschoren.

Na de Tweede Wereldoorlog werden twee nieuwe muziekkapellen opgericht: de Muziekkapel van de Belgische Luchtmacht werd opgericht in 1946. Zij verkreeg in 1996 haar titel 'koninklijke' bij haar 50ste verjaardag. De Koninklijke Muziekkapel van de Luchtmacht bestaat actueel uit een 40-tal beroepsmuzikanten en is gestationeerd te Beauvechain (Bevekom).
De Muziekkapel van de 2de Infanteriebrigade werd in 1947 ontbonden en het grootste gedeelte van de muzikanten ging over naar de Zeemacht om er de Muziekkapel van de Zeemacht – later van de Marine – te vormen. Bij haar 50ste verjaardag, in 1997 werd haar de titel 'koninklijke' toegekend. De Koninklijke Muziekkapel van de Marine bestaat vandaag uit ongeveer 30 beroepsmuzikanten en heeft haar basis te Oostende.



◁ Eerste openbaar optreden van de Muziekkapel van de Zeemacht in Oostende

De Koninklijke Muziekkapel van de Gidsen, die de structuur heeft van een groot harmonieorkest, aangevuld met een uniek (cavalerie-)trompetterkorps, is de grootste van de drie resterende militaire muziekkapellen en bestaat uit een 80-tal beroepsmuzikanten. Zij heeft haar basis in het Kwartier Cdt de Hemptinne te Heverlee, Leuven.

Belgische marsen kunnen best wel concurreren met hun Europese collega's. In heel wat playlists van beroemde militaire marsen staan gekende Belgische marsen zoals de Mars van de Belgische Parachutisten, de Mars van de Koninklijke Militaire School, de Mars van het Eerste Regiment Gidsen en de Mars van de Belgische Zeemacht steevast hernomen naast andere bekende marsen zoals Sambre et Meuse (Frankrijk), The British Grenadiers March en de Colonel Bogey March (Engeland) of de Stars and Stripes Forever (Verenigde Staten).

Muzieksignalen of sonneries

Zoals hierboven beschreven, vindt de marsmuziek haar oorsprong in het leger. Aanvankelijk werd de muziek gebruikt als signaalteken. Daar waar de menselijke stem tekortschoot, wanneer de afstand tot elkaar te groot was, werd een instrument ingezet. Op de legerplaatsen en kazernes werd gebruik gemaakt van een trompet. Voor elk commando was er een ander signaal. Zo waren er signalen voor de reveille en het appel voor de wachtparade, maar ook voor geef acht, voorwaarts en verzamelen. Een bekend signaal is het Taptoe signaal. Dit signaal werd geblazen aan het eind van de avond en had als doel dat de kroegen hun tap toe deden, oftewel dat het sluitingstijd was.

Het signaal '***Aan de Korpscommandant***' wordt enkel gespeeld om de Korpscommandant muzikaal te ontvangen tijdens een wapenschouwing; het wordt gevolgd door het ritornel van de mars van de eenheid (voor zover de eenheid hierover beschikt).
'***Aan de Minister van Defensie***' wordt dan weer gespeeld voor de Minister van Defensie bij ontvangst door aanwezige militaire autoriteiten en door de commandant van de troepen. Dit specifieke signaal wordt nooit gevolgd door een ritornel. De '***oproep***' (rappel) is een protocollair signaal om burgerlijke overheden te ontvangen (Voorzitters Kamer van Volksvertegenwoordigers en Senaat, Ministers (behalve van Defensie), volksvertegenwoordigers en senatoren, burgemeester…) alsook voor buitenlandse overheden (ambassadeur…met uitzondering van een buitenlands Staatshoofd voor wie het 'Te Velde' wordt geblazen).

Het muzieksignaal '***Geef acht***' wordt bevolen alvorens de troepen tijdens een wapenschouwing of plechtigheid in de houding 'Geef acht' te plaatsen. Hetzelfde signaal wordt gebruikt als eerbewijs voor de opperofficieren en brigadecommandanten (1x voor de Brigadegeneraals, 2x voor de Generaal-majoors, 3x voor de Luitenant-generaals en 4x voor de Generaals en de gelijkwaardige Marinegraden). Voor de protocollaire ontvangst van deze overheden, wordt het aantal 'Geef acht' in principe gevolgd door een zogenaamd '***ritornel***', dit is het introductiesignaal van het hoofdthema van een mars. Het uit te voeren ritornel is deze van de mars van de laatste eenheid, brigade of Component die de militaire overheid heeft bevolen. Let wel: niet alle eenheden beschikken over een eigen (eenheids-)mars en niet alle generaals hebben een eenheid bevolen.

'***Muziek aan het Embleem*** (Vaandel, Standaard, Vlag)' wordt gespeeld bij de reglementaire ontvangst en het vertrek van een Embleem of groep Emblemen. Dit signaal wordt altijd gevolgd door de korte versie van De Brabançonne. Het signaal '***Open de ban – sluit de ban***' wordt voorzien voor de erkenning van een nieuwe Commandant (vanaf het niveau Korpscommandant' alsook bij (uitsluitend) de uitreiking van Nationale Orden en Militaire Kruisen. Het sluiten van de ban wordt altijd gevolgd door de korte versie van De Brabançonne.

'***Te Velde***', een oud Frans signaal om eer te bewijzen aan een hoge autoriteit en dat enkel op trommel werd geslagen, werd door België overgenomen door het op klaroen of cavalerietrompet te spelen. De korte versie van het 'Te Velde', aanvankelijk '*de Veldmarsch*' geheten (*Aux Champs* in het Frans), dient om de aankomst en het vertrek van de Koning – in dit geval wordt ze gevolgd door de korte versie van De Brabançonne – en de leden van de Koninklijke Familie of buitenlandse Staatshoofden aan te kondigen terwijl de integrale versie wordt gebruikt voor andere gelegenheden (begrafenissen met militaire eer, bij een vlaggengroet, na het leggen van een bloemenkrans op het graf van de Onbekende Soldaat en alleen wanneer de eeuwige vlam wordt aangewakkerd.

De '***Last Post***' werd aanvankelijk in het Britse leger geblazen om het einde van de dagtaak aan te kondigen en het begin van de avondrust in te luiden. Het signaal bestond al lang voor de Eerste Wereldoorlog en werd toen ook al gespeeld op een klaroen. Het signaal werd ook gebruikt bij de begrafenis van soldaten en kreeg zo een symbolische betekenis: ze stond symbool voor het einde van het aardse leven en de overgang naar de eeuwige rust. In 1919 componeerde Honoré Hendrickx, kapelmeester bij het 4de Linieregiment, de Belgische versie van de Last Post ter nagedachtenis van de soldaten die in de westhoek sneuvelden. De Last Post wordt gespeeld bij een bloemneerlegging aan het graf van de Onbekende Soldaat wanneer de herdenkingsvlam niet wordt aangewakkerd en bij een bloemenhulde aan een dodenmonument. De Last Post wordt gespeeld onmiddellijk na de neerlegging van een krans of ruiker door de hoogst aanwezige autoriteit.

Een aantal buitenlandse signalen wordt uitgevoerd bij herdenkingsplechtigheden ter nagedachtenis van militairen uit het betreffende land, gesneuveld op Belgisch grondgebied tijdens één van de twee Wereldoorlogen. Zo wordt de ***Britse versie van de Last Post*** dagelijks en sinds 1928 – met een onderbreking van 20 mei 1940 tot 6 september 1944 – onder de leperse Menenpoort geblazen ter nagedachtenis van de in de Westhoek gesneuvelde militairen van het Britse *Commonwealth*. De Britse '***Reveille***' (uitgesproken in het Engels) werd dan weer gebruikt voor het wekken van de troepen en als signaal om de dagelijkse activiteiten aan te vatten. Doorheen de jaren werd het ook gebruikt tijdens herdenkingsplechtigheden, volgend na de Last Post en een minuut stilte, of na het Lament, een oorspronkelijk schots doedelzaksignaal. Het Franse signaal '***Aux Morts***' werd in 1931 geschreven en wordt sindsdien vertolkt tijdens elke herdenking aan de Groote Oorlog. Het Amerikaanse '***Taps***' gaat terug tot in de Amerikaanse burgeroorlog. Na het conflict werd dit signaal gebruikt als muzikaal eerbetoon ter nagedachtenis van alle Amerikaanse slachtoffers, gesneuveld op alle gevechtstheaters ter wereld. In België wordt 'Taps' naar het Britse en Franse voorbeeld vertolkt tijdens plechtigheden ter nagedachtenis van de gesneuvelde Amerikaanse soldaten tijdens de twee Wereldoorlogen.

Hoofdstuk 13:
Saluutschoten

Het ceremonieel van de saluut- of ereschoten dateert uit het decreet van 24 Messidor, jaar XII (13 juli 1804). Napoleon was twee maanden eerder uitgeroepen tot Keizer der Fransen en toen hij de 'Etiquette van het keizerlijk paleis' liet vastleggen, werd Napoleon geïnspireerd door de gebruiken van het oude Hof en daarom kunnen we in hoofdstuk V over buitengewone ceremonies lezen:

'*Artikel XXI - De doop van de kinderen van Frankrijk, van prinsen en prinsessen, en van degenen van wie de keizer peetvader zal zijn, zal gevierd worden door de grootkapelaan in de keizerlijke kapel*' (vertaling uit het Frans). Toen Keizerin Marie-Louise de geboorte van een kind verwachtte, maakte Keizer Napoleon zich zorgen over de regeling die moest worden getroffen om deze belangrijke gebeurtenis aan het volk bekend te maken. De kranten stonden vol met krantenkoppen die de aandacht vestigden op het feit dat gedurende meer dan 400 jaar geen enkele soeverein van Frankrijk in Parijs was geboren. Heel Parijs werd al snel gewaarschuwd dat het kanon van *Les Invalides*[5] 21 keer zou bulderen als het kind een prinses was, en 101 keer als het een prins was. En sinds het ceremonieel betreffende de saluutschoten werd ingesteld ter gelegenheid van de geboorte van de Koning van Rome, is het een protocollaire traditie geworden in alle Europese Hoven.

Na het verdwijnen van Napoleon van het politieke toneel en bij het herstel van de Franse monarchie, volgde een nieuw decreet waarin, in het hoofdstuk over de artilleriesalvo's, de volgende eresalvo's werden opgesomd:

- **101 schoten** bij de inhuldiging van een nieuwe koning, ter viering van het huwelijk van een prins of prinses van koninklijken bloede, ter viering van een overweldigende overwinning, ter bekrachtiging van de vrede, wanneer de koning het parlement bezoekt en bij de verjaardag van de koning;
- **51 schoten** wanneer de koning het paleis verlaat;
- **50 schoten** wanneer de koning het parlement verlaat en wanneer het in een legerkamp aankomt of aan boord gaat van een oorlogsbodem;
- **35 schoten** op het middaguur;
- **33 schoten** om 8 uur 's morgens, om 16 uur in de namiddag, bij het huwelijk van een lid van de koninklijke familie, bij de verjaardag van een koninklijke prins of prinses en wanneer de koning of koningin een versterkte burcht betreedt;
- en tot slot **21 schoten** bij de verjaardag van andere leden van de koninklijke familie en wanneer een koninklijke prins of prinses een versterkte burcht betreedt.

Reeds vier jaar later, in 1819, werden de saluutschoten voor de verjaardagen van de koninklijke familie wegens besparingsmaatregelen afgeschaft. Later reduceerde men alle kanonsalvo's tot een kleiner aantal.

[5] *Hôtel National des Invalides, opgericht als onderkomen voor hulpbehoevende gewezen soldaten in dienst van het Franse leger.*

Dezelfde gebruiken werden in België, zij het licht aangepast, overgenomen en bestaan op vandaag uit:

- **101**[6] **schoten** voor de troonsbestijging van een nieuw Staatshoofd, de geboorte van een (mannelijke of vrouwelijke, ingevolge de afschaffing van de Salische Wet in 1991) troonopvolger en bij een koninklijk huwelijk;
- **51 schoten** bij een prinselijk huwelijk;
- **101 schoten** bij de begrafenis van het Staatshoofd[7] en **21 schoten** bij het bijzetten in de koninklijke Crypte;
- **33**[8] **schoten** bij de begrafenis van de echtgeno(o)t(e) van het Staatshoofd en **19**[8] **schoten** bij het bijzetten in de Koninklijke Crypte;
- **21 schoten** bij de nationale plechtigheid van wapenstilstand op 11 november aan het graf van de Onbekende Soldaat.



△ Twee M101 Howitsers van het Bataljon Artillerie uit Brasschaat vuren 101 schoten af ter gelegenheid van de troonwissel in 2013, Warandepark te Brussel

[6] *bij het aantal van 101 schoten wordt als verklaring gegeven dat 100 een rond getal is, dat wordt beschouwd als 'zeer veel'. Om het onbegrensde van het eerbetoon te benadrukken, zou hieraan nog één schot zijn toegevoegd*

[7] *dit aantal werd herleid tot 21 (Cfr begrafenis Z.M. Koning Boudewijn, 1993)*

[8] *dit werd niet toegepast bij het overlijden van H.M. Koningin Fabiola in 2013*

Hoofdstuk 14: Het ontstaan en de geschiedenis van het Belgische Leger

Van de restanten van het Hollandse leger tot de vooravond van de Groote Oorlog 1830-1914

Na het uitroepen van de onafhankelijkheid begon het Voorlopig Bewind met de organisatie van een strijdmacht. Hiervoor deed men beroep op reeds actieve militairen uit het Leger der Nederlanden, aangevuld met opstandelingen die zich verenigd hadden in Vrijkorpsen. Het Voorlopig Bewind ontsloeg Belgische officieren van hun eed van trouw aan de Nederlandse koning. Vermits Belgische officieren een kleine minderheid vormden in het Nederlandse leger, kampte het pas opgerichte Belgische leger met een tekort aan gevormde bevelvoerders. Ook de uitrusting was ondermaats.

Vanaf eind 1830 reorganiseerde de voorlopige regering de overblijfselen van 11 Nederlandse '*afdelingen*' in 11 linieregimenten:

- de 1ste *Afdeeling* werd het Regiment van Brussel, nadien het 1ste Linieregiment,
- de 3de *Afdeeling* werd het Regiment van Ieper, nadien het 2de Linieregiment,
- de 4de *Afdeeling* werd het Regiment van Mons, nadien het 3de Linieregiment,
- de 6de *Afdeeling* werd het Regiment van Doornik, nadien het 4de Linieregiment,
- de 11de *Afdeeling* werd het Regiment van Namen, nadien het 5de Linieregiment,
- de 12de *Afdeeling* werd het Regiment van Brugge, nadien het 6de Linieregiment,
- de 14de *Afdeeling* werd het (2de) Regiment van Namen, nadien het 7de Linieregiment,
- de 15de *Afdeeling* werd het Regiment van Gent, nadien het 8ste Linieregiment,
- de 16de *Afdeeling* werd het Regiment van Antwerpen, nadien het 9de Linieregiment,
- de 17de *Afdeeling* werd het Regiment van Maastricht, toen nog Belgisch gebied, nadien het 10de Linieregiment,
- de 18de *Afdeeling* werd het Regiment van Luik, nadien het 11de Linieregiment.

Anderzijds werden met de overblijfselen van de 6de en 8ste Huzaren, de 4de en 8ste Dragonders en de 10e Lansiers de volgende cavalerie-eenheden gevormd:

- het 1ste Regiment Jagers te Paard,
- het 2de Regiment Jagers te Paard,
- het 1ste Regiment Lansiers,
- het 2de Regiment Lansiers

en waaraan ook nog het Regiment Kurassiers werd toegevoegd.

Later, maar nog steeds eind 1830, volgde de oprichting van twee Artillerieregimenten, een bataljon geniesoldaten en mineurs en het 1ste Regiment Jagers te voet (omgedoopt naar Karabiniers vanaf 1850). In 1831 volgden nog de 2de en 3de Regimenten Jagers te voet en het 12de Linieregiment. De vorming van deze regimenten werd officieel vervat in een besluit van de Regent (baron Surlet de Chokier) van 30 maart 1831.



Portret van Jean-Baptiste Génie, Leuvense vrijwilliger van 1830 - Koninklijk Legermuseum

Koning Leopold I zat amper op de troon of Koning Willem I der Nederlanden viel België met een 37.000 man tellend veldleger binnen om de Belgische revolutie alsnog te pogen onderdrukken; dit zou later de geschiedenis ingaan als de Tiendaagse

Veldtocht (2 tot 12 augustus 1831). Zonder staf of noemenswaardige intendance stond ons leger machteloos. Het gebrek aan leiding en de slecht geklede, ondervoede soldaten zonder uitrusting waren absoluut geen partij voor het perfect georganiseerde aanvalsleger van de Nederlanders. De kern van ons leger was verspreid over vier kleine geïsoleerde legertjes waaronder de Maas- en Scheldelegers die al gauw onder grote druk kwamen te staan en op 12 augustus dreigden de Belgen ook de Slag bij Leuven te verliezen, waardoor het jonge koninkrijk verloren leek. De situatie leek uitzichtloos, maar in Frankrijk besliste koning Louis-Philippe om in te grijpen en reeds op 9 augustus zette het 70.000 man tellend Franse *Armée du Nord* zich in beweging om de Belgen te hulp te snellen. Om een oorlog met Frankrijk af te wenden, sloot de Prins van Oranje – de latere Koning Willem II – een wapenstilstand met de Belgen op 12 augustus. De Belgen ontsnapten op het nippertje aan een zware nederlaag en de Nederlandse troepen trokken zich terug maar een garnizoen bezette wel de citadel van Antwerpen en de vestingen van Maastricht en Luxemburg die toen nog deel uitmaakten van het Belgisch grondgebied. België had met deze oorlog haar kwetsbaarheid aangetoond en dit had als gevolg dat het een deel van haar grondgebied verloor.

Er is dan wel een wapenstilstand, maar een vredesverdrag is nog niet ondertekend; pas in 1839 zou Willem I de XXIV Artikelen aanvaarden in het Verdrag van Londen dat de internationale en Nederlandse erkenning van de Staat België vastlegde. Het was voor Koning Leopold I al gauw duidelijk dat zijn nauwelijks getraind leger van zo'n 24.000 man dat een paar honderden doden tijdens de Tiendaagse Veldtocht had te betreuren, moest uitgroeien tot een volwaardig, goed getraind en georganiseerd beroepsleger dat in stand was om voor langere tijd weerstand te bieden aan eventuele nieuwe invallen. De nood aan goed opgeleide officieren drong zich op. Koning Leopold I had een grote bewondering voor de Franse *École Polytechnique*. In 1834 werd Luitenant-kolonel Jean-Jacques Edouard Chapelié, een oud-student van de *École Polytechnique*, belast met de opdracht om een school op te richten voor de opleiding van Belgische officieren. De (Koninklijke[9]) Militaire School was geboren.



△ Belgische infanteriesoldaat (1914)

Nadat Nederland de onafhankelijkheid van België in 1839 aanvaard had, waren de komende decennia relatief rustig voor het Belgische Leger. Wel gebeurde er om de zoveel jaren een interne reorganisatie. Echter, zonder concrete dreiging verliest een leger zijn bestaanszin. Ook werd er in deze periode meer gefocust op binnenlandse politiek dan op het buitenland. Het defensiebudget werd dan ook naar een minimum gedreven. De legerdienst werd bepaald door een lotingsysteem. Jaarlijks werden er ongeveer tienduizend jonge mannen geloot, die vervolgens acht (!) jaar dienst moesten leveren. Dit systeem, dat lotelingen uit vermogende gezinnen toeliet om tegen vergoeding een vrijwillige plaatsvervanger te sturen, werd gehekeld bij de lagere en middenklassen.

Vanaf het jaar 1870 werd de dreiging voor België echter concreter, met de Frans-Pruisische oorlog. Het leger werd, zij het chaotisch en gebrekkig, gemobiliseerd en er werd vooral ingezet op versterkte vestigingen.

[9] *sinds 1936*

Zo werden er forten in Luik, Namen en Antwerpen gebouwd. Na afloop van de oorlog die in het voordeel van Pruisen werd beslecht in 1871, werd het Belgische Leger gemoderniseerd en werden de fortengordels rond Antwerpen, Namen en Luik versterkt en werden nieuwe forten opgericht. In 1909 werd het lotingsysteem afgeschaft en in 1913 werd de algemene dienstplicht ingevoerd. Hierdoor groeide het Belgische Leger aan tot een krijgsmacht van meer dan 100.000 soldaten, een aantal dat verwaarloosbaar was ten opzichte van de miljoenenlegers van de grote buurlanden. Het Belgisch veldleger beschikte in 1914 over veelal verouderde geweren en sabels, 325 kanonnen en 102 machinegeweren. Het beschikte voor het transport over meer dan 35.000 paarden, 2.600 wagens en 1.500 auto's (meestal niet gepantserd). Logistiek en organisatorisch maakte het Belgische Leger geen al te beste beurt bij de mobilisatie. De artillerie was bijzonder slecht geïntegreerd, er was geen eengemaakt commando en er waren te weinig transmissiemiddelen. Bij de mobilisatie waren er zelfs onvoldoende uniformen voorhanden. Vaak droegen de reservisten dan ook hun oude uniformen, uit noodzaak aangevuld met burgerkledij. We staan intussen aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog ...

De Eerste Wereldoorlog en het interbellum (1914-1940)



△ Lansier Antoine Fonck van het Tweede Regiment Lansiers, de eerste gesneuvelde van het Belgische Leger, 4 augustus 1914

Op 4 augustus 1914, dag van de inval van twee Duitse legers in België, beschikte het Belgische Leger over 188.000 manschappen, enerzijds ingedeeld in het zeven divisies tellende veldleger en anderzijds behorende tot de vestingregimenten die de forten bemanden en verdedigden. Het kleine Belgische Leger kon de Duitse opmars vertragen, onder meer door de zware weerstand rond de Luikse en Naamse forten. Het fort van Loncin nabij Luik, kon nog standhouden tot 15 augustus toen een Duitse 420 mm granaat van de beruchte houwitser *Dikke Bertha* insloeg nabij de munitiekamer van het fort en een groot deel van het fort instortte bij de ontploffing.

Te Halen, een Limburgs stadje aan de grens met Vlaams-Brabant, vond intussen op 12 augustus de naar die stad genoemde slag – ook wel de Slag der Zilveren[10] Helmen geheten – plaats. Met het doel de linkervleugel van het Belgische Leger te omklemmen en het van de stelling Antwerpen af te snijden, poogden 12 Duitse cavalerieregimenten de Belgische Cavaleriedivisie van Luitenant-generaal De Witte, gesteund door eenheden van de 4de Gemengde Brigade, te vermorzelen. Generaal De Witte had echter besloten om zijn cavalerie-eenheden te voet in te zetten waardoor zij optimaal gebruik wisten te maken van het moeilijke terrein dat uit hellingen, holle wegen, greppels, hagen en houtkanten bestond. De Duitse cavalerie-eenheden werden tot zevenmaal toe ingezet om met stormaanvallen de Belgische posities te doorbreken; zij boekten hierbij geen noemenswaardige resultaten en verlieten Halen.

[10] *naar de kleur van de helmen der Duitse kurassiers die na de slag her en der op de velden werden gevonden.*

De confrontatie wordt door historici wel eens de laatste grote cavaleriecharge met de blanke sabel in West-Europa genoemd hoewel de slag om het Oost-Vlaamse Burkel (19 oktober 1918) de laatste cavalerieaanval was in West-Europa.

De Belgische militaire strategie was voor de rest louter defensief. De Belgen ondernamen slechts drie offensieve acties in 1914, drie uitvallen (tussen eind augustus en eind september 1914) vanuit de vesting Antwerpen om de druk op de Fransen te verlichten tijdens de cruciale gevechten aan de grenzen en aan de Marne. De Duitse troepen reageerden hun frustraties op de bevolking af en vooral in Leuven ondervonden ze er de gevolgen van door vergeldingsacties op de burgers en door brandstichtingen. Nagenoeg elke confrontatie met de Duitse troepen draaide uit op een Belgische terugtocht. Het Belgische Leger was onvoldoende geoefend en bewapend. Pas eind oktober 1914 kon het de Duitse troepen voor het eerst stoppen tijdens de Slag aan de IJzer, een waterloop in de Westhoek van 15 à 20 meter breed. Door de onderwaterzettingen van de IJzervlakte van eind oktober aan het sluizencomplex De Ganzenpoot, kon de Duitse aanval gestopt worden en kon het Belgische Leger gedurende een vier jaar durende loopgravenoorlog het laatste stukje België in de Westhoek bezetten en verdedigen.

Hoewel het Belgische Leger tijdens de loopgravenoorlog een tekort aan zowat alles had – aangepaste kledij, wapens en munitie, medicijnen – onderging het een gedaanteverandering tussen 1914 en 1918. Het kreeg vanaf 1915 nieuwe kaki kledij en helmen ter vervanging van de hoofdzakelijk blauwe jas, grijze broek en pet, het wapenarsenaal wijzigde ingrijpend, het leger werd op een nieuwe leest geschoeid en het leerde op een andere manier vechten. Daardoor was het in staat om tijdens de laatste oorlogsmaanden van 1918 succesvol deel te nemen aan het eindoffensief. Op 28 september 1918 vielen 12 Belgische, 10 Britse en 6 Franse divisies, die samen de Legergroep Vlaanderen onder het bevel van Koning Albert uitmaakten, aan vanuit de Ieperboog. De Legergroep Vlaanderen rukte in vijfenveertig dagen zo'n zestig kilometer op; het is de eerste keer dat Belgische troepen met andere geallieerde legers onder één commando opereerden. De aanval van de Legergroep Vlaanderen betekende, samen met gelijktijdige aanvallen op andere fronten door de Britse, Franse en Amerikaanse legers, de prelude tot het eindoffensief dat uiteindelijk leidde tot de wapenstilstand van 11 november 1918. België had tijdens de Eerste Wereldoorlog 24.000 burgerslachtoffers, 36.000 gesneuvelde militairen en heel wat verminkten en gewonden te betreuren, een bijzonder zware factuur bovenop de 110.000 huizen die totaal vernield waren. De heropbouw kon van start gaan ...Het Verdrag van Versailles van 1919 waarmee de Eerste Wereldoorlog formeel werd beëindigd, had verstrekkende gevolgen voor Duitsland; het leger werd ontwapend en sterk beperkt, het Rijnland werd bezet, het land kreeg zware herstelbetalingen opgelegd en het onderging belangrijke gebiedsinperkingen. Zo kreeg België onder andere de huidige Oostkantons toegewezen. Een bezettingsleger van Franse, Britse, Amerikaanse en 20.000 Belgische soldaten zouden gedurende vijf jaar het Rijnland bezetten waarna het Ruhrgebied van 1923 tot 1925 door Frans-Belgische troepen zou worden bezet.



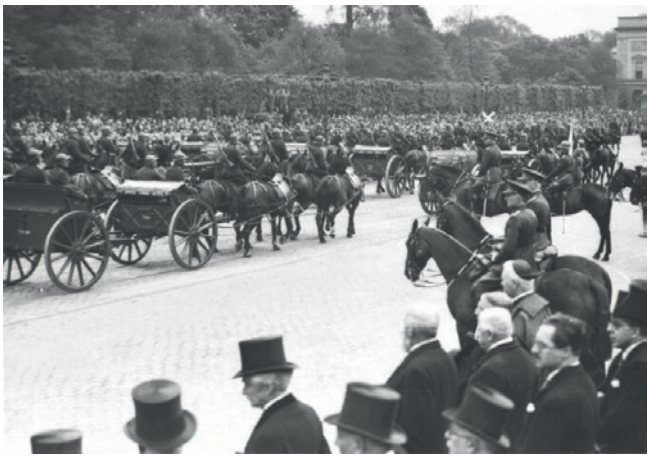
△ De Belgische T13-tank, van Britse makelij

De kiemen voor de tweede wereldbrand die twintig jaar later zou losbarsten, waren gezaaid.

In 1926 werd de grootte van het Belgische Leger beperkt tot slechts vier divisies. Het leger bestond bijna uitsluitend uit dienstplichtigen die dertien maanden dienden vooraleer naar de reserve over te gaan. De regering besliste voorts fors te investeren in de verdediging van de forten van Antwerpen en Luik – in 1932 werd gestart met de bouw van het oninneembaar gewaande fort van Eben-Emael – maar er werd weinig ingezet op de aankoop van tanks en vliegtuigen voor het leger. Pas vanaf 1933, het jaar dat Hitler in Duitsland aan de macht kwam, haastten de West-Europese regeringen zich om hun legers te versterken. Het is in die periode dat het Belgische Leger nieuwe eenheden oprichtte – zoals het Eerste Regiment Ardense Jagers in 1933 dat later uitgroeide tot het Korps Ardense Jagers en nog later tot twee moderne divisies –, de T-13 tank aankocht waarvan het leger er 228 in gebruik nam en nieuwe vliegtuigen verwierf spijts de bijzondere krapte op de markt.



△ Monument van Koning Albert I te Nieuwpoort nabij het sluizencomplex 'De Ganzenpoot', op 24 juli 1938 ingehuldigd door Koning Leopold III



△ Defilé van het Belgische Leger na de Eerste Wereldoorlog; wij merken Koning Albert I op, gezeten te paard. Op 17 februari 1934 stierf Hij na een val te Marche-les-Dames. Het land was in shock.

De Achttiendaagse Veldtocht en de heroprichting van het Belgische Leger in Engeland (1940-1944)

Op 3 september 1939 nam Koning Leopold III officieel het bevel van het Belgische Leger in handen dat sinds 25 augustus in fasen gemobiliseerd was. Op dat moment was het al vrij sterk: 16 divisies (12 infanteriedivisies, 2 cavaleriedivisies – de facto gemotoriseerd – en 2 divisies Ardense Jagers). Geleidelijk zou de getalsterkte van het veldleger nog opgedreven worden: op 9 mei 1940, aan de vooravond van de Duitse inval, telde het 23 divisies met ongeveer 650.000 soldaten onder de wapens…een bijzondere inspanning qua aantal manschappen dat maar liefst 8% van de Belgische bevolking telde. De motorisering van de infanteriedivisies was echter niet klaar; de eenheden bleven voor hun verplaatsingen afhankelijk van dagmarsen – vertragingen waren het onvermijdelijke gevolg – en de individuele wapens dateerden voor een groot deel uit de Eerste Wereldoorlog: de mitrailleur Colt, het machinegeweer Chauchat, de geweren Lebel en Mauser (deze laatsten dateerden uit 1889 …). De artillerie beschikte over een uitstekend 47 mm antitank-kanon en middelzwaar geschut van 120 mm maar zag er voor het overige uit als in 1918 met nog veel veldgeschut uit het einde van de 19e eeuw. De Belgische artillerie werd ook nog grotendeels getrokken door paarden. *L'histoire (*van vóór de Eerste Wereldoorlog) *se répète* …

De Belgische Luchtmacht bestond uit drie luchtvaartregimenten en omvatte bij aanvang van de 18-daagse veldtocht 230 vliegwaardige vliegtuigen. 170 hiervan waren echter verouderde tweedekkers en nauwelijks opgewassen tegen de betere Duitse *Luftwaffe*. Alleen de *Hawker Hurricane*, een jachtvliegtuig van Britse makelij waarvan er 20 in dienst waren bij het Belgische Leger kon de concurrentie aan. Samengevat kan men echter stellen dat het Belgische Leger op 9 mei 1940 een log instrument was met veel manschappen maar met onvoldoende kaders en een weinig soepele commandostructuur met een verouderd communicatiesysteem. Daarenboven waren de troepen al gemobiliseerd sinds september 1939 en raakten in de loop van de daaropvolgende winter gedemotiveerd door een vrij eentonig bestaan van wacht lopen, karweien, graafwerken en lange dagmarsen.

De strijd die op 10 mei 1940 bij het krieken van de dag losbarstte was ongelijk. De Duitsers hadden gekozen voor een bewegingsoorlog (de zogenaamde *Blitzkrieg*) en het zwaartepunt van de aanval bevond zich tussen Namen en het Franse Sedan terwijl het Belgisch Groot Hoofdkwartier deze had verwacht ten noorden van Samber en Maas; een groot deel van het leger had positie genomen achter het Albertkanaal. Het plan bestond erin dat het Belgische Leger zich vanaf de oostgrens stapsgewijs zou terugtrekken naar het centrale gedeelte van het land, terwijl de Britten en Fransen België vanuit het westen zouden oprukken om de Duitse invaller tegen te houden aan de oevers van de Dijle. Voor elke eenheid verliep de veldtocht enigszins anders. Sommige eenheden zijn met wisselend succes meerdere keren met de vijand in contact getreden, andere eenheden zijn maar eenmalig of helemaal niet in actie moeten komen.

De enige echte veldslag die het Belgische Leger heeft gevoerd was de Slag aan de Leie die plaatsvond van 24 mei tot aan de capitulatie van 28 mei. Vanaf 22 mei nam het gedemoraliseerde Belgische Leger stelling in achter de Leie (Menen – Deinze) en het Schipdonkkanaal (Deinze – Maldegem – Heist). Van een stevige stelling was geen sprake: het terrein hield vooral vele nadelen in voor de verdedigers. In de vroege ochtend van 24 mei werd de slag ingeluid met hevige bombardementen op Kortrijk en Menen. Duitse troepen konden die dag op verschillende plaatsen de Leie oversteken en enkele bruggenhoofden innemen. Tijdens deze ultieme grootschalige poging om de Duitse vijand op Belgische bodem tegen te houden, kregen vooral de Belgische 3de en 1ste infanteriedivisies, die het Leiefront van het kanaal van Roeselare tot Kortrijk en vanaf Kortrijk tot Menen bezetten, de volle laag over zich heen. Hoewel het Belgische Leger slechts enkele kilometers grondgebied prijsgaf en enkele succesvolle tegenaanvallen kon verwezenlijken, kon het niet langer standhouden zonder de steun van de geallieerden. De strijd was ongelijk en op 28 mei legde het de wapens neer.



△ Het Leiemonument in Kortrijk is het enige monument in België ter ere van Koning Leopold III. Het bestaat uit een beeldengroep bestaande uit de Koning te paard en geflankeerd door zes soldaten: een Ardense Jager, een vliegenier, een pantsersoldaat, een infanterist, een artillerist en een geniesoldaat. Het monument werd op 26 mei 1957 ingehuldigd door Koning Boudewijn.

Reeds op 26 mei had de Britse legerstaf beslist tot de evacuatie van de *British Expeditionary Forces* vanuit het Noord-Franse Duinkerke tijdens de operatie Dynamo. Het Belgische Leger heeft door haar moedig verweer aan de Leie een wezenlijke bijdrage geleverd

aan de bescherming van de terugtrekkende Britse (en Franse) troepen. Ruim 340.000 Britse en Franse soldaten konden naar het Verenigd Koninkrijk ontsnappen. Hoewel een enorme hoeveelheid vrachtwagens, pantservoertuigen en geschut achterbleef op de stranden, konden beide strijdmachten zich herorganiseren en konden de Britten zich klaarmaken voor de Slag om Engeland die reeds op 10 juli van start ging en meer dan drie maand zou duren.

Voor het Belgische Leger eindigt de campagne dus op 28 mei 1940. Dit betekent echter niet dat de ellende voor de vele gemobiliseerde militairen en hun families ook op die dag ophield. Voor velen zou de nasleep van hun militair engagement duren tot het einde van het conflict. De Achttiendaagse Veldtocht heeft het Belgische Leger in totaal bijna 6000 doden gekost, waarvan meer dan 2500 tijdens de Slag aan de Leie.

Tenby en andere opvangplaatsen

Vlak na de capitulatie kwam een 300-tal Belgische militairen, via allerlei wegen aan in Groot-Brittannië. Zij werden allemaal bijeengebracht bij Tenby aan de zuidkust in Wales. De inmiddels 64-jarige Luitenant-generaal Victor van Strydonck de Burkel werd aangewezen om de leiding te nemen van de *Vrije Belgische Strijdkrachten* zoals zij aanvankelijk werden genoemd. Maar van Strydoncks leeftijd speelde hem parten. Na veel omzwervingen zou uiteindelijk Majoor Jean-Baptiste Piron, die aan het krijgsgevangenschap wist te ontsnappen en begin 1942 aankwam in Groot-Brittannië, aan het hoofd komen te staan van de Belgische landstrijdkrachten die op dat ogenblik ongeveer 2300 militairen telden. Hij kreeg als taak de bestaande fuseliersbataljons te herorganiseren en de *First Belgian Independent Group* werd opgericht. Deze nieuwe groepering bestond uit een staf, drie gemotoriseerde onafhankelijke eenheden, een batterij artillerie, een eskadron pantserwagens, een compagnie genie, een brigadetrein, werkplaatsen en een geneeskundige dienst. Het trainingsritme werd opgedreven en vanaf maart 1944 oefenden ze in de buurt van Dover de techniek van het ontschepen op een strand.



△ Belgische soldaten op oefening in Wales (juli 1941)



△ Maj Piron bij de intocht in Brussel (4 september 1944)

Het duurde echter nog tot 7 augustus 1944 alvorens de Belgen konden ontschepen te Courseulles-sur-Mer, terwijl de voertuigen aan land kwamen via de kunstmatige haven bij Arromanches. De *1st Belgian Independant Group* die later werd omgedoopt tot 'Brigade Piron' naar de naam van haar bevelhebber, werd aan de linkeroever van de Orne opgesteld waar ze de Britse *6th Airborne Division* moest steunen. Halfweg augustus gingen de Belgen tot de aanval over waarbij een 10-tal dorpen en gemeenten aan de *Côte Fleuri*e, een strook aan de Franse westkust van pakweg Cabourg tot Honfleur, door hen werden bevrijd. Op 3 september 1944 stak de Brigade Piron, in het kielzog van Britse Guards

Armoured Division, de Belgische grens te Rongy over en 's anderendaags reeds maakte de brigade samen met de Britse soldaten een triomfantelijke intocht in Brussel. Zij hadden in hoog tempo 120 km afgelegd. Twee weken later werd de Brigade Piron ingezet bij de operatie Market Garden ter beveiliging van de rechterflank van het Britse XXX Corps dat vanuit Leopoldsburg optrok richting Eindhoven en Nijmegen met Arnhem als eindobjectief. Zij bleven aan het front actief tot de Duitse capitulatie op 8 mei 1945.

De Brigade Piron werd omgevormd tot het Bataljon Bevrijding dat de sectoren in Lüdenscheid en Siegen bezette. Sinds 1970 is de eenheid gelegerd in Leopoldsburg en werd het in 1992 gefusioneerd met het 5de Linieregiment.

Ook heel wat Belgische piloten en leerling-piloten vluchtten na de Achttiendaagse Veldtocht naar Groot-Brittannië. De Britten ontvingen hen met open armen en zij werden onmiddellijk ingeschakeld bij het *Fighter Command* of het *Coastal Command*. De Belgische hulp was meer dan welkom gezien de Slag om Engeland in volle hevigheid was losgebarsten. 29 Belgische piloten, ingedeeld bij de *RAF Volunteer Reserve* vochten mee en haalden 21 Duitse vliegtuigen neer. Zes van hen bekochten hun inzet tijdens de Slag om Engeland met hun leven. Tegen 1942 waren er zoveel Belgische (leerling-)piloten in Groot-Brittannië aangekomen dat er op 11 februari 1942 een volledig Belgisch smaldeel, het 350ste, werd opgericht. Zij verwierven heel wat faam tijdens hun deelname aan onder meer de raid op Dieppe en tijdens de landing in Normandië. In november van hetzelfde jaar werd een tweede Belgische smaldeel opgericht, het 349ste. Dit smaldeel werd in eerste instantie in Afrika ingezet, maar werd daarna naar Groot-Brittannië overgeplaatst om ingezet te worden tijdens offensieve operaties boven het Europese vasteland.



△ Badge van het 350ste Smaldeel



Eerste Minister Pierlot inspecteert de Belgische Sectie van de Royal Navy op de nationale feestdag. Wellington Barracks (Londen) (21 juli 1943) ▷

In totaal liep de getalsterkte van de Belgen bij de RAF op tot meer dan 1200 manschappen, zowel piloten als grondpersoneel.

Onder de eerste Belgen die in Groot-Brittannië voet aan wal zetten, waren heel wat zeelui. Toen het steeds duidelijker werd dat België de oorlog tegen Duitsland zouden verliezen, stuurde de regering het marinekorps (drie smaldelen), de koopvaardij- én vissersvloot naar Engeland. 65 Belgische vaartuigen zouden uiteindelijk deelnemen aan Operatie Dynamo.

Eind 1940 stond de Britse admiraliteit de enkele honderden Belgische zeelui toe om te dienen in de Royal Navy; onder leiding van Luitenant Victor Billet werd er een Belgische sectie te Devonport opgericht. Deze afdeling leverde de bemanning voor twee korvetten (HMS Buttercup en HMS Godetia), een flottielje mijnenvegers en enkele patrouillevaartuigen. Victor Billet sneuvelde als enige Belgische militair bij de mislukte geallieerde landing in Dieppe op 19 augustus 1942.

De geallieerden zagen in dat de inzet van parachutisten een nieuwe ontwikkeling in de moderne oorlogsvoering betekende en zij begonnen ook parachutisten op te leiden. Begin 1942 startte een aantal soldaten van het 1ste Fuseliersbataljon aan een opleiding tot parachutist te Ringway en op 8 mei 1942 werd de *Belgian Indepent Parachute Company* officieel opgericht met Kapitein Edouard Blondeel aan het hoofd ervan. Eind 1943 bedroeg de getalsterkte reeds 210 manschappen die in Schotland tot SAS[11]-parachutisten werden opgeleid. Eind juli 1944 werd de eenheid geparachuteerd achter de vijandelijke lijnen, achtereenvolgens in de departementen Sarthe en Eure-et-Loir tot aan de Seinemonding met als doel zoveel mogelijk informatie te verzamelen over de Duitse bewegingen en posities. Daarnaast namen ze ook deel aan aanvallen op de Duitse colonnes en achterhoede. Later, in september 1944, werden verschillende SAS-groepen ingezet bij de operatie Market-Garden. Na de oorlog heeft het 1 Bataljon Parachutisten, dat in 2011 werd ontbonden ten gevolge van een nieuwe transformatie, de tradities van de SAS overgenomen.

In het voorjaar van 1940 hadden de Britten enkele kleine stormeenheden opgericht. Deze eenheden waren getraind om raids in vijandelijk gebied uit te voeren. Vanaf 1942 schakelden de Britten hiervoor ook de buitenlanders in die in Groot-Brittannië verbleven. Daarbij waren ook Belgische soldaten. De leiding van de Belgische Troop N° 4 (niveau compagnie) lag bij Kapitein Georges Danloy. Ze werden ingekwartierd te Abersoch in Wales. In september 1943 scheepte de Compagnie in met bestemming Algerije om er voorbereid te worden op de bevrijding van Italië; de Belgische Commando's ontscheepten in het Zuid-Italiaanse Taranto op 2 december 1943 en waren hiermee de eerste Belgische troepen die in operatie werden ingezet sinds de capitulatie van mei 1940. Later werd de Troop N° 4 nog ingezet tijdens de landing op het Nederlandse schiereiland Walcheren in het kader van de bevrijding van de haven van Antwerpen. Nadien keerden de Belgische commando's terug naar Groot-Brittannië. Aangevuld met nieuwe rekruten werd de eenheid opgedeeld in drie *Troops*, de 4de, 9de en 10de onder het bevel van Georges Danloy die intussen tot majoor was bevorderd. De onafhankelijke eenheden namen na de Duitse capitulatie de vorm van 'Commando Regiment' aan. In september 1945 vervoegde het nieuwbakken regiment België, waar zij in Wartet, nabij Marche-les-Dames, gelegerd werd. Het Trainingscentrum Commando heeft er vandaag nog steeds haar kazerne.

[11] *Special Air Service met als motto 'Who dares, wins'*

Na de Tweede Wereldoorlog (1944-2004)
De Belgische Strijdkrachten in Duitsland (BSD)

Kort voor de bevrijding van België, op 1 augustus 1944, vaardigde de toenmalige Minister van Landsverdediging een wet uit die het toeliet de oud-militairen te registreren, de rekruten van 1940 tot 1944 op te roepen, vrijwilligers te aanvaarden en collaborateurs uit te sluiten uit het leger. Er werden drie rekruteringsbureaus gevormd die na de bevrijding meteen konden beginnen functioneren, de noodzakelijke stappen werden genomen om de bestaande Belgische strijdkrachten verder uit te breiden. Vanaf de bevrijding van ons land werden zes fuseliers- en zes pioniersbataljons opgericht, met ter plaatse gerekruteerde kaders en troepen. Wanneer zich een verhoogde behoefte aan troepen aandiende voor de bewaking van de verbindingswegen, werden zij uitgebreid tot twaalf fuseliersbataljons en zes pioniersbataljons. Naast de heroprichting van het leger, was de bezetting van Duitsland een andere belangrijke kwestie. Met het oog op de bezetting van Duitsland werd de 1ste Infanteriedivisie opgericht.

Vanaf 1 april 1946 bevonden zich drie Belgische infanteriebrigades in Duitsland onder Brits bevel en kon men in feite al over 'bezettingseenheden' spreken. Kort daarop kregen de Belgische eenheden een eigen zone, de BSD (Belgische Strijdkrachten in Duitsland), binnen de Britse bezettingssector. Zo werd een hele zone tussen Aken, Keulen, Soest, Siegen en Kassel door het Belgische leger gecontroleerd.

Op 4 april 1949 werd de NAVO opgericht en zes jaar later werd de (West-)Duitse Bondsrepubliek een NAVO-partner. De Sovjet-Unie met zijn Warschaupact, opgericht op 14 mei 1955, waaronder de (Oost-)Duitse Democratische Republiek, was ondertussen de nieuwe gezamenlijke vijand geworden; het was het begin van de zogenaamde 'Koude Oorlog'. Van een 'Belgische bezettingsmacht' was geen sprake meer; er werd nu met de Duitsers samengewerkt in NAVO-verband. De Belgen bleven wel in het voormalig bezettingsgebied gelegerd, maar nu om er de Bondsrepubliek en het westen te beschermen tegen een inval door het Warschaupact. De BSD stonden onder het bevel van de OBBSD (Opperbevelhebber Belgische Strijdkrachten in Duitsland) en het 1 (BE) Corps bestond uit twee divisies, elk bestaande uit twee actieve en één reservebrigade, samen met de korpstroepen (Recce, Artillerie, Genie, Licht Vliegwezen, Transmissietroepen en Logistiek). Het personeelsbestand van de BSD schommelde van ongeveer 40.000 militairen begin jaren 1950 tot ongeveer 25.000 begin jaren 1990.

De val van de Berlijnse Muur – die in 1961 was gebouwd als grens tussen West- en Oost-Berlijn – in de nacht van 9 op 10 november 1989 symboliseert het einde van een tijdperk. Voor de Duitsers betekent dit het einde van een zeer lange naoorlogse periode en het neerhalen van de muur belichaamde de ineenstorting van de communistische Sovjet-Unie. De West-Europese legers bouwden hierna in snel tempo hun getalsterkten af en heel wat hervormingen volgden: in 1993 werd in België de dienstplicht opgeschort en de laatste Belgische kazerne in Duitsland (Troisdorf-Spich) werd in 2004 verlaten. Het einde van een tijdperk.



△ 55 Gepards (luchtafweersysteem 35 mm) waren in de periode 1978-1992 in gebruik bij de Belgische Defensie en vanaf 1994 vervangen door het Mistral-systeem.

Korea

Op vraag van de Verenigde Naties stuurde de Belgische regering een bataljon soldaten naar Korea in het kader van een UN-vredesmacht na de inval van Noord-Koreaanse troepen in Zuid-Korea op 25 juni 1950. Het communistische Noord-Korea werd in de strijd gesteund door hoofdzakelijk China en de Sovjet-Unie, het democratische Zuid-Korea door de Verenigde Staten en een groot aantal Westerse landen. Het was bijgevolg een oorlog tussen de communistische en de kapitalistische staten. Het tweetalige bataljon kreeg de naam Vrijwilligerskorps voor Korea en werd in Korea onder de naam '*Belgian United Nations Command*' (BUNC) toegevoegd aan de Britse *29th Infantry Brigade* dat op haar beurt deel uitmaakte van de 3de US Divisie. Het bataljon van 700 vrijwilligers, onder het bevel van Luitenant-kolonel stafbrevethouder Albert Crahay, bestond uit een stafcompagnie, drie fuselierscompagnies en een compagnie zware wapens. Dit infanteriebataljon werd opgeleid te Marche-les-Dames en te Leopoldsburg en na een intensieve training van twee en een halve maand, kon het BUNC op 18 december 1950 inschepen aan boord van de Kamina, een inderhaast omgebouwd schip dat een dergelijk groot contingent kon vervoeren. Het BUNC kwam na een reis van 44 (!) dagen aan op 31 januari 1951.

Het bataljon werd niet onmiddellijk aan het front ingezet: de training werd hervat om de fysieke conditie na anderhalve maand op zee terug op peil te brengen en daarenboven werden hun voertuigen pas eind februari verwacht. Intussen zetten VN-troepen verschillende offensieven in om verloren gegaan terrein te heroveren. Zo vond op 22 april 1951 de Slag om de rivier Imjin plaats waar de Belgen voor het eerst werden ingezet. Het Chinese leger viel het Belgische vrijwilligersbataljon aan dat het zeer zwaar te verduren kreeg. De brug over de rivier werd zwaar onder vuur genomen. Met artillerievuur kon het BUNC de vijand echter terugslaan. De naburige Britse bataljons werden gedecimeerd door de gevechten. Dertien Belgische militairen sneuvelden die noodlottige dag.

In de loop van 1951 schakelde het bataljon over van Britse naar Amerikaanse bewapening. Dit kaderde in een transitie van het gehele Belgische Leger van Britse naar Amerikaanse bewapening en organisatie. Vanaf half juli 1951 was de oorlog een nieuwe fase ingegaan; de tijd van de grote offensieven was voorbij en beide partijen gingen over tot een stellingenoorlog. De Belgen kregen de opdracht om de heuvels van Haktang-Ni (ook *Broken Arrow* genaamd) te verdedigen. Chinese troepen namen er de Belgische stellingen regelmatig onder vuur. Onder andere Amerikaanse artillerie zorgde ervoor dat de troepenbewegingen van de Chinezen sterk werden gehinderd. Voor het Belgisch bataljon was Haktang-Ni een vuurproef die de vervangers van de 'anciens' die aan Imjin hadden gevochten, uitstekend hadden doorstaan.

Begin 1953 zat de oorlog nog altijd in een impasse; de onderhandelingen gingen door en ook de stellingenoorlog. Eind februari werd het BUNC ingezet te Chatkol. De periode op Chatkol kenmerkte zich doordat er bijna geen nacht voorbijging zonder een gevecht of mortierbeschieting. In totaal kostten de 55 nachten te Chatkol de Belgen 28 doden en 132 gewonden in een strijd die vaak deed denken aan de gevechten in de Eerste Wereldoorlog. In totaal werden 3171 Belgische en 78 Luxemburgse vrijwilligers ingezet en lieten 101 Belgen en 2 Luxemburgers er het leven. Het 3de Bataljon Parachutisten nam bij de ontbinding van het tijdelijk Vrijwilligerskorps de tradities en kentekens over; de citaten 'IMJIN – HAKTANG-NI – CHATKOL - KOREA' sieren de Standaard, het laatste citaat voor de doorgebrachte lange periode in de voorste linies tijdens de campagne

in Korea van 31 januari 1951 tot aan het einde van de vijandelijkheden op 27 juli 1953. De vier vermeldingen verleenden de nestel van de Leopoldsorde aan het vaandel en in 1994 werd het Luxemburgse Erekruis van Militaire Verdiensten toegevoegd.

De onafhankelijkheid van (Belgisch-)Congo

Op 30 juni 1960 werd Belgisch-Congo, de kolonie die België in 1908 had verworven nadat het gedurende 23 jaar als Congo-Vrijstaat het privébezit was geweest van Koning Leopold II, onafhankelijk. De onafhankelijkheid van een aantal Britse, Franse en Nederlandse kolonies in de jaren 1950 versnelde het proces tot streven naar ontvoogding en begin 1959 braken in Leopoldstad, de huidige hoofdstad Kinshasa, zware rellen uit. Het werd de uiteindelijke aanleiding tot de onafhankelijkheid die bijna meteen gevolgd werd door een periode van politieke onrust en een reeks burgeroorlogen en reeds op 9 juli zond België, evenwel zonder toestemming van de jonge Congolese staat, parachutisten uit om vluchtende blanke burgers te beschermen. In totaal hebben ongeveer 10.000 Belgische soldaten in de daaropvolgende maanden maar liefst 40.000 landgenoten geëvacueerd waarvan de meesten nooit meer zouden terugkeren naar Congo.

Op advies van de Verenigde Staten en de Verenigde Naties, werden de Belgische troepen eind augustus vervangen door blauwhelmen uit verschillende Afrikaanse landen, Ierland en Zweden. De crisis duurde uiteindelijk vijf jaar en kreeg een gevaarlijke internationale dimensie door politieke en militaire betrokkenheid van de Verenigde Staten, de Sovjet-Unie, China, Cuba en de Verenigde Naties. Intussen hadden de provincies Katanga en Zuid-Kasaï zich van Congo afgescheiden en werden zij door België gesteund. 1964 was het jaar van de militaire operaties Rode en Zwarte Draak. 545 Belgische para-commando's namen hierbij in november deel met paradroppings respectievelijk boven Stanleystad en Paulis. Duizenden burgers werden bevrijd uit de handen van de rebellen. Stilaan keerde de rust terug.



△ Belgische parachutisten defileren in Brussel en worden bejubeld door de bevolking, augustus 1960

De jaren 1970, 1980 en 1990

De jaren 70, 80 en 90 van de vorige eeuw werden gekenmerkt door een verderzetting van de Koude oorlog tussen de NAVO- en de Warschaupact-landen. Het was voor de Belgische Defensie de periode van de grote maneuvers in Duitsland, van regelmatige alarmoefeningen, van grondige tactische en andere evaluaties van de eenheden en van voortdurende reorganisaties. Stilaan trad een ontdooiing op in de gespannen relaties tussen het Warschaupact en de NAVO. De toenmalige Russische leider Michail Gorbatsjov zorgde begin jaren 1990 met zijn hervormingen, 'perestrojka' genaamd, mee voor het einde van de Koude Oorlog. Zo werd Gorbatsjov de eerste Russische leider die weer met de leiders in het westen zou praten.

Het was anderzijds ook de periode van de regelmatige inzet van Belgische militairen in vredeshandhavende missies in VN-, NAVO-, EU- en OVSE-verband. In het kader van

VN-missies, leverde ons land een bijdrage in Somalië (UNOSOM), Rwanda (UNAMIR), Libanon (UNIFIL), in Soedan (UNAMIS), en tijdens de Bosnische oorlog (UNPROFOR). Defensie heeft gedurende 18 jaar deelgenomen aan de internationale coalitie in Afghanistan, eerst aan de International Security Assistance Force (ISAF) en later aan diens opvolger, de Resolute Support Mission (RSM).

Rwanda, 1994

7 april 1994 staat in ons geheugen gegrift. Op die datum werden tien Belgische blauwhelmen vermoord in kamp Kigali in Rwanda. De tien Belgische militairen maakten deel uit van de VN-vredesmacht UNAMIR. Zij behoorden allen tot het 2de Bataljon Commando's uit Flawinne. Ten gevolge hiervan besliste de Federale Regering in 1998 dat 7 april voortaan zou worden opgedragen aan de herdenking van alle Belgische militairen gesneuveld in dienst van de vrede sinds 1945. Sindsdien vindt elk jaar een plechtigheid plaats aan het graf van de Onbekende Soldaat waar de 254 namen van onze betreurde collega-militairen worden voorgelezen tijdens een indrukwekkend dodenappel.





△ Mevrouw Hadja Labib, Belgische Minister van Buitenlandse Zaken, bij de herdenking te Rwanda van 8 april 2024.

De eenheidsstructuur en de oprichting van de Componenten

Op 2 januari 2002 werd de eenheidsstructuur ingevoerd waarbij de toenmalige machten (de Land-, Lucht-, Zeemacht en de Medische Dienst) als zelfstandige macht verdwenen, waarin een aantal hiërarchische niveaus gevoelig werd teruggeschroefd en waarbij er een eenheidscommando werd opgericht. Een (nieuw) aantal Directoraten-generaal (DG's) en Stafdepartementen (ACOS) zien het daglicht.

In 2004 volgde het Stuurplan van Defensie met de nadruk op vereenvoudiging en optimalisatie. Het plan verzekerde een nog grotere efficiëntie binnen de eenheidsstructuur en in 2018 werd de Defensiestaf gereorganiseerd.

De jaren 2010

Sinds 2014 zijn de relaties met Rusland opnieuw gespannen. Na de annexatie van de Krim bereikten de relaties tussen de NAVO en Rusland een nieuw dieptepunt. De NAVO-landen tonen hun verbondenheid en versterken hun militaire aanwezigheid in Oost-Europa om zo haar vastberadenheid te tonen, zowel op land (*Enhanced Forward Presence*), in de lucht (*Baltic Air Policing*) als op zee (*Standing NATO Mine Countermeasures Group*). Op 24 februari 2022 werd met de Russische inval in Oekraïne duidelijk dat de inspanningen van de NATO niet overbodig zijn.

In 2014 sloot België zich aan bij de internationale coalitie tegen de Islamitische Staat met luchtoperaties tegen doelwitten van DAESH in Irak (Operatie *Desert Falcon*) en in januari 2015 werd Operatie *Vigilant Guardian* opgestart naar aanleiding van verschillende aanslagen in Europa. Na de aanslagen in Brussel van 22 maart 2016 werd deze nog versterkt. De opdracht maakte deel uit van de strijd tegen het terrorisme op het eigen Belgische grondgebied. Defensie leverde gedurende zes jaar steun aan de Federale Politie om gevoelige plaatsen te bewaken en te beveiligen.

2020 en een instabiele wereldorde

Het veiligheidsklimaat is het laatste decennium voortdurend geëvolueerd in meerdere regio's ter wereld: het conflict tussen Rusland en Oekraïne enerzijds en tussen Israël en Hamas anderzijds, de spanningen tussen de Verenigde Staten en China, het conflict in het Midden-Oosten, de wedloop om kritieke grondstoffen, de strijd tegen de klimaatopwarming, golven van massamigratie, cybercriminaliteit en de opkomst van artificiële intelligentie (AI), de risico's die verband houden met een nieuwe economische wereldorde met de opkomst van de BRICS[12]-landen tonen aan hoe kwetsbaar onze samenleving is. De Covid-19 pandemie die de wereld in 2020 en 2021 in zijn greep hield en het gevaar voor nieuwe gezondheidscrisissen wegen op de reeds genoemde uitdagingen.

Op 24 februari 2022 kondigde de Russische president Vladimir Poetin een 'speciale militaire operatie' aan in Oekraïne. De oorlog in Oekraïne herbevestigt de cruciale rol van Defensie in het kader van nationale en internationale veiligheid. De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie NAVO noemde de Russische agressie tegenover Oekraïne de grootste veiligheidscrisis ooit sinds de Tweede Wereldoorlog.

Ook de Belgische Defensie stelt zich op als een trouwe bondgenoot van Oekraïne: in het kader van *Forward Land Forces* werden Belgische militairen ontplooid in zowel Roemenië (ongeveer 270 militairen) als in Litouwen (ongeveer 250 militairen) en sinds eind 2023 werden een 70-tal militairen en vier F-16's ontplooid in Litouwen voor de missie *Baltic Air Policing* (BAP). Daar versterken ze de oostflank van de NAVO om te verdedigen en af te schrikken.

Op 7 oktober 2023 startte de Palestijnse islamitische politieke organisatie Hamas met een grootschalige verrassingsaanval op Israël. Vanuit de Gazastrook werden duizenden raketten afgevuurd op Israël en gewapende Hamas-militanten vielen verscheidene burgerdoelen in het zuiden van Israël aan. Israël reageerde bijzonder snel met bombardementen in de Gazastrook en kondigde de staat van oorlog af met een grondoffensief waarbij al tienduizenden burgerslachtoffers vielen.

Begin 2024 besliste de regering om het fregat Louise-Marie naar de Rode Zee te sturen; België sloot zich alzo aan bij de EU-missie tegen Houthi-rebellen om er de commerciële vrachtschepen te beschermen. De directe en indirecte gevolgen van al deze conflicten hebben een grote invloed op de manier waarop over veiligheid wordt gedacht: economische stabiliteit en welvaart, opkomende technologieën, hulpbronnen en energie, demografie en migratie, milieutrends en klimaatverandering zijn structurele krachten die de komende decennia de basis van onze veiligheidssituatie zullen vormen …

[12] *Brazilië, Rusland, India, China en Zuid-Afrika*

Het STAR-plan

Met het STAR[13]-plan van Minister van Defensie Dedonder uit 2022 zet de regering in op drie essentiële pijlers: het personeel, nieuwe capaciteiten en internationale samenwerking. Een van de belangrijkste uitdagingen voor Defensie is de herkapitalisatie in haar personeel. Tot het einde van de jaren 1980 telde ons leger nog zo'n 100.000 militairen waarvan 40% dienstplichtigen. Dat aantal is vandaag herleid tot ongeveer 28.000, enerzijds een gevolg van de internationale ontwikkelingen van begin jaren 1990 met de val van de Berlijnse Muur maar anderzijds ook door jarenlange besparingen in Defensie. Defensie zal volgens het STAR-plan in 2030 beschikken over minimum 29.100 medewerkers (25.300 militairen en 3800 burgers), waarvan 3500 militairen in vorming. Ook het percentage burgers bij Defensie zal geleidelijk worden verhoogd. De War on talent op de arbeidsmarkt vergt een voortdurende aandacht. Nieuwe initiatieven zoals een weddeverhoging, een betere geografische spreiding van de eenheden en kwartieren, de modernisering van de Reserve en het tewerkstellen van meer burgerpersoneel, moeten de job aantrekkelijker maken en zorgen voor een verhoogde interesse bij Defensie.

De tweede pijler van het STAR-plan zet in op nieuwe duale capaciteiten; dit betekent dat de capaciteiten zowel worden ingezet in militaire operaties maar ook kunnen worden ingezet om bijvoorbeeld burgerlijke hulpdiensten te ondersteunen in geval van crisis. Het is essentieel dat alle componenten beschikken over de nodige capaciteiten om volwaardig te kunnen opereren. Daarnaast voorziet het STAR-plan in de uitbouw van een defensieve en offensieve cybercapaciteit met de oprichting van een Cyber Command dat later moet uitgroeien tot een volwaardige vijfde Component.

Naast de NAVO-verbintenissen bestaan er kleinschaligere samenwerkingsverbanden, waarbij afzonderlijke componenten samenwerken met andere landen. De Landcomponent werkt in het kader van het strategisch partnerschap Capacité Motorisée (CaMo) samen met de Franse Armée de Terre. De Marine werkt sinds decennia nauw samen met de Nederlandse Marine en versterkt de samenwerking nog en de Luchtcomponent maakt deel uit van het Amerikaanse F-35 programma. Dergelijke samenwerkingen bieden aanzienlijke schaalvoordelen op het gebied van (kosten)efficiëntie.

Tot slot wordt er sterk ingezet op nieuwe en broodnodige investeringen: nieuwe transportvliegtuigen A400M in vervanging van de legendarische C-130 , de aankoop van 34 nieuwe F-35 gevechtstoestellen ter vervanging van de verouderde F-16, onbemande drones voor de Luchtcomponent, nieuwe mijnenbestrijdingsschepen, waarvan de M940 Oostende de eerste in een reeks van zes reeds geleverd werd, twee nieuwe *Anti Submarine Warfare* fregatten in 2030 en 2031 en een derde patrouilleschip voor de Marine, de in plaats stelling vanaf 2025 van 382 pantservoertuigen Griffon en 60 gepantserde verkennings-en gevechtsvoertuigen Jaguar, de levering van 322 gepantserde verbindings- en commandovoertuigen Falcon en 199 tactische transportvoertuigen Jankel Wolf en heel wat ander rollend en niet-rollend materieel voor hoofdzakelijk de Landcomponent, en een nieuw veldhospitaal moeten de Belgisch Defensie de 21ste eeuw binnenloodsen.

[13] *Security & Service, Technology, Ambition en Resilience*

Hoofdstuk 15:
De nationale rouw

Een dag van nationale rouw is een dag om stil te staan bij het grote menselijke verlies en om blijk te geven van solidariteit naar aanleiding van een ernstige gebeurtenis, een ramp of bij een overlijden van een lid van de Koninklijke Familie. Hierbij wordt vaak een minuut stilte in het hele land gehouden en worden de vlaggen aan de overheidsgebouwen halfstok gehangen. Geplande festiviteiten moeten worden opgeschort of uitgesteld en als een lid van de Koninklijke Familie of van een regering niet aan een protocollaire activiteit kan ontkomen, moet hij of zij in het zwart gekleed zijn. Met uitzondering van de dagen van nationale rouw naar aanleiding van het overlijden van een lid van de Koninklijke Familie, bestaan er niet echt regels voor het opleggen van de nationale rouw; de Federale regering kan daartoe beslissen in hoe ze aanvoelt dat de bevolking getroffen is door een ramp. Het is de Ministerraad van de Federale regering die hiertoe beslist. De FOD Binnenlandse Zaken is belast met de praktische uitvoering en het verspreiden van de richtlijnen naar alle officiële instanties. Regeringsleiders beschikken over verschillende mogelijkheden om de bevolking steun te betuigen. In dergelijke situaties kunnen de autoriteiten hun steun betuigen door zich ter plaatse te begeven, een huldeceremonie of nationale begrafenissen te organiseren of rouwklokken te laten luiden.



△ De vlag wordt halfstok gehangen aan een overheidsgebouw

In België werd sinds 2000 vijf keer de nationale rouw afgekondigd: op 4 augustus 2004 wegens de gasexplosie in Gellingen (24 doden), op 16 maart 2012 wegens het bus-ongeval in Sierre (28 doden), van 6 tot 12 december 2014 wegens het overlijden van Koningin Fabiola, van 23 tot 25 maart 2016 wegens de aanslagen in Brussel (35 doden) en op 20 juli 2021 naar aanleiding van de overstromingen in West-Europa met 41 dodelijke slachtoffers in België.

Hoofdstuk 16:
De Belgische adel

Circa 30.000 Belgen bezitten een echte adellijke naam, zij maken deel uit van een 1200-tal adellijke families. De oudste adel dateert uit de vroege Middeleeuwen. Andere adel is in de 18de en 19de eeuw ontstaan. In België is een adellijke titel verkrijgbaar op drie verschillende manieren: via een erkenning van oude adel, via inlijving van buitenlandse adel of door een koninklijke toekenning.

Ongeveer een derde van deze families stamt uit het *Ancien Régime* (ca 1450 tot aan de Franse Revolutie van 1789); dit is de zogenaamde 'oude adel' die vanaf 1830 hun vroegere adellijke status lieten erkennen om tot de Belgische adelstand toe te treden. Deze adeldom werd in het Ancien Régime verleend na een glorieus gedrag op het slagveld, voor de uitstekende diensten van een persoon of een familie aan de vorst of voor het bekleden van hoge gerechtelijke of administratieve ambten. Twee derden vindt haar oorsprong in adellijke gunsten die werden toegewezen door één van de Belgische koningen sinds het ontstaan van België in 1830, het betreft de 'nieuwe adel'. De Koning heeft immers volgens de Grondwet "het recht adellijke gunsten en titels te verlenen zonder ooit enig voorrecht daaraan te mogen verbinden" (Art 113). Het is een artikel dat ongeschonden uit de Belgische geschiedenis is gekomen en heeft standgehouden, dit in tegenstelling tot andere West-Europese politieke bestellen waar de verheffing in de adelstand in de loop der tijd is afgeschaft. Aan het begin van de 21ste eeuw zijn er nog slechts drie landen waarin de vorst verdienstelijke landgenoten met een adellijke titel kan bekronen: Spanje, Groot-Brittannië en België. Het toekennen van een adellijke titel is vooral een vorm van erkentelijkheid voor verdienstelijke personen in de maatschappij (uit de politiek, het bedrijfsleven, de culturele sector …). De titels markies, hertog of prins worden op vandaag niet meer uitgereikt.

De erkende adellijke titels zijn, van laag naar hoog gerangschikt:

- jonkheer / jonkvrouw (adellijke titel maar geen predicaat waarvoor geen Franstalig equivalent bestaat)
- ridder (geen vrouwelijk equivalent)
- baron / barones
- burggraaf / burggravin
- graaf / gravin
- markies / markiezin
- hertog / hertogin
- prins / prinses

'*Noblesse oblige*' is een oud Frans gezegde dat letterlijk wordt vertaald als 'adeldom verplicht'. Adeldom betekent het in ere houden van een fundamenteel moreel engagement en het hoogachten van een traditie van discrete of openbare dienstvaardigheid. Tegenwoordig en bij uitbreiding wordt er mee bedoeld dat een vooraanstaande maatschappelijke positie bijzondere verplichtingen met zich meebrengt. Iemand die bevoorrecht is door afkomst, geld of talent, heeft de plicht er iets goeds mee te doen en zich ernaar te gedragen.

Adellijke titels als baron of graaf spreken vaak tot de verbeelding met kastelen en bijhorend personeel maar de realiteit is anders: vijfennegentig procent van de edelen leidt een heel modaal leven.

Het is de Raad van Adel onder de bevoegdheid van de Minister van Buitenlandse Zaken die belast is met het onderzoek en het geven van advies inzake de erkenning en bevestiging van adellijke titels. Verzoekschriften tot verlening van een adellijke gunst (voor zichzelf of ten gunste van iemand anders) worden steeds gericht aan de Koning of aan de Minister van Buitenlandse Zaken. Alle adellijke families en edellieden worden opgelijst in de prestigieuze 'Carnet Mondain', een jaarboek van vooraanstaande Belgische families met hun adressen, contactgegevens, beroepen en familieverbanden.



◁ Brigade-generaal vlieger op rust Frank De Winne en gewezen astronaut, werd in 2004 verheven tot de adel met de persoonlijke titel van Burggraaf. Hij was de eerste commandant van het internationale ruimtestation ISS die niet uit Amerika of Rusland kwam.

Hoofdstuk 17: Tradities bij de Belgische Defensie

Tradities staan synoniem voor de overlevering van een welbepaalde wijze van denken en handelen. Ten einde de wapenfeiten, die door het Belgische Leger sedert zijn oprichting zijn gesteld, niet in vergetelheid te laten geraken, hebben de huidige korpsen in het algemeen de tradities der gewezen korpsen overgenomen. Men moet beslist vermijden dat tradities ontaarden in folklore of in uitwendige schijn zonder inhoud. Het is van het grootste belang de zin en de gebruiken te kennen en te waarderen. Hoewel de bestaande gewoonten bij een aantal traditiekorpsen of bij de Koninklijke Militaire School zoals bij voorbeeld de blauwe mutsen- en fakkelparade, het jaarlijks galabal met de Quadrille der Lansiers en de overhandiging van de 'Degen des Konings' bijzonder belangrijk en eervol zijn, gaan we het in dit hoofdstuk niet hebben over eenheids- of schoolgebonden tradities; het zou ons immers te ver leiden hier uitgebreid over uit te wijden.

De korpsmaaltijd

Voor de Krijgsmacht werd 'Koningsdag' reeds zeer snel een gelegenheid om de gevoelens van gehechtheid en waardering ten overstaan van zijn Opperbevelhebber, de Koning, te uiten. Officieren, onderofficieren, vrijwilligers en burgerpersoneel hebben er steeds aan gehouden om met een bijzonder gebaar deze blijken van eerbied aan de Vorst te betonen. Concreet wordt per korps en per eenheid een heildronk (toost) uitgebracht ter ere van Zijne Majesteit de Koning en wordt Hem in een kort schrijven verzocht *de uitdrukking van hun gevoelens van diepe aanhankelijkheid en onwankelbare trouw te willen aanvaarden*. Tevens werd 15 november een feestdag in de Krijgsmacht. De verschillende korpsen van officieren, onderofficieren, vrijwilligers en burgerpersoneel komen samen om een toost aan de Koning te brengen, gevolgd door een weliswaar facultatieve korpsmaaltijd. De toost op de Koning en de korpsmaaltijd groeiden uit tot een notoire gebeurtenis in het leven van elke eenheid. Het is deze traditie die ook nu nog wordt verdergezet.

Men kan overigens ook bij andere gelegenheden, evenwel zonder hierin te overdrijven, een toost uitbrengen op de gezondheid of het welzijn van de Koning. Een toost mag ook worden uitgebracht op een eregast of zelfs op een afwezige persoon. Het is hierbij gebruikelijk om een lichte buiging te maken naar de gastheer/-vrouw of de eregast, het glas te heffen in diens richting met de woorden "op uw gezondheid" en vervolgens naar de andere gasten.



△ "Leve de Koning, Vive le Roi!" door de Korpscommandant uitgesproken, wordt door allen luidop herhaald.

Een unieke traditie: Belgische militairen defileren in Londen



△ Zijne Majesteit de Koning bij de traditionele bloemenhulde aan de Cenotaph, Whitehall London, 13 juli 2024

Op 17 februari 1934 kwam Koning Albert I, die tevens kolonel was bij het '*5th Inniskilling Dragoon Guards*', om het leven bij een val van de rotsen in Marche-les-Dames. Zijn onverwachte dood was een schok in heel Europa. Albert I werd al jarenlang vol ontzag bestempeld als 'de koning-soldaat', omdat Hij tijdens de Eerste Wereldoorlog Zijn troepen had bijgestaan in de loopgravenoorlog in de Westhoek. Aangegrepen door de dood van zijn neef, besliste de Britse Koning Georges V om de Belgen een eer toe te kennen die geen enkel ander land ooit te beurt viel: het organiseren van een jaarlijkse gewapende parade aan de Cenotaaf op Whitehall, ter ere van ons land. Deze Belgische parade in Londen vindt sindsdien ieder jaar plaats in het weekend voor de Belgische nationale feestdag en huldigt de

nagedachtenis van de Koning-Ridder en het broederschap tussen de Britse en Belgische soldaten tijdens Wereldoorlog I en de banden tussen beide landen.

Sinds 1945 worden er ook de tijdens de Tweede Wereldoorlog gesneuvelde soldaten herdacht.

Cenotaaf? Een cenotaaf is een monument, opgericht ter ere van zij die elders stierven voor het vaderland. Het woord is afkomstig uit het Grieks en betekent 'leeg graf': *kenos* (leeg) en *taphos* (graf). Wereldwijd bestaan er zeer veel dergelijke monumenten, maar dit van Londen is het bekendst. Het werd op vraag van de toenmalige Britse Eerste Minister Lloyd George in 1919-1920 ontworpen uit portlandsteen en draagt het opschrift: '*The Glorious Dead*'. Op *Remembrance Day*, de zondag het dichtst bij 11 november, wordt telkenjare een grote herdenkingsdienst aan de Cenotaph gehouden in aanwezigheid van de Britse Koninklijke Familie en de overheden van de Commonwealth[14] of het Gemenebest van Naties. We Will Remember Them!

De Britse Onbekende Soldaat ligt begraven in de Londense Westminster Abbey-kathedraal.

Beschermheiligen en wapendagen

Onder de beschermheiligen vallen Sint-Maurits (of Mauritius) voor de Infanterie, Sint-Michael voor de ParaCommando's, Sint-Joris voor de Cavalerie, Sint-Barbara voor de Artillerie, de Genie en de ontmijners, de Aartsengel Gabriël voor de CIS-eenheden en -personeel, Sint-Elooi voor de Logistiek en Sint-Matheus voor de Administratie. Bij de Luchtcomponent is Onze-Lieve-Vrouw van Loreto de patrones van de piloten.

Jaarlijks werd of wordt ter ere van de Componenten op de volgende data en plaatsen een plechtigheid gehouden: bij de Landcomponent omstreeks de verjaardag van de Slag aan de IJzer in 1914 (eind oktober), bij de Marine op 20 juli aan het monument van de 'Zeelieden' te Oostende, bij de Luchtcomponent op de zondag die 15 oktober voorafgaat of op 15 oktober zo die dag op een zondag valt en bij de Medische Component op 24 oktober. Wapendagen worden bij de Landcomponent gevierd op 23 april (Cavalerie), 25 april (Logistiek), 5 mei (Infanterie), 29 september (Militaire Politie en CIS) en op 4 december (Artillerie, Genie en DOVO).



△Beeld van St-Maurits gedragen door een militair van 1C/1Gr

[14] *Het Gemenebest van Naties (Engels: Commonwealth of Nations) is een vrijwillig samenwerkingsverband van 56 onafhankelijke soevereine staten, met de Britse koning Charles III als symbolisch hoofd.*

Naamgevingsplechtigheden bij de Marine

Een bijzonder ritueel bij de Marine is de gelofte die bij de naamgeving van een schip wordt afgelegd. Het is een feestelijke gelegenheid die we in de toekomst nog verschillende malen zullen meemaken, want de Belgische marinevloot wordt de komende jaren bijna volledig vernieuwd. Het doel van die gelofte is om stil te staan bij wat een schip is en wat het betekent om aan boord te zijn, in een gemengde militaire en maritieme omgeving: "Dat de zeeën de (naam van het schip) mogen omarmen en dat de krachten van de natuur mild mogen zijn, opdat zij haar opdracht kan vervullen in het licht van de Vrede en de Broederlijkheid tussen alle volkeren. In het bijzonder moge de (naam van het schip) als wetenschappelijk vaartuig de triomf bewerkstelligen van het principe van vrij onderzoek dat de basis is van de wetenschap. Volgens dit principe moet het denken zich alleen aan de feiten zelf onderwerpen, want zich onderwerpen aan andere zaken betekent het einde van alle denken. Moge verder de bemanningen, zowel civiel als militair, in de beste omstandigheden en respectvol met elkaar kunnen samenwerken ten voordele van haar opdracht met in het bijzonder de monitoring van de Belgische en omliggende maritieme wateren." (voorbeeld gebruikt bij de doopplechtigheid van de A964 Belgica).

De Marinevlag

De Marinevlag is de symbolische vertegenwoordiging van de volledige Marine, de varende- en waleenheden en het personeel ongeacht de rang of stand. Van zodra men aan boord gaat van een marineschip, aan de valreep, wordt de marinevlag gegroet, van zonsopgang tot zonsondergang (ten laatste tot 20u), en vervolgens het wachtpersoneel van dienst aan de valreep. Als men van boord gaat wordt eerst het wachtpersoneel van dienst aan de valreep gegroet en vervolgens de Marinevlag van zonsopgang tot zonsondergang (ten laatste tot 20u). Het niet-groeten van de Marinevlag wordt beschouwd als een belediging aan het schip, haar commandant en de bemanning en aan de Marine.

De korpsadjudant en korpskorporaal, de steunpilaren van de eenheid

De vrijwilligers en de onderofficieren belichamen de onmisbare bouwstenen van een sterke eenheid. Vertrouwen is hier de sleutel: de vrijwilligers moeten kunnen rekenen op de kwaliteiten van de onderofficieren, maar ook omgekeerd. Naast deze essentiële schakel bestaat er nog een ander belangrijk verbindingsstuk: de korpskorporaal en de korpsadjudant. Zij zijn het aanspreekpunt voor de vrijwilligers en onderofficieren en spelen een cruciale rol in het dagelijkse functioneren van de eenheid. In het hart van elke eenheid bevindt zich de commandodriehoek: de korpskorporaal, de korpsadjudant en de korpscommandant waardoor de verschillende personeelscategorieën (gelijkgesteld burgerpersoneel inbegrepen) zijn vertegenwoordigd.

De korpsadjudant (RSM of *Regimental Sergeant Major*) is de voornaamste raadgever van de korpscommandant in het domein van de vrijwilligers en de onderofficieren. Hij waakt over de normen en waarden eigen aan de organisatie en is een vertrouwenspersoon voor al het personeel van de eenheid. Hij is tevens een coach en mentor voor jonge officieren op basis van zijn opgedane ervaringen. Hij is een bruggenbouwer tussen alle categorieën. De RSM is eveneens verantwoordelijk voor de orde en tucht en voor de voorbereiding en uitvoering van plechtigheden en ceremoniële taken. De gerespecteerde

(vaak cumul-) functie wordt doorgaans bekleed door een hoofdonderofficier (Adjudant-majoor / Oppermeester-chef of Adjudant-chef / Oppermeester).

De korpskorporaal (of korpskwartiermeester bij de Marine) vertegenwoordigt de belangen van de vrijwilligers binnen de commandodriehoek, waardoor het commando op de hoogte blijft van wat er leeft onder de soldaten, korporaals (en gelijkgestelde burgers). De korpskorporaal assisteert de korpsadjudant ook bij het organiseren van parades en ceremonies.

De *Company Sergeant Major* (CSM) of eenheidsadjudant en die ook wel eens de 'moeder van de compagnie' pleegt genoemd te worden is deels verantwoordelijk voor de administratie van het personeel van een compagnie, eskadron (SSM) of batterij (BSM). Hij/zij is een verdienstelijk keuronderofficier, doorgaans bekleed met de graad Adjudant / Eerste meester-chef of Eerste Sergeant-majoor / Eerste meester. De functies RSM, CSM en korpskorporaal worden aangeduid door de korpscommandant.

Bij de Marine gelden andere benamingen. De MAC of *Maître d'Armes Chef* (Korpswapenmeester) is het equivalent van de RSM met uitzondering van de fregatten die binnen de vloot als 'korpsen' te beschouwen zijn; daar wordt de term 'Chef der Equipage' (CdE) gebruikt. De term 'Coxon' (cox's'n uitgesproken), een verbastering van het Engelse '*coxwain*' bij de Royal Navy, is niet langer in gebruik. Bij de Marine bestaat overigens nog de functie CMAC of Hoofdwapenmeester, zeg maar de korpsadjudant van de Marine. De MAD of *Maître d'Armes* (Wapenmeester) is dan weer het equivalent van de CSM op eenheidsniveau. Aan boord van de kleine schepen (mijnenbestrijdingsvaartuigen en patrouilleschepen) is de term CdE eveneens van toepassing met dat verschil dat hiermee de functie van eenheidsadjudant wordt bedoeld.

Op 13 september 2023 werd, in navolging van heel wat NAVO-landen, de functie 'Defensieadjudant' ingevoerd. Het betreft een ervaren, gedreven en gerespecteerd hoofdonderofficier die als klankbord voor alle onderofficieren en vrijwilligers kan optreden op het hoogste niveau van de organisatie (lees: bij de Chef Defensie). De taak van de Defensieadjudant is tweeledig: hij is enerzijds de stem van het terrein naar de Chef Defensie maar anderzijds ook de stem van de Chef Defensie op het terrein. De Defensieadjudant wordt betrokken bij de besluitvormingsprocessen en vergezelt de Chef Defensie bij zijn bezoeken aan de eenheden.

Van scepter tot stick



△ Grafschrift van M. Caelius, centurion en primus pilus van het noodlottige 18e Legioen.

Al van oudsher werden symbolen gebruikt om aan te duiden wie het voor het zeggen had. Een koning werd gekroond en kreeg de scepter overhandigd, als teken van zijn autoriteit. Ook in militaire kringen sijpelde die symboliek door. Zo werd de wijnstokstaf of centuriostaf, een wijnstok van ongeveer 1 meter lang, gebruikt in het oude Romeinse leger en de marine. Het was het merkteken en het instrument van de Centurion of honderdman en werd gebruikt bij oefeningen en manoeuvres om eigenzinnige of achterblijvende soldaten of matrozen onder zijn bevel te slaan of de richting aan te geven.

Zowel in Duitsland als in Frankrijk kreeg de hoogste militaire leider de zogenaamde maarschalksstaf. In de Britse cavalerie droeg dan weer elke officier tijdens

parades en plechtigheden zijn rijzweep. Andere officieren hadden een 'braniestick". De *Regimental sergeant major* (RSM) draagt er een pace-stick, een erfenis uit de artillerie van (vermoedelijk) tijdens de Krimoorlog (1854). Toen werd hij door de Senior NCO's (de keuronderofficieren) van de Royal Artillery gebruikt om de correcte afstand tussen de artilleriestukken te gaan afmeten. Later werd dit instrument eveneens door de infanterie overgenomen, als hulpstuk bij exercitie. Dit instrument ziet eruit als een grote passer, gemaakt van hout. De benen ervan worden op een vaste afstand gezet, waarna hij gekanteld wordt. Hierdoor kunnen tijdens grote ceremonies alle wachten op exacte afstand van elkaar geplaatst worden.

Onder andere tijdens grote ceremonies zoals een staatsbezoek, koninklijke huwelijken en begrafenissen of belangrijke plechtigheden zoals het Trooping the Colour wordt dit instrument gebruikt om de exacte maten vast te leggen. Het gebruik van de stick in het Belgische Leger dateert pas van na de Eerste Wereldoorlog. Het gebruik werd overgenomen van de Britten. Elke korpscommandant droeg er een dikkere versie van de braniestick, volledig gemaakt uit geslagen leder, met een metalen uiteinde. Een van die uiteinden bevatte een dikkere metalen knop. Op de knop werd het eenheidsembleem gegraveerd. De korpsadjudant (RSM) draagt een iets gewijzigd model. Het grootste verschil zit in de afwerking van de knop. Alle andere officieren dragen een eenvoudig model, zonder knop. De stick is uitsluitend in gebruik bij de Landmacht en de Medische Dienst. De sticks worden vervaardigd bij het Competentiecentrum voor Rollend Materieel en Bewapening te Rocourt.

Een andere, ietwat ludieke, omschrijving van het nut van een officiersstick komt uit de mond van een Britse RSM die drill-instructie gaf aan jonge officieren: "*Heren, de stick is niet bedoeld om langs het hek te rammelen, de afvoer thuis schoon te maken, of de hoofden van arme, onschuldige bloemetjes weg te slaan. Ook is hij niet bedoeld om in de maag te prikken of om duels te houden in de kantine. Neen, heren, het dient om je als officieren te leren lopen en vooral om je handen uit je zakken te houden*".



△ Stick Korpscommandant en Korpsadjudant Bataljon Bevrijding-5 Linie



△ De Britse RSM Ronald Brittain die in 1954 de dienst heeft verlaten na gedurende 20 jaar als RSM te hebben gediend

Aalmoezeniers en moreel consulenten

De positie van de katholieke aalmoezeniersdienst wordt geregeld door een koninklijk besluit uit 1927. Dit KB staat toe dat er binnen Defensie aalmoezeniers functioneren met inachtneming van de scheiding van kerk en staat. Aalmoezeniers worden aangeduid door de kerkelijke overheid en op voordracht van de Minister van Defensie benoemd door de Koning. Zij worden tewerkgesteld als burgers maar hebben de toestemming om het militaire uniform te dragen met eigen kentekens. Hun taak bestaat erin "de uitoefening van de eredienst te verzekeren en morele steun vanuit de godsdienst te verschaffen". De aalmoezeniersdienst was oorspronkelijk een onderdeel van de militaire gezondheidsdienst. Elk bataljon beschikte toen over een aalmoezenier, ook Padre genoemd. Naast de katholieke aalmoezeniers waren er ook vertegenwoordigers van de joodse en de protestantse erediensten.

In het kader van de toenmalige legerhervormingen werd in een KB van 2003 het aantal katholieke aalmoezeniers teruggebracht tot veertien. De katholieke aalmoezeniersdienst werd ondergebracht in een nieuwe structuur (het Stafdepartement Well-being, later omgedoopt tot Directoraat-generaal Health and Well-being) en zou voortaan samen met de protestantse en Israëlitische aalmoezeniersdienst en met de nieuw opgerichte dienst van moreel consulenten, functioneren als Dienst voor Religieuze en Morele Bijstand (DRMB). Gezien het lage aantal voorziene plaatsen voor aalmoezeniers en moreel consulenten binnen Defensie, is het evenwel onmogelijk om alle kazernes, laat staan eenheden, van een aalmoezenier of moreel consulent te voorzien; zij dienen bijgevolg hun beschikbare tijd te verdelen over verschillende kazernes en eenheden.

Aalmoezeniers en moreel consulenten zijn zowat de barometers van het leger. Zij voelen aan hoe het gaat met het moreel van de manschappen en vergezellen af en toe de eenheden op missie. De katholieke aalmoezeniers zijn te herkennen aan het Latijns (of Romeins) kruis, de protestantse aan het Maltakruis, de Israëlische aan de omcirkelde Davidster en de moreel consulenten aan de fakkel.



△ Een delegatie Belgische militairen neemt deel aan de jaarlijkse Internationale Militaire Bedevaart in Lourdes. © Willy Lenaerts

Hoofdstuk 18:
De militaire groet

De meest gebruikelijke begroetingsvorm bij militairen is de militaire groet – beschouw dit als het zeggen van 'goedendag' maar dan op een formele, militaire manier – waarbij men de rechterhand met gestrekte vingers naar de rechterslaap brengt. Het groeten tussen militairen in uniform moet niet enkel als een uiterlijk teken van tucht worden beschouwd, maar vooral als een tastbare uiting van wellevendheid en achting. Buitenlandse militairen dienen uit hoffelijkheid gegroet te worden.

Om de oorsprong van de militaire groet te kennen, moeten wij teruggaan naar de tijd van de eerste legers. Sinds de oudheid volgden veldslagen elkaar op en kruisten soldaten uit verschillende landen elkaar. Het eerste gebaar dat een vechter maakte als hij een andere soldaat ontmoette, en hij niet van plan was te vechten, was zijn rechterhand opsteken. Zo drukte hij zijn vreedzame bedoeling uit om niet de strijd aan te gaan. Omdat hij geen wapen in zijn hand had, hoefde de ontmoeting inderdaad niet in bloedvergieten te eindigen. De oorsprong van de militaire groet is dan ook een teken van vrede.

Toen de macht van de Romeinen toenam, bestond er een groet aan de hoogste hoogwaardigheids-bekleders, zoals het beroemde *Ave Cesar*. In de Middeleeuwen kreeg de militaire groet een nieuwe betekenis. De ridders brachten dit begroetingsgebaar als een teken van wederzijds respect en hoffelijkheid door het kijkgat van de helm te laten zakken om bij een ontmoeting zichzelf maar ook hun goede bedoelingen kenbaar te maken bij de ander. Het open vizier moest duidelijk maken dat hij die salueerde slechts vriendschappelijke bedoelingen had door zijn gezicht te tonen. Bij het verdwijnen van harnas en vizier bleef alleen nog het gebaar over.

Vanaf de 17de eeuw stonden koningen dicht bij de godsdienst en hun dienaren betuigden hen trouw door met duim, wijs- en middelvinger naar de hemel te wijzen en aldus het teken drie te maken als verwijzing naar de Heilige Drievuldigheid, de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Het was een teken van wederzijds respect, maar ook van trouw aan hun eed die hen nauw aan het hart lag.

Vanaf de 19de eeuw had de betekenis van de groet veel van zijn waarde en betekenis verloren en staken de soldaten eenvoudigweg hun vingers omhoog naar hun gezicht. Het is evenwel belangrijk om de oorsprong van dit gebaar te onthouden om de betekenis ervan en de waarde van broederschap en toewijding volledig te begrijpen.

Er wordt uitsluitend gegroet buiten gebouwen, in de open lucht. Het is evenwel reglementair voorzien dat wanneer militairen elkaar kruisen of ontmoeten, bij voorbeeld in een gang van een gebouw, zij elkaar blootshoofds groeten. Dit is voortgekomen uit een Amerikaanse traditie die evenwel niet moet worden overdreven. Wanneer een hogere binnenkomt in een lokaal of een zaal, wordt er rechtgestaan maar niet gegroet. Een uitzondering hierop is een plechtigheid die binnen doorgaat, bij voorbeeld gekoppeld aan een academische zitting, en waarbij het hoofddeksel wordt gedragen bij het militair gedeelte van de plechtigheid of bij gedeelten waarbij de dracht van het hoofddeksel is aangewezen (bij voorbeeld wanneer een Embleem officieel wordt ontvangen of wanneer een militaire overheid de genodigden groet bij diens aankomst).

Er bestaan in alle legers ter wereld heel wat verschillende wijzen van groeten. Het is dan ook interessant om bij plechtigheden met een internationaal karakter of waar militairen van verschillende nationaliteiten aan deelnemen, de kleine nuanceringen van elke

militaire groet te zien. Terwijl de groet bij Amerikaanse militairen sterk op de Belgische groet trekt, is die bij de Fransen en Britten bij voorbeeld verschillend van de onze.

Bij de Britten zijn er twee verschillende militaire groeten, afhankelijk van het korps: Navy-militairen brengen een groet uit die vergelijkbaar is met die van ons. De subtiliteit is dat de militair de mogelijkheid heeft om met zijn andere hand te groeten als de rechterhand bezet is. Army- (landleger) en Royal Air Force-militairen brengen een groet die heel dicht bij de Franse militaire groet ligt. Het kleine verschil zit in het klikken van de linkerhand op de heup tijdens de militaire groet. Franse militairen brengen de open rechterhand naar de slaap terwijl de handpalm naar voor gericht is. Poolse militairen groeten dan weer met de wijs- en middelvinger richting de slaap. De duim sluit aan op de ringvinger en de handpalm is naar voren gericht.

Wanneer burgers een hoofddeksel dragen (hoed of pet), worden zij geacht het hoofd te ontbloten in een aantal gevallen, zoals bij het begroeten van een dame – idem overigens voor militairen die het hoofddeksel afnemen bij het groeten van een dame (die niet ook militair is) –, bij het aanhoren van een nationale hymne of bij het voorbijkomen van Emblemen. Bij het horen van een hymne kan hij/zij ook de rechterhand naar de hartstreek brengen bij wijze van groet of eerbewijs.








DEEL II

ETIQUETTE EN GEDRAGSREGELS



△ Voorstelling van de Vlag van de Koninklijke Militaire School aan de nieuwe leerling-officieren tijdens de opening van het academiejaar, Jubelpark, 12 oktober 2023

Hoofdstuk 1:
Wat is etiquette?

Etiquette staat voor een geheel van omgangsvormen. Het woord is ontleend uit '*Du cérémonial à la Cour de France*' uit 1691 met daarin een lijst van de toe te passen hiërarchie aan het hof van de Franse koning Louis XIV, bijgenaamd de 'Zonnekoning'. De oorsprong en betekenis van het woord zou echter ook al vroeger terug te vinden zijn, namelijk aan het hof van de Bourgondische Hertog Filips de Goede waar de bezoekers de voornaamste toe te passen hofregels op een kaartje (*une étiquette*) aangereikt kregen opdat ze zeker geen fouten zouden maken.

Het toepassen van een aantal (hoffelijkheids-)regels viert pas hoogtij in de negentiende eeuw met de opkomst van de bourgeoisie of ook wel burgerij. Deze gegoede bovenlaag van de maatschappij ontstond na de opkomst van de industriële revolutie uit rijke zakenlieden die door het kapitalistische systeem vaak fortuin hadden gemaakt. Het was de laag van de maatschappij die zijn status had verworven door hard te werken en niet door afkomst, zoals bij voorbeeld de adel. Aangezien de adel in de late middeleeuwen een voorbeeldfunctie vervulde, namen anderen (de burgers) de etiquette weer als regels over. Deze zogenaamde 'burgers' zijn door dit competitieve gedrag uiteindelijk uitgegroeid tot 'de burgerij'. Het voordeel van regels en codes was dat deze het leven aanzienlijk vergemakkelijkte: de mensen hoefden niet steeds na te denken over zaken waar ze vaak niet over na wilden denken. Etiquette werd nog later wijder verspreid en toegepast bij andere lagen van de bevolking en werd daarom ook als sociaal smeermiddel gezien en niet (meer) als een krampachtige statusverheffing.

Etiquette betekent eenvoudigweg, of in de enge betekenis, beleefd zijn, goede manieren hebben en zich gedragen zoals het hoort. Als u laat merken dat u een aantal hoffelijkheidsregels toepast, zullen uw gesprekspartners, medewerkers en anderen vaststellen dat u goed bent opgevoed of dat u zich hebt opgewerkt. Mensen willen hierdoor soms vaker in uw aanwezigheid vertoeven (of misschien net niet, afhankelijk van het publiek waarmee u samenwerkt). Veel mensen vinden het prettig en voelen zich op hun gemak als ze weten wat er van hen verwacht wordt. Etiquette mag anderzijds geen stijve bedoening zijn; de regels moeten dus zeker niet altijd strikt gevolgd worden. Het hoofddoel van de etiquette blijft nog steeds om de omgang tussen één of meer personen zo vlot en aangenaam mogelijk te laten verlopen. Dit houdt in dat u rekening houdt met de emoties van anderen en met de cultuurgebonden gebruiken in alle mogelijke situaties.

Soorten etiquette

Etiquette heeft betrekking op een aantal omgangsvormen zoals bij een eerste kennismaking en tijdens gesprekken, de sociale etiquette, de tafeletiquette, schrijf-, telefoon- en mailetiquette, dresscodes, et cetera. Omdat het hier vaak over uitgebreide vormen en regels gaat, zullen wij ze in de volgende hoofdstukken toelichten.

Regels in de omgang met andere culturen

Zoals we allemaal weten, zijn de gebruiken in verschillende culturen anders. Zelfs binnen bepaalde culturen zijn er verschillen. Om te voorkomen dat u in uw contacten met buitenlanders of met andere culturen een blunder begaat, is het belangrijk om u te verdiepen in de gewoonten binnen een andere cultuur of een ander land. Militairen hebben nu eenmaal vaak contacten met buitenlanders of met andere culturen door hun

zendingen, tijdens opdrachten, bij vergaderingen of nog wanneer zij op een post in het buitenland geplaatst zijn (bij voorbeeld bij een Belgische ambassade). Een zogenaamde *faux pas* (Frans voor 'misstap') is een overtreding van de sociale regels of etiquette door het niet waarnemen van bepaalde signalen, verkeerd interpreteren van de sociale regels en cultuur of niet op de hoogte zijn hiervan, met dien verstande dat door de omgeving het een 'buitenstaander' vaak minder zwaar wordt aangerekend.

Zich verdiepen in een andere cultuur om meer te weten te komen over hun culturele waarden en hoe u zich daarin moet gedragen, is nuttig en respectvol. U beseft niet alleen de verschillen tussen hun cultuur en die van u, maar u begrijpt ook de overeenkomsten en waardeert hoeveel mensen van verschillende naties eigenlijk wel gemeen hebben. Enkele voorbeelden van gebruiken in andere landen zijn:

- In **China** is het gebruikelijk om bij een gezamenlijk gebruik van voedsel, van elk schoteltje of kommetje iets te eten en geen voorkeur te laten blijken. Spugen op straat of in het openbaar wordt er dan weer maatschappelijk geaccepteerd en hoewel China spugen op straat heeft verboden met het oog op hygiëne en staatsimago, trekken veel Chinezen zich hier niets van aan. Jongere en beter opgeleide Chinezen delen echter deze mening niet en vinden spugen eveneens vies en vulgair. Het is dus als westerling niet aan te bevelen om er dit vreemd gebruik te kopiëren.
- In **Frankrijk** gelden andere prijzen voor de koffie op een terras en aan de bar. Het is dan ook ongepast om aan een bar te bestellen en vervolgens op het terras te gaan zitten. Een ander gebruik is dat Fransen elkaar vaak groeten met één of meerdere zoenen op de wang. Dit wordt overigens ook vaak in Wallonië toegepast. Mocht u hieraan niet willen meedoen, dan is het verstandig om op tijd een hand uit te steken.
- **Italianen** zijn het toonbeeld van elegantie; het is niet voor niks het land van de mooiste pakken. De mannen dragen dan ook regelmatig een pak van uitstekende kwaliteit, een mooi overhemd met een fraaie stropdas en goed gepoetste schoenen. In Italië mag het er allemaal best een beetje opzichtig aan toe gaan, want ook de dames zijn vaak duur en elegant gekleed. Ook aan accessoires mag het niet ontbreken voor de *finishing touch*. Italianen laten met hun kleding graag zien hoe succesvol ze zijn op zakelijk gebied. Zoals in de meeste zuidelijke landen, zijn Italianen erg spontaan en raken ze elkaar gemakkelijk aan. Het is daarom wel prettig om te weten wat de juiste begroetingen zijn bij verschillende situaties. Bij een eerste ontmoeting geeft u een hand en kijk je de ander in de ogen aan. Misschien zijn jullie na verloop van tijd vrienden geworden en begroet u hen met een kus op elke wang. Lokaal kunnen dit er ook wel eens drie zijn. Elkaar een knuffel geven, hoort er ook bij.

  Waar u bij Italianen beter de mond over kan houden, zijn politieke en religieuze onderwerpen; zij kunnen ook niet goed tegen kritiek en gaan felle discussies liefst uit de weg. Voorts krijgen Italianen graag complimentjes, het hangt van het noorden of het zuiden van het land af of ze op tijd zullen zijn, hun vergaderingen en gesprekken verlopen over het algemeen nogal rommelig omdat iedereen er zijn zegje wil doen en hun mobiele telefoon is heilig en wordt dan ook nooit uitgezet, ook niet tijdens een zakelijk gesprek of etentje. Als hij rinkelt, wordt hij opgenomen. Pronto.
- In **Japan** is eten op straat of in het openbaar een groot taboe. Bij Japanners is eten niet alleen het consumeren van voedsel, maar betekent het ook het uiten van waardering voor het eten zelf en voor degene die het eten heeft klaargemaakt.

Slurpen is dan weer wel toegestaan, terwijl dat bij ons juist als ongemanierd wordt beschouwd.

- In **Marokko** is het gebruikelijk om gezamenlijk te stoppen met eten. Mocht u klaar zijn, dan is het verstandig om toch rustig door te eten, omdat de anderen zich anders ook verplicht voelen om te stoppen met eten. Wel moet u in acht houden dat u uw bord niet helemaal leeg mag eten, omdat dit de perceptie zou kunnen wekken dat de gastvrouw te weinig gekookt heeft.
- In **Spaanse** bars is het een gebruik om juist wèl de gebruikte servetjes, prikkertjes en sigarettenpeuken op de grond te gooien, omdat de hoeveelheid rommel die op de grond ligt een indicatie is van de populariteit van de bar.
- In het **Verenigd Koninkrijk** is de *afternoon tea* om 16 uur een dagelijks terugkomende routine. Het gaat trouwens ook niet alleen maar om de thee die geschonken wordt. Men serveert hierbij een aanbod van zoete en hartige gerechten zoals de klassieke *cucumber sandwiches*, scones en fruit cakes. Aangezien Britten nogal afstandelijk zijn, doet u er verstandig aan om bij een eerste begroeting een korte handdruk te geven en de vraag "*how do you do?*" te stellen. Bij een dame wacht u totdat zij haar hand uitsteekt. Privacy staat hoog in het vaandel, bewaar dan ook de nodige fysieke afstand. En uitgebreid emoties tonen doen de Britten, of althans de upper class, al helemaal niet, ze staan bekend om hun *stiff upperlip* (de strakke bovenlip) waarmee een zekere vorm van zelfbeheersing bij het uiten van emoties wordt bedoeld.

  Voor een biertje kennen de Britten diverse benamingen: een pint betekent meteen een halve liter. Daarnaast hebt u ook nog de keuze uit *lager* of *ale, bitter* of *stout*. Om de verschillen te kennen, kan u best zelf even proeven bij uw volgende reis naar Engeland. Bedenk wel dat een goed glas bier in Engeland geen schuim bevat – dit is dus geen slechte taptechniek van de tapper – en dat het bier er op kamertemperatuur wordt geserveerd. Britten ergeren zich ook mateloos aan onze manier om twee biertjes op afstand besteld te bestellen. Het opsteken van uw wijs- en middelvinger met de handpalm naar uzelf gericht is voor hen een grove belediging. Loopt u dus liever gewoon naar de bar voor uw bestelling.

  Tot slot nog een paar weetjes: Britten houden niet van starende mensen en hebben een hekel aan het beantwoorden van persoonlijke vragen. En gestreepte stropdassen worden alleen op privéscholen gedragen en dus niet door volwassenen.
- In de **Verenigde Staten** gelden verschillende benamingen voor het toilet. De reden voor de diverse benamingen is waarschijnlijk de preutsheid van de Amerikanen. Op openbare plaatsen wordt namelijk naar *the restroom* gevraagd en in restaurants naar *the ladies room* of *the men's room*. Bij mensen thuis kan u informeren naar *the bathroom*. Hiermee wordt dan ook echt het toilet bedoeld en niet de badkamer. Deze benamingen gelden overigens ook voor de Canadezen, maar weer niet voor Groot-Brittannië, Australië en Nieuw-Zeeland. Daar gebruiken ze gewoon de term *toilet*. Amerikanen eten met mes en vork waarbij de vork in de linkerhand vastgehouden wordt bij het snijden. Zodra het voedsel gesneden is, legt men het mes neer en wisselt de vork van hand.
- De gebruiken in een **moslimland** of in de **Arabische cultuur** zijn dan weer vaak verschillend van de onze. 'Arabisch' is trouwens een term die wordt gebruikt om de mensen te beschrijven met het Arabisch als moedertaal. Het is dus een culturele term, geen ras-, land- of religieuze term.

De Arabische cultuur is zeer gastvrij en vrijgevig. Het is een eer wanneer u bij iemand warm wordt verwelkomd. Een weigering op een uitnodiging kan als beledigend worden opgevat. Toon uw respect door het volgende in acht te nemen:

- ga op staan wanneer iemand de kamer binnenkomt (de eerste keer);
- respecteer de verschillende woongebieden in het huis. Wanneer iemand zegt "mijn huis is jouw huis", betekent dit niet dat u zomaar in elke kamer op onderzoek kan gaan. Het is slechts een uitdrukking om de gastvrijheid te benadrukken;
- schud geen hand met een Arabische vrouw, tenzij zij u de hand reikt, spreek niet met Arabische vrouwen voordat u bent geïntroduceerd en vraag niet naar de vrouw of dochters van een Arabier;
- neem altijd een geschenk aan wanneer deze u wordt aangeboden;
- vermijd politieke en religieuze thema's en persoonlijke relaties tussen mannen en vrouwen als ge-spreksonderwerpen. Ook als men naar uw mening vraagt is het raadzaam om neutraal te blijven.

Wanneer u bij iemand bent uitgenodigd, zult u altijd hapjes of zelfs hele maaltijden aangeboden krijgen. Samen eten en drinken is een belangrijk onderdeel in de cultuur. Houd hierbij rekening met het volgende: weiger nooit een drankje, dat is onbeleefd. Hebt u even genoeg, zorg dan dat u uw glas of kopje niet helemaal leegdrinkt. Als u een hapje krijgt aangeboden, val dan niet meteen hongerig aan. Het is beleefd om eerst te weigeren en het hapje dan alsnog te accepteren, omdat men toch wel zal 'aandringen' om te proeven. Moslims eten geen varkensvlees. U kan uit beleefdheid dus ook best geen varkensvlees eten, als u dat al ergens zou vinden. Binnen de Islam is het drinken van alcohol verboden. Let hier dus altijd een beetje mee op.

Was (uiteraard) eerst uw handen voor het eten en gebruik altijd de rechterhand bij het eten, drinken, doorgeven of aannemen van eten en drinken. De rechterhand wordt als rein beschouwd. De linkerhand is bedoeld voor het toiletbezoek. Blijf na het eten ook niet te lang hangen. Respecteer dat de gastheer/-vrouw ook nog moet opruimen. Vertrek niet meteen na de laatste hap, maar ongeveer een half uur na de thee of koffie.

In de Ramadan vasten moslims van zonsopgang tot zonsondergang. Na zonsondergang wordt er uitgebreid gegeten, vaak met familie en vrienden en het vrijdagmiddaggebed in de moskee is het belangrijkste gebed van de week. Het luidt ook het begin van het weekend in. Het getuigt van respect wanneer u bij het maken van afspraken hiermee rekening probeert te houden.

- In veel **Aziatische culturen**, zoals de Chinese, Japanse en Koreaanse cultuur, doet men de schoenen uit als men het huis betreedt. Iedere bewoner van een huis heeft zijn eigen huisslippers of schoenen, en voor het toilet is vaak ook nog een extra paar aanwezig. Het niet conformeren aan deze regels wordt als een belediging ervaren. De reden is dat met schoenen buiten gelopen wordt, waardoor modder en straatvuil aan de schoenen blijft kleven. Door de schoenen aan te houden wordt dit binnen verspreidt wat men vies vindt. Het hebben van een deurmat doet daaraan niet toe, een schoen is per definitie nooit 'schoon'.

Hoofdstuk 2:
Sociale etiquette

Stijlvol, ethisch en hoffelijk met elkaar omgaan volgens de regels van de etiquette. Het blijft enorm belangrijk. In onze stressvolle en steeds meer gedigitaliseerde wereld lijken beleefde omgangsvormen steeds minder vaak voor te komen. Etiquette wordt nog steeds in verband gebracht met elegantie en goede manieren, maar etiquette is meer dan dat. Het vormt een reeks van regels die samen de juiste omgangsvormen bepalen. Het zorgt ervoor dat alles ordelijk verloopt en geeft ons richtlijnen in ongewone situaties. U vindt hierna een aantal eenvoudige regeltjes die u kan toepassen in uw omgang met mensen, bij een eerste kennismaking, tijdens vergaderingen, et cetera.

Kleding

Kleedt u zich gepast volgens de gelegenheid. Het moet uw reputatie reflecteren en bijdragen aan geloofwaardigheid. Niet te casual dus, maar als u uzelf te strak of te zakelijk kleedt, dan zet dat misschien onvoldoende uw persoonlijkheid in de verf. Best even op voorhand over nadenken dus. Wij komen hierop uiteraard uitgebreid terug in het hoofdstuk over de kledijvoorschriften.

Personen aan elkaar voorstellen

De persoon met een lagere rang wordt steeds eerst voorgesteld aan de persoon met de hogere rang. Over het algemeen is het geslacht in een **sociale** omgeving de 'troefkaart'; het bepaalt de hoogste rang: dames staan boven heren, behalve als de heer duidelijk ouder is dan de dame. Daarna is leeftijd de bepalende factor; een ouder persoon is hoger in rang dan een jongere persoon, wat een handig onderscheid is als het om twee mensen van hetzelfde geslacht gaat. Stel geen mensen aan elkaar voor die midden in een gesprek verwikkeld zijn en wacht totdat diegene aan wie u iemand wenst voor te stellen, niet bezig lijkt te zijn. In een **zakelijke** omgeving spelen andere regels een rol: positie overstijgt hierbij leeftijd en geslacht. Spreek altijd de naam (en graad en/of functie) van de persoon met de hogere rang uit, en stel de persoon met de lagere rang aan hem/haar voor: "Commandant Dupont, mag ik u voorstellen aan Adjudant-chef Verbist? Commandant Dupont is de commandant van de Stafcompagnie, Adjudant-chef Verbist heeft de rangen van onze eenheid vervoegd en wordt adjunct S1"

Handdruk

De hoogste in 'rang' neemt het initiatief voor een handdruk. Een handdruk blijft belangrijk in een zakelijke situatie. Zorg ervoor dat u een stevige handdruk geeft: niet te hard, maar ook niet te slap. Geef nooit een linkerhand, ook niet wanneer u bepaalde zaken vasthoudt in uw rechterhand; ofwel maakt u uw rechterhand vrij om die alsnog te kunnen gebruiken voor een handdruk ofwel verontschuldigt u zich. Uw partner zal zich hieraan zeker niet storen. Indien u handschoenen draagt, bij voorbeeld ter gelegenheid van een plechtigheid, dan ontbloot u de rechterhand alvorens de hand te drukken.

Gebruik uw volledige naam

Stel uzelf altijd voor met uw volledige naam. Wordt u liever anders genoemd, geef dan eerst uw volledige naam en zeg dan "maar zeg gerust …" en vervolgens (bij voorbeeld) uw voornaam of de aanspreektitel die u verkiest.

Sta op

Wordt u aan iemand voorgesteld, sta dan op. Kan u door omstandigheden niet opstaan, maak dan een beweging die duidelijk maakt dat u wel die intentie had. Doe dit ook wanneer een hoger gerangschikte bij u langskomt op kantoor, al is het maar voor een beleefdheidspraatje. Sta even recht, druk indien gepast elkaar de hand en u kan hem/haar vervolgens een stoel aanbieden alvorens terug te gaan zitten.

Wees punctueel

Kom op tijd bij iedere afspraak. Te laat komen is echt ongepast en respectloos voor diegene waarbij u zich moet aandienen of die de vergadering leidt of voorzit. Vertrek tijdig naar uw afspraak, houd rekening met eventuele vertragingen, en indien u toch te laat zou komen door een onvoorziene omstandigheid, verontschuldigt u zich nadien kort bij de voorzitter van de vergadering. Onderbreek de vergadering niet door uw excuus in het openbaar te brengen, dat hebt u al gedaan door te laat binnen te komen.

Verberg uw telefoon

Tijdens een formele ontmoeting is het onbeleefd om te zitten sms'en, telefoneren of zelfs te e-mailen. Spijtig genoeg gebeurt dit nog te veel. Moet u toch dringend uw berichten nakijken of een telefoontje plegen, verontschuldigt u zich dan om naar een andere ruimte te gaan en check uw berichten daar.

Niet wijzen tijdens een gesprek

Het is onbeleefd om uw wijsvinger te gebruiken tijdens een gesprek en het komt vaak agressief over. Wilt u iets of iemand aanduiden of een punt maken, gebruik dan een open handpalm en houd uw vingers samen.

Houd uw benen naast elkaar

Kruis bij voorkeur uw benen niet tijdens een zakelijk gesprek. Wiebelende of gekruiste benen kunnen afleidend zijn en komen niet erg professioneel over. Plaats altijd uw voeten op de grond zodat deze nooit naar iemand wijzen (in bepaalde culturen kan het tonen van uw schoenzolen heel beledigend overkomen).

Bedank niet te veel

Zeg niet meer dan één of twee keer "dank u" tijdens een gesprek. U komt minder sterk en zelfverzekerd over, misschien zelfs een beetje hulpeloos. Te veel bedanken doet de waarde van het sentiment ook afnemen. Wees dus waarderend en respectvol, maar laat u niet onder de mat vegen.

En bedank iedereen apart

U kan uw (zaken-)partners na een vergadering individueel bedanken door een gepersonaliseerde e-mail te schrijven. Het is goede nazorg die de conversatie gaande houdt.

Vousvoyeren versus tutoyeren

Tutoyeren (van het Franse *tu* = jij) is iemand aanspreken met je, jij of jou. Men gebruikt dus geen 'u", de beleefdheidsvorm. Men tutoyeert niet alleen in de 2e persoon van het persoonlijk voornaamwoord. Ook in andere woorden kan men formeel of informeel zijn. Een voorbeeld hiervan is het gebruik van een voornaam, roepnaam of koosnaam. Ook dit zou men tutoyeren kunnen noemen en meestal gaat het samen met tutoyeren. *Vousvoyeert* (van het Franse *vous* = u) men iemand, dan spreekt men hem/haar aan met "meneer" of "mevrouw" of "Kapitein"... Men zal dus in principe een hoger gerangschikte steeds met "u" aanspreken tenzij deze laatste het initiatief neemt aan te geven dat het niet langer noodzakelijk is hem/haar aan te spreken met "u".

Hoofdstuk 3:
Schrijf-, telefoon- en mailetiquette

Schrijfetiquette

Wij gaan het hier kort hebben over de regels bij het schrijven van een militaire nota (2.0) – deze zijn ook terug te vinden op de intranetpagina van Defensie – en bij het schrijven van een brief. In dit hoofdstuk zullen wij het onder andere ook hebben over een aantal veelgemaakte fouten en hoe ze te verbeteren. Een aantal regels zit vervat in een gedetailleerde instructie 'Schriftelijke communicatie bij Defensie' (DGHR-GID-COMBRIEF-001).

Een **nota** is een schriftelijk document dat door de militaire en burgerlijke overheden van Defensie wordt gebruikt om te communiceren binnen het departement. Een brief is een schriftelijk document dat onder een gesloten omslag aan een militaire- of burgeroverheid of aan burgers buiten het departement wordt gestuurd. In principe wordt een brief aan één persoon gericht. Indien het e-mailadres van de geadresseerde officieel gekend is, kan een elektronisch ondertekende brief via e-mail verzonden worden.

Een goed taalgebruik in documenten van Defensie maakt deel uit van een goed imago van het departement. De schrijver van de tekst moet letten op stijl, woordenschat, spelling, grammatica en zinsbouw. Teksten zijn altijd zo bondig mogelijk, ideaal beslaan ze maximum twee pagina's. In het geval men meer pagina's nodig heeft, is het gebruik van bijlagen aangewezen.

Het systematisch gebruik van militaire afkortingen is niet aanbevolen en moet achterwege blijven als daardoor mogelijk misverstanden en onduidelijkheden kunnen ontstaan. Enkel de afkortingen die regelmatig gebruikt worden voor operaties en het beheer van eenheden bij Defensie en opgenomen zijn in de 'lijst van courante militaire afkortingen' mogen zonder verdere uitleg in de **interne** briefwisseling van Defensie worden gebruikt.

Karakters in **vet** of *schuinschrift*, woorden die onderstreept zijn of in HOOFDLETTERS mogen maar met mate gebruikt worden, dit om de tekst duidelijk en leesbaar te houden.

Een nota wordt steeds getekend in naam van de uitgevende organisatie. Dat betekent dat de nota wordt ondertekend door de autoriteit van de militaire entiteit waarvan de commandant, de directeur of het diensthoofd minstens de officiële bevoegdheid van korpscommandant heeft om een document in eigen naam te ondertekenen. Deze autoriteit kan deze bevoegdheid delegeren naar een onmiddellijk lager niveau; in dit geval kan de commandant van de organisatie één of zelfs meer personen binnen de organisatie een volmacht geven om te tekenen onder de vorm van een permanente order voor specifieke gevallen. De handtekening wordt in dat geval voorafgegaan door

de titel van de persoon die de volmacht geeft, gevolgd door de vermelding 'In opdracht'. Indien de commandant of het diensthoofd tijdelijk afwezig is (dit is meestal het geval voor een langere duur), dan wordt een vervanger officieel aangeduid die bij het tekenen van nota's 'ad interim' (eventueel afgekort tot a.i.) vermeldt bij de ondertekening.

De bijlage Z van een nota herneemt steeds de bestemmelingen. U vindt hierna de toe te passen volgorde:

- het Hoofd van het Militair Huis van de Koning (HMHK)
- de Minister van Defensie (MOD)
- de Chef Defensie (CHOD) en de Vice-chef Defensie (VCHOD)
- de Inspecteur-generaal van Defensie (IG)
- de Onderstafchefs (ACOS) en hun divisies, secties of ondersecties, in alfabetische volgorde
- de Directeurs-generaal (DG) en hun divisies, secties of ondersecties, in alfabetische volgorde
- de commandanten van de Componenten (Land, Lucht, Marine, Medische)
- de eenheden en organisaties die onmiddellijk afhangen van de MOD
- de eenheden en organisaties die onmiddellijk afhangen van de CHOD
- de eenheden en organisaties die afhangen van een stafdepartement (ACOS)
- de eenheden en organisaties die afhangen van een algemene directie (DG)
- de eenheden en organisaties die afhangen van de componenten.

Een brief vertoont enkele verschillen met de nota:

- een brief begint met een aanschrijftitel zoals 'Beste (voornaam)', 'Geachte mevrouw (naam)', 'Mijnheer de burgemeester", ...;
- een brief wordt in principe gericht aan één externe bestemmeling;
- het onderwerp en mogelijke referenties zijn optioneel. Het onderwerp bevindt zich in vet tussen de aanspreektitel en de tekst van de brief. Mogelijke referenties worden in normaal lettertype geschreven, onmiddellijk na het eventuele onderwerp;
- de paragrafen worden, in tegenstelling tot de militaire nota, niet genummerd. Er is geen insprong van de tekst aan het begin van een paragraaf;
- aan het einde van de brief wordt een beleefdheidsformule gebruikt. Wij zullen het hierover hebben in het hoofdstuk over titulatuur;
- het met de hand schrijven van de aanschrijftitel en de beleefdheidsformule oogt professioneel en geeft een persoonlijke *touch* aan uw brief. Dit zal zeker worden gewaardeerd door de bestemmeling;
- een brief van meer dan één pagina wordt nooit recto-verso gedrukt;
- een brief kan bijlagen bevatten. Die zijn dan genummerd (A, B, ...) en worden vermeld in de tekst van de brief onder de vorm 'zie bijlage A, B, ...'.

E-mail etiquette

Electronic mail (e-mail) is een efficiënte, economische, informele maar vooral snelle manier om direct te communiceren met collega's binnen en buiten uw dienst en met andere organisaties waarbij ook een snel antwoord verwacht wordt. Soms genieten andere vormen van communicatie echter de voorkeur, zoals een persoonlijk contact, een Teams-gesprek of nog een vergadering op afstand (voor visueel contact). Toch is het gebruik van de e-mail niet meer weg te denken.

U vindt hierna de belangrijkste e-mail-regels:

Lees de inhoud van de ontvangen mail met aandacht

Het is immers gebleken dat er vaak niet op alle vragen wordt geantwoord of, erger, er naast de kwestie wordt geantwoord. Dat komt omdat er simpelweg niet goed wordt gelezen. Voorkom ergernissen en lees zowel de e-mail als uw eigen antwoord goed na.

Vergeet nooit het onderwerp in een nieuwe mail te vermelden

Een onderwerp helpt de ontvanger met het filteren en organiseren van de binnenkomende e-mails. Een mail zonder onderwerp kan dan ook eerder in de spam-box belanden of heeft meer kans om over het hoofd te worden gezien. Kies een heldere onderwerpsregel die de inhoud van de e-mail duidelijk weergeeft. Vindt u onderwerpen als 'vraagje', 'vergadering' of 'reservatie' duidelijk genoeg? Misschien zijn ze dat wel voor u, maar voor de lezer zijn ze te vaag. Schrijf liever: 'Vraag over het laatste BOC' of 'Vergadering ter voorbereiding van het bezoek van de VCHOD'.

De aanhef

Zorg er steeds voor dat de aanhef van uw e-mail correct is. Vaak weet u al wie u mailt, maar niet altijd. In dit geval kan u ervoor kiezen om te beginnen met een algemene aanhef zoals "Geachte mevrouw, mijnheer" of "Geachte correspondent". Indien u kiest voor "Beste …" of "Geachte …" bij aanvang van een e-mail, laat die dan steeds volgen door de hoedanigheid, naam, titel … van uw bestemmeling: "Beste collega", "Geachte medewerkers" … "Beste, of Geachte," zonder meer komt zeer onpersoonlijk over of wordt zelfs onbeleefd ervaren, u kan dit dus beter vermijden. Kent u de ontvanger (vrij) goed? Voelt u zich dan vrij om informelere taal te gebruiken, zoals "Hallo Ilse" of "Goedemorgen Adjudant".

Kies de juiste stijl

Kies voor uw e-mail briefwisseling de juiste stijl. Hiermee bedoelen we allereerst het kiezen van het juiste font, de lettergrootte en de kleur. Zakelijke e-mails schrijft u in een prettig leesbaar lettertype, denk aan Verdana, Calibri of Arial, en een tekengrootte van 10-12. Een zwarte of donkergrijze tekstkleur is gebruikelijk. Voorts gaat stijl ook over de style & tone van uw e-mail. Hier geldt: blijf consistent. Begint u een e-mail met 'u', schakel dan niet zomaar over naar 'jij'. Houd ook te allen tijde de communicatiestijl van Defensie aan; hiervoor heeft de Algemene Directie Strategische Communicatie (DG StratCom) een Stijlgids ontworpen.

Bij het schrijven van een e-mail ontbreekt lichaamstaal. Er moet dus voorzichtig worden omgegaan met humor. Wanneer iets als een grap wordt bedoeld, kan u gebruik maken van een emoticon. Let wel, emoticons kunnen enkel in informele berichten.

Uitroeptekens

Het gebruik van uitroeptekens wordt vaak als agressief ervaren. Gebruik ze dan ook alleen wanneer dit gepast is: in de gebiedende wijs of om emotie aan te duiden ("wat leuk!"). Lees alvorens u de e-mail verstuurt de tekst nog eens goed na en verwijder waar nodig een overbodig uitroepteken.

Let op uw Caps lock gebruik

Net zoals uitroeptekens, kan het gebruik van hoofddrukletters schreeuwerig overkomen; probeer dit dan ook zo min mogelijk te doen. Uw e-mail kan hierdoor vriendelijker overkomen, in het bijzonder naar burgerinstanties waar het gebruik van hoofddrukletters voor familienamen, namen van steden … veel minder gebruikelijk is dan bij Defensie. Binnen Defensie houdt u zich zo veel mogelijk aan de regels.

Het gebruik van (militaire) afkortingen

We mogen ervan uit gaan dat het algemeen ingeburgerde 'ASAP' (*As soon as possible*) iedereen welbekend is maar schrijf afkortingen voor namen en begrippen de eerste keer voluit als ze bij uw doelgroep niet algemeen bekend zijn. Als uw (burger-)bestemmeling in een mail de afkorting 'FYEO' leest, dan begrijpt hij misschien niet meteen dat het een vertrouwelijk – *For your eyes only* – bericht betreft of kan hij denken dat een evenement doorgaat in de Koninklijke Muntschouwburg wanneer u het over de KMS hebt.

Samenvatten

Mails waar een langere discussie plaatsvindt of aan voorafging, de zogenaamde kettingmail, mails met verschillende zenders en ontvangers of met nieuwe bestemmelingen, horen af en toe eens te worden samengevat, zo wordt het overzicht voor alle bestemmelingen behouden.

Een, ook bij Defensie, gekende methode is de BLUF- of *Bottom Line Up Front*-schrijfmethode (letterlijk de onderste lijn bovenaan). Het basisidee hierbij is uw tekst meteen te starten met de belangrijkste informatie. Bouw geen spanning op, geef direct uw conclusie want indien uw majoor of korpsadjudant het druk heeft, is zijn/haar tijd kostbaar. Doe dit in een paar korte zinnen alvorens u in detail treedt bij de verdere toelichting van uw betoog.

Ook aan het eind van de e-mail is het raadzaam om de besproken zaken kort samen te vatten. Maak in een paar zinnen een kort overzicht van de gemaakte afspraken en welke acties er zullen worden ondernomen.

Afsluiting en handtekening

Net zoals een goede aanhef van belang is, geldt dat ook voor de afsluiting. Kies voor een formele afsluiting, zoals "*hoogachtend*", of de standaard "*met vriendelijke groet*" wanneer u een mail stuurt met professionele belangen en voor een informele groet wanneer u mailt met een familiair persoon. Vermijdt u alstublieft de te vaak gebruikte afkorting 'Mvg'; zulke afkortingen geven gemakkelijk een slordige en respectloze indruk (nog niet zo lang geleden stond 'MVG' voor 'Militaire verdediging van het grondgebied'). Het is aan te bevelen om 'Met vriendelijke groet(en)'voluit te schrijven anders komt het over alsof u niet eens de moeite doet om correct af te sluiten. 'Grtz' (van 'Greetz', greetings) hoort dan weer thuis in het rijtje van populaire uitdrukkingen die te vermijden zijn, zeker wanneer men zich tot een overste richt. In een bedrijfscultuur zoals Defensie, kan u ook bij gelegenheid gebruik maken van een eigen bedachte afsluiting zoals 'Met logistieke groet', '*Marinegroeten*' … '*Met eerbiedige groet*' of '*Respectvolle groeten*'

wordt nog steeds gewaardeerd bij de ontvanger wanneer deze laatste tot een zekere rang behoort, zoals hoger- en opperofficieren.

Het installeren van een (automatische) 'handtekening' onderaan uw bericht, komt professioneel over. Herneem hierin zeker uw naam, voornaam en graad en bij voorkeur ook de functie die u bekleedt en andere contactgegevens. Vermijd te veel tekst of overbodige tekeningen; deze worden immers mee uitgeprint wanneer dit noodzakelijk zou zijn en is niet goed voor het milieu.

Controleer de bijlage

Wilt u een bijlage toevoegen? Zorg er dan steeds voor dat u naar deze refereert in uw e-mail. Kies voor een verwijzing zoals 'zie bijlage' of noteer voor de afsluiting van uw e-mail nogmaals "in de bijlage vindt u ..." Ga voor uzelf ook na of iets in de body-tekst van de e-mail moet komen te staan, of dat het handiger is om een bijlage toe te voegen. Veel e-mails worden namelijk op de telefoon gelezen en daar is maar beperkte ruimte op. Grote bestanden kan u doorsturen via WeTransfer, losse kleinere bestanden kan u converteren naar PDF om mee te sturen. Check tot slot, voor het versturen van uw e-mail, of uw bijlage wel degelijk werd toegevoegd; het is immers vervelend voor uw correspondent om hiernaar te moeten vragen.

Houd het kort en bondig

Laat lezers niet zoeken naar uw werkelijke boodschap tussen een overvloed aan woorden. De kunst van e-mailetiquette is het vinden van een balans tussen relevante inhoud en beknoptheid. Houd er namelijk rekening mee dat een lezer 'scant', en dus niet alles even aandachtig leest. Splits daarom uw tekst op in kleine paragrafen, werk met tussentitels en zorg ervoor dat belangrijke termen er uitspringen, eventueel door ze te onderlijnen of in het vetjes te plaatsen.

Het aan- (to), cc- en bcc-veld

Tracht het aantal geadresseerden te beperken en maak doordacht gebruik van het aan-, cc- en bcc-veld. Denk goed na wie u in het aan-veld zet: dat zijn alleen de personen die rechtstreeks bij de boodschap van uw mail betrokken zijn en van wie u een eventuele actie verwacht. Zet alleen personen die echt op de hoogte moeten zijn in het cc-veld (*carbon copy*). Van wie in cc staat, verwacht u normaal gezien geen enkele actie of reactie. Uw leidinggevende voortdurend in cc zetten hoeft echt niet tenzij hij/zij daarnaar vraagt. U bepaalt zelf wanneer u het nuttig of noodzakelijk acht hem/haar te hernemen in uw e-mail. Misbruik het bcc-veld niet om iemand ongezien te laten meelezen. Beperk het gebruik van het bcc-veld (*blind carbon copy*) tot de situaties wanneer u de privacy van de ontvangers wilt beschermen.

Vermijd tot slot een '*Reply to all*' indien dit niet strikt noodzakelijk is. Het kan voor de ontvangers van een mail waarin gevraagd wordt wie zich graag inschrijft voor een lunch en waarbij iedereen individueel antwoordt (aan iedereen) een overvloed aan overbodige mails met zich meebrengen.

Bij afwezigheid

Bent u meer dan twee werkdagen afwezig, stel dan een automatisch antwoord (*out of office*) in en vermeld erin wanneer u terug bent, wie u vervangt (graad, naam, telefoonnummer, e-mailadres) en eventueel hoe men u kan bereiken bij dringende gevallen. Breng natuurlijk uw vervanger hiervan op de hoogte.

Mobiele etiquette

Zouden ze nog bestaan, de mensen zonder smartphone? Geen Whatsappjes kunnen versturen, geen mails kunnen beantwoorden en tientallen andere mogelijkheden moeten missen. Wie kan zich een leven zonder nog voorstellen. Toch kan het geen kwaad om aan een aantal basisregels te herinneren voor de zogenaamde mobiele etiquette:

- Vermijd te luide beltonen; houd het klassiek en kies voor een eenvoudige beltoon.
- Neem op met uw graad en naam, eventueel met uw voornaam, en een begroeting: "Met Adjt Six, goedemorgen" of "U spreekt met Lt Gérard". Antwoorden met "Hallo" is niet erg professioneel.
- Zet uw smartphone altijd in de trilstand of helemaal stil in een vergadering, op restaurant …
- Zorg ervoor dat u altijd iets bij u hebt om notities te maken.
- Stel uw voicemail correct in: spreek traag en op een duidelijke manier uw graad en naam in.
- Wees discreet: praat stiller in het openbaar, roep niet de hele buurt samen, en houd de telefoongesprekken zo kort mogelijk. Vermijd gesprekken in kleine en openbaar ruimtes zoals in de lift, in een ontspanningsruimte of in de bus.
- Als de lijn verbroken wordt, dan belt u de oorspronkelijke beller terug.
- Verlaag uw stem als u in het openbaar spreekt en houd gesprekken zo kort mogelijk.



Netiquette

Netiquette is een samenvoeging van de woorden netwerk en etiquette. De netiquette omvat richtlijnen en gedragsregels voor het gebruik van internet. Vele mensen verleren immers de etiquette die ze in het geschreven medium gebruiken als ze overschakelen naar het internet of deelnemen in één of ander forum. Toch doet u er goed aan enkele regels goed na te leven.

- Gedraag u tegenover anderen zoals u zelf ook graag behandeld wilt worden.
- Het internet lijkt misschien onpersoonlijk omdat u tegenover een computerscherm zit. Vergeet evenwel niet dat aan de andere kant één of misschien wel vele honderden andere mensen zitten.
- Gebruik geen hoofdletters om iets te benadrukken. Het gebruik van hoofdletters op het internet staat gelijk aan schreeuwen.
- Hanteer nooit beledigende of onbehoorlijke taal. Laat u nooit meeslepen door de opwinding of het taalgebruik van anderen. Soms worden hele nieuwsgroepen een tijd gevuld met alleen maar beledigende berichten. Naargelang een conversatie op het internet langer duurt, stijgt de waarschijnlijkheid dat iemand op een gegeven ogenblik een vergelijking maakt met de nazi's of Hitler. Die wetmatigheid staat bekend als *de wet van Godwin*, door de Amerikaanse advocaat Mike Godwin in 1990 bedacht. Het gaat dan vaak om absurde vergelijkingen die afbreuk doen aan onder andere de ernst van de Holocaust.
- Neem deel aan discussies, maar bemoei u niet met de ruzies van anderen.

- Lees steeds uw berichten na vooraleer u ze op het internet zet. Ook hier gelden immers correcte spellingsregels en de dt-regels zijn echt niet zo moeilijk toe te passen.
- Houd berichten steeds zo kort mogelijk.
- Respecteer het thema van forums, chatsessies enz. Wilt u het over een ander onderwerp hebben, start dan een nieuw forum of een nieuwe chatsessie.
- Plaats onder elk bericht op het internet uw *onlinenaam* of gebruikersnaam, nooit uw echte naam.
- Respecteer de privacy van anderen.
- Denk er ook aan dat alles wat via het internet wordt verstuurd, dikwijls voor eeuwig beschikbaar blijft.

Hoofdstuk 4: Titulatuur, adressering, betiteling en slotformules

De term *titulatuur* wordt gebruikt voor de manier van aanschrijven van personen waarop zij op grond van hun titel, rang, maatschappelijke positie e.d. aanspraak kunnen maken De titulatuur voor de Koningin bij voorbeeld is *Majesteit*. Een *titel* is de benaming waarop personen op grond van hun (adellijke) afkomst, behaalde graad of benoeming recht hebben, bij voorbeeld *baron(es) of doctorandus/-da*.

Als de familienaam van de aangeschreven persoon gekend is, kan u die best vermelden in de aanhef: *Beste mevrouw De Saedeleer, Geachte heer Legrand*. In brieven die gericht zijn aan personen in een bepaalde functie, kan deze in de aanhef worden hernomen: *Mevrouw de minister, Mijnheer de rechter, Geachte voorzitter* … Een dame kan worden aangeschreven met de vrouwelijke functiebenaming: *Mevrouw de directrice, Mevrouw de voorzitster*. Echter wordt ook de mannelijke functiebenaming gebruikt voor dames: *Mevrouw de directeur* … U gebruikt best de vorm die de persoon in kwestie zelf gebruikt, indien dit kan achterhaald worden.

De hierna hernomen beleefdheidsformules zijn van algemene (officiële) toepassing; in een meer persoonlijke briefwisseling kunnen echter minder strenge formules worden gebruikt. De naam van de correspondent dient foutloos en volledig geschreven te worden, behalve wanneer het in de familie van deze gebruikelijk is één of ander deel van de familienaam weg te laten.

Terminologie

De **adressering** is de vermelding van de naam en de titel van de geadresseerde (bij voorbeeld “Aan Zijne Excellentie de heer Janssens, Ambassadeur van het Koninkrijk der Nederlanden”).

De **betiteling** of aanschrijftitel (aanhef) is de aanspreking waarmee men zich bij de aanvang van de brief tot de correspondent richt (bij voorbeeld “Mijnheer de Ambassadeur”).

De **aanschrijfvorm** is de titel die men aan een persoon geeft tot wie men zich in de derde persoon richt (bij voorbeeld “Mag ik Uwe Koninklijke Hoogheid uitnodigen over te gaan tot de doop van het nieuw Marineschip”).

De **slotformule** of beleefdheidsformule dient om een brief passend te beëindigden.

Het **onderschrift** is de vermelding, onder de handtekening, van de titel en de naam van de afzender.

De Belgische Koninklijke Familie

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan Zijne Majesteit de Koning	*Sire,*	Ik moge de Koning verzoeken de betuiging van mijn diepe eerbied wel te willen aanvaarden. Of: Ik heb de eer te zijn, Sire, van Uwe Majesteit, de zeer eerbiedige en zeer getrouwe dienaar (dienares).
Aan Hare Majesteit de Koningin	*Majesteit,*	Ik moge de Koningin verzoeken de betuiging van mijn diepe eerbied wel te willen aanvaarden. Of: Het behage Hare Majesteit de blijken van mijn diepste eerbied te willen aanvaarden.
Aan Hare Koninklijke Hoogheid Prinses (voornaam)	*Koninklijke Hoogheid,* (of *Mevrouw*)	Gelieve, Koninklijke Hoogheid, de betuiging van mijn diepe eerbied wel te willen aanvaarden.
Aan Zijne Koninklijke Hoogheid Prins (voornaam)	*Koninklijke Hoogheid,* (of *Monseigneur)*	Gelieve, Koninklijke Hoogheid, de betuiging van mijn diepe eerbied wel te willen aanvaarden.

Buitenlandse Vorsten en Presidenten van een Republiek

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan Zijne Heiligheid Paus (naam)	*Heilige Vader,*	Ik heb de eer, Heilige Vader, van Uwe Heiligheid, de zeer eerbiedige en trouwe zoon te zijn.
Aan Zijne/Hare Majesteit Keizer/ Keizerin, Koning/ Koningin (voornaam) van/der (gevolgd door de naam van het land)	*Sire,* *Majesteit,*	Ik moge de Keizer(in)/ Koning(in) verzoeken de betuiging van mijn diepe eerbied wel te willen aanvaarden.
Aan Zijne/Hare Koninklijke Hoogheid de Groothertog(in) van ...	*Monseigneur,* *Mevrouw,*	Ik moge Uwe Koninklijke Hoogheid verzoeken de betuiging van mijn diepe eerbied wel te willen aanvaarden.
Aan Zijn/Hare Excellentie de President van (de Republiek van ...)	*Mijnheer de President,* *Mevrouw de President,*	Gelieve, Mijnheer/ Mevrouw de President, de betuiging van mijn zeer bijzondere hoogachting en eerbied te willen aanvaarden.

Geestelijke overheden

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan Zijne Heiligheid Paus (naam)	*Heilige Vader,*	Ik heb de eer, Heilige Vader, van Uwe Heiligheid, de zeer eerbiedige en trouwe zoon te zijn.
Aan Zijne Eminentie Kardinaal (naam), Aartsbisschop van (…)	*Mijnheer de Kardinaal,*	Gelieve, Mijnheer de Kardinaal, de verzekering van mijn bijzondere hoogachting en eerbied wel te willen aanvaarden.
Aan Zijn Excellentie Monseigneur (naam), Bisschop van (…)	*Monseigneur,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Hoogeerwaarde heer Deken (naam)	*Mijnheer de Deken,*	Met hoogachting (*) (*) of “Hoogachtend”.

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan de Zeereerwaarde Heer Pastoor (naam)	*Mijnheer (de) Pastoor,*	idem
Aan de Weleerwaarde Pater (naam)	*Eerwaarde Pater,*	idem
Aan de Groot-Rabbijn	*Mijnheer de Groot-Rabbijn,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Heer (naam), Voorzitter van het Centraal Israëlitisch Consistorie van België	*Mijnheer de Voorzitter,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Heer (naam), Rabbijn	*Mijnheer de Rabbijn,*	Met hoogachting.
Aan de Heer (naam), Voorzitter van de Synode van de Unie der Evangelische en Protestantse Kerken	*Mijnheer de Voorzitter,*	Met hoogachting.
Aan de Heer (naam), Imam	*Mijnheer de Imam,*	Met hoogachting,

Adel (niet van koninklijken bloede)

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan Zijne/Hare Doorluchtige Hoogheid Prins(es) (naam)	*Prins(es),*	Gelieve, Prins, de betuiging van mijn diepe eerbied wel te willen aanvaarden.
Aan de Hooggeboren Heer Hertog (Markies, Graaf, Burggraaf)	*Mijnheer de Hertog, (Markies, Graaf, Burggraaf)* Maar "*Monseigneur*" voor een Aartshertog	Gelieve, Hooggeboren Heer Hertog, (Markies, Graaf, Burggraaf) de betuiging van mijn gevoelens van hoogachting wel te willen aanvaarden.
Aan de Hooggeboren Vrouwe Hertogin (Markiezin, Gravin, Burggravin)	*Mevrouw de Hertogin, (Markiezin, Gravin, Burggravin)*	Gelieve, Hooggeboren Vrouwe Hertogin, Markiezin, Gravin, Burggravin), de betuiging van mijn gevoelens van hoogachting wel te willen aanvaarden.
Aan de Hoogwelgeboren Heer Baron (Ridder)	*Mijnheer de Baron, (Ridder)*	Gelieve, Hoogwelgeboren Heer Baron (Ridder), de betuiging van mijn gevoelens van hoogachting wel te willen aanvaarden.

Aan de Hoogwelgeboren Vrouwe Barones	*Mevrouw de Barones,*	Gelieve, Hoogwelgeboren Vrouwe Barones, de betuiging van mijn gevoelens van hoogachting wel te willen aanvaarden.
Aan de Hoogwelgeboren Heer/ Vrouwe (naam) voor Jonkheren en -vrouwen	*Mijnheer,* *Mevrouw,*	Gelieve, Hoogwelgeboren Heer/Vrouwe, de betuiging van mijn gevoelens van hoogachting wel te willen aanvaarden.

Senaat, Kamer van Volksvertegenwoordigers, Ministers en hogere ambtenaren

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan de Voorzitter van de Senaat, Kamer van Volksvertegenwoordigers	*Mijnheer de Voorzitter,* *Mevrouw de Voorzitter,*	Met zeer bijzondere hoogachting.
Aan de Ondervoorzitter van de Senaat, Kamer van Volksvertegenwoordigers	*Mijnheer de Ondervoorzitter,* *Mevrouw de Ondervoorzitter,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Eerste Minister Aan de Minister van (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…), *Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met zeer bijzondere hoogachting. Met bijzondere hoogachting.
Aan Minister van Staat (naam)	*Mijnheer (Mevrouw) de Minister van Staat*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Staatssecretaris van (…)	*Mijnheer de Staatssecretaris,* *Mevrouw de Staatssecretaris,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Directeur-generaal van (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met de meeste hoogachting.
Aan de Kabinetschef van (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	idem
Aan de Inspecteur-generaal van (...)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	idem
Aan de (Onder-)directeur van (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	idem

Huis van Zijne Majesteit de Koning

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan de Kabinetschef van de Koning	*Mijnheer (Mevrouw) de …,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Adjunct-kabinetschef en Diplomatiek Adviseur	*Mijnheer (Mevrouw) de …,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Adjunct-kabinetschef en Juridisch Adviseur	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met de meeste hoogachting.
Aan de Directeur van de Dienst Media & Communicatie	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Directeur van de Dienst Rekwesten en Sociale Zaken	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Economisch Adviseur	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met de meeste hoogachting.
Aan de Secretaris-generaal bij het Huis van de Koning	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Protocolchef bij het Huis van de Koning	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Attaché/Adviseur bij het Huis van de Koning	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met de meeste hoogachting.
Aan de Commandant van de Koninklijke Paleizen	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met de meeste hoogachting.
Aan het Hoofd van het Militair Huis van de Koning	*Generaal (Admiraal),*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Vleugeladjudant van de Koning	*Generaal (Admiraal),*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Ordonnansofficier des Konings	*Kolonel, Majoor, Commandant, Kapitein,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Intendant van de Civiele Lijst van de Koning	*Generaal (Admiraal),*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Secretaris van Hare Majesteit de Koningin	*Mijnheer (Mevrouw) de …,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Eredame van de Koningin	*Mevrouw,*	Met bijzondere hoogachting.

Hoven en rechtbanken

Adressering	Betiteling	Slotformule
Hoven (Hof van Cassatie, Hof van assisen, Arbeidshof, Hof van beroep, …)		
Aan de Eerste Voorzitter van/bij (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de Eerste Voorzitter,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Procureur-generaal van/bij (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	idem
Aan de Voorzitter van het Grondwettelijk Hof	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	idem
Aan de Voorzitter van (andere Hoven)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met de meeste hoogachting.
Rechtbanken (Ondernemingsrecht-bank, Arbeidsrechtbank, Rechtbank van eerste aanleg, Politierechtbank, Vredegerecht)		
Aan de Voorzitter van de Rechtbank	*Mijnheer (Mevrouw) de Voor-zitter,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Procureur des Konings van (...)	*Mijnheer (Mevrouw) de Procureur des Konings,*	Idem
Aan de (Vrede-)/Rechter	*Mijnheer (Mevrouw) de (Vrede-)rechter,*	Met hoogachting.

Buitenlandse diplomatieke en consulaire zendingen in België

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan Zijne Hoogwaardige Excellentie Monseigneur (naam), Pauselijk Nuntius te Brussel	*Monseigneur,*	Gelieve, Monseigneur, de hernieuwde verzekering van mijn zeer bijzondere hoogachting wel te willen aanvaarden.
Zijne (Hare) Excellentie de Heer (Mevrouw) (naam), Ambassadeur van (de Franse Republiek, van Zijne Majesteit de Koning der Nederlanden…)	*Mijnheer (Mevrouw) de Ambassadeur,*	Gelieve, Mijnheer (Mevrouw) de Ambassadeur de hernieuwde verzekering van mijn zeer bijzondere hoogachting wel te willen aanvaarden.
Aan de Heer (Mevrouw) (naam), Zaakgelastigde te Brussel	*Mijnheer (Mevrouw) de Zaakgelastigde,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Heer (Mevrouw) Consul-generaal van (…) te (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de Consul-generaal,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Heer (Mevrouw) Consul/ Vice-consul van (…) te (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de Consul/ Vice-consul,*	Met hoogachting.

Belgische diplomatieke en consulaire zendingen in het buitenland

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan de Heer (Mevrouw) (naam), Ambassadeur van Zijne Majesteit de Koning der Belgen te (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de Ambassadeur,*	Gelieve, Mijnheer (Mevrouw) de Ambassadeur de verzekering van mijn zeer bijzondere hoogachting wel te willen aanvaarden.
Aan de Heer (Mevrouw) (naam), Zaakgelastigde te (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de Zaakgelastigde,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Heer (Mevrouw) Consul-generaal van (…) te (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de Consul-generaal,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Heer (Mevrouw) Consul/ Vice-consul van (…) te (…)	*Mijnheer (Mevrouw) de Consul, Vice-consul,*	Met hoogachting.

Regionale, provinciale en gemeentelijke overheden

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan de Voorzitter van het Vlaams~/ Waals~/ Brussels Hoofdstedelijk Parlement / Parlement van de Franse~/ Duitstalige Gemeenschap	*Mijnheer de Voorzitter,* *Mevrouw de Voorzitter,*	Met zeer bijzondere hoogachting.
Aan de Minister-president van de Vlaamse/ Waalse/ Brusselse Hoofdstedelijke Regering/ Franse Gemeenschapsregering/ Regering van de Duitstalige Gemeenschap	*Mijnheer de Minister-president, Mevrouw de Minister-president,*	idem
Aan de Heer (Mevrouw) (naam), Gouverneur van de Provincie (naam van de provincie)	*Mijnheer de Gouverneur,* *Mevrouw de Gouverneur,*	Met de meeste hoogachting.
Aan de Voorzitter van de Provincieraad, Lid van de deputatie	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…), *Mijnheer (Mevrouw) de gedeputeerde,*	idem
Aan de Heer (Mevrouw) (naam), Provincieraadslid	*Mijnheer (Mevrouw) (naam),*	idem
Aan de Heer (Mevrouw) (naam), Burgemeester van (stad/ gemeente)	*Mijnheer de Burgemeester,* *Mevrouw de Burgemeester,*	Met de meeste hoogachting. (voor de burgemeester van een provinciehoofdplaats) Met hoogachting. (voor de burgemeester van een andere stad of gemeente).
Aan de Schepen van (bevoegdheid), gemeenteraadslid, gemeentesecretaris	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…),	Met hoogachting.

Defensie en Politie

Adressering	Betiteling	Slotformule
Aan (Generaal/Admiraal – Luitenant-generaal/Vice-admiraal) (naam) gevolgd door zijn/haar functie	*Generaal,* (Land- en Luchtmacht, Medische Dienst) *Admiraal,* (Marine)	Met zeer bijzondere hoogachting.
Aan (Generaal-majoor/ Divisie-admiraal – Brigade-generaal/ Flottielje-admiraal) (naam) gevolgd door zijn/haar functie	*Generaal,* (Land- en Luchtmacht, Medische Dienst) *Admiraal,* (Marine)	Met bijzondere hoogachting.
Aan (Kolonel/Kapitein-ter-zee – Luitenant-kolonel/ Fregatkapitein – Majoor/ Korvetkapitein) (naam) gevolgd door zijn/haar functie	*Kolonel, Majoor,* (Land- en Luchtmacht, Medische Dienst) *Commandant,* (Marine)	Met de meeste hoogachting.
Aan (Kapitein-commandant/ Luitenant-ter-zee eerste klasse – Kapitein/Luitenant-ter-zee – Luitenant/ Vaandrig-ter-zee – Onderluitenant/ Vaandrig-ter-zee tweede klasse) (naam) gevolgd door zijn/ haar functie	*Commandant, Kapitein, Luitenant,*	Met hoogachting.
Aan de Commissaris-generaal van de Federale Politie	*Mijnheer de Commissaris-generaal,* of *Mijnheer de Eerste Hoofdcommissaris,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan de Voorzitter van de Vaste Commissie van de Lokale Politie	*Mijnheer de Voorzitte*r, of *Mijnheer de Eerste Hoofd-commissaris,*	Met bijzondere hoogachting.
Aan (Eerste) Hoofdcommissaris	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…)	Met de meeste hoogachting.
Aan (Eerste) Commissaris (naam)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…)	Met hoogachting.
Aan (Eerste) Hoofdinspecteur (naam)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…)	Hoogachtend.
Aan (Eerste) Inspecteur (naam)	*Mijnheer (Mevrouw) de* (…)	Hoogachtend.

Tot slot: om een persoonlijke toets te geven aan uw nota, kan u de aanhef en de slotformule met de hand schrijven, gevolgd door uw handtekening. Het is uiteraard diegene die de brief tekent die dit schrijft; deze worden dus nooit voorbereid (door bij voorbeeld de opsteller van de brief of door een secretariaat).

Hoofdstuk 5:
Hulp bij het gebruik van andere talen bij het schrijven van brieven, nota's en e-mails

U zal af en toe de gelegenheid hebben u in de geschreven taal te richten tot anderstaligen. Ik herneem hierna een aantal courante gebruiksvormen in het Frans, het Engels en het Duits.

In het Frans

- Datum*:*

  Bruxelles, le 12 juillet 2024.

  Let erop dat er voor de dag en de maand altijd '*le*' komt en dat maanden met een kleine letter worden geschreven. Het is ook *le vendredi 12 juillet* et niet *vendredi le 12 juillet*.

- Aanhef
  - *Madame* (eventueel gevolgd door de familienaam)
  - *Monsieur* (idem)
  - *Mademoiselle* (idem)
  - *Madame le directeur / la directrice*

  Vermijd het gebruik van *Cher* en *Chère* voorafgaand aan de aanhef (bij een eerste contact).

- Inleiding
  - *En réponse à votre lettre du …*
  - *Je vous écris de la part de …*
  - *Par la présente, je vous informe que …*

- Afsluiting van de brief
  - *Je vous remercie d'avance.*
  - *Dans l'attente de votre réponse.*
  - *Je vous prie de bien vouloir me répondre aussitôt que possible.*
  - *Je me tiens à votre disposition pour toute question supplémentaire.*

- Slotformule
  - *Salutations distinguées.* (wanneer u de geadresseerde voor het eerst aanschrijft)
  - *Sincères salutations.* of *Cordiales salutations./ Meilleures salutations.* (wanneer u reeds eerder brieven hebt uitgewisseld met de geadresseerde).

Meer formeel kan u als volgt afsluiten :

- *Avec mes respectueux hommages, je vous prie d'agréer, Monsieur, Madame, l'expression de ma considération la plus distinguée.*
- *Veuillez agréer, Monsieur, l'expression de mes meilleurs sentiments.*
- *Je vous prie d'agréer, Madame, l'expression de mes sentiments distingués.*
- *Je vous prie de croire, Madame, Monsieur, à l'expression de mes sentiments distingués.*

U ondertekent tot slot de brief, gevolgd door uw voornaam en naam en eventueel gevolgd door uw graad en functie.

In het Engels

- Datum

  Er bestaat een aantal gangbare schrijfwijzen waarbij u kan kiezen uit de volgende vormen (en waarbij de eerste optie meer en meer ingang vindt):

  - *10 July 2024*
  - *July 10, 2024*
  - *July 10th, 2024*
  - *10th July 2024*

  Schrijf de maanden met een hoofdletter. Een kleine letter wordt als een gebrek aan kennis van het Engels beschouwd.

- Aanhef
  - *Dear Mr* (familienaam)
  - *Dear Ms* (familienaam) (ongehuwde vrouw)
  - *Dear Mrs* familienaam (gehuwde vrouw)
  - *Dear Sir/Madam*
  - *Dear Ryan, Hi Patricia* (persoonlijk of informeel)

  Na de aanhef volgt nooit een komma. 'Mr', 'Ms', 'Mrs' worden niet gevolgd door een punt (terwijl dit wel gebeurt in het Amerikaans Engels).

- Inleiding
  - *I am writing (you) in response to …*
  - *I am writing (you) regarding …*
  - *I am writing to enquire about …*
  - *I would be grateful if you …*
  - *I am interested in receiving …*
  - *With reference to your letter of 8 May, …*
  - *Thank you for your letter regarding the …*

- Afsluiting van de brief
  - *Please do not hesitate to contact me if you have any questions.*
  - *Many thanks for your time.*
  - *Please reply as soon as possible.*
  - *I look forward to hearing from you soon.*

  - *I look forward to the meeting on the 4th of September.*
  - *If you require any further information, feel free to contact me.*
- Slotformule

  Een formele brief kan u afsluiten met één van de volgende vormen:
  - *Yours faithfully,*
  - *Sincerely,*
  - *Yours sincerely,*
  - *Best regards,*

  gevolgd door uw handtekening, voornaam, naam en eventueel uw graad en functie.
- Een meer persoonlijke brief sluit u af met:
  - *I am looking forward to seeing you.*
  - *I can't wait to hear from you.*
  - *Give my regards to …*
  - *Send my love to …*

In het Duits

- Datum

  In getalvorm: 18.12.2024

  Met de maand uitgeschreven: 18. Dezember 2024 (een punt na de datum en de maand met hoofdletter)
- Aanhef
  - *Sehr geehrter Frau Schneider,*
  - *Sehr geehrter Herr Müller,*
  - *Sehr geehrter Damen und Herren,* (algemeen of wanneer u niet precies weet tot wie u zich richt)
  - Guten Tag Frau Krieger,
  - Guten Tag Herr Marx,

  Na de aanhef volgt steeds een komma.
- Inleiding

  U vangt uw eerste zin aan met een kleine letter (als vervolg van de komma na de aanhef)
  - *auf Ihr Schreiben vom 29. November, …*
  - *wie besprochen, sende ich Ihnen …*
  - *bitte entschuldigen Sie meine verspätete Antwort …*
- Afsluiting van de brief
  - *Ich sehe Ihrer Antwort mit Interesse entgegen.*
  - *Ich hoffe auf eine positive Antwort von Ihnen (Ihrerseits).*
  - *Sollten Sie weitere Fragen haben, stehe ich Ihnen gerne zur Verfügung.*

- Slotformule

  Een brief kan u afsluiten met één van de volgende formules:

  - *Mit freundlichen Grüßen*
  - *Mit freundlichem Gruß*
  - *Hochachtungsvoll*

  Deze wordt **niet** gevolgd door een komma.

  U ondertekent tot slot de brief, gevolgd door uw voornaam en naam en eventueel gevolgd door uw graad en functie.

Hoofdstuk 6: Afkortingen en acroniemen

Een afkorting staat ofwel voor een ingekorte versie van een woord zoals 'enz' in plaats van enzovoort of voor een groep woorden waarvan alleen de eerste letters gebruikt worden zoals 'KSOO' (Koninklijke School voor Onderofficieren). Een acroniem is dan weer een vorm van afkorting waarbij de letters tezamen uit te spreken zijn als een nieuw woord zoals PIN (persoonlijk identificatienummer). In de praktijk worden deze drie vormen vaak eenvoudigweg afkortingen genoemd.

Militaire afkortingen

Was het doel van het gebruik van militaire afkortingen aanvankelijk om de transmissietijden voor operationele berichten te velde te verminderen, dan is het gebruik ervan in de loop van de voorbije decennia sterk toegenomen, niet alleen in operationele documenten maar ook in alle vormen van briefwisseling binnen Defensie. Onder invloed van de NAVO-doctrine, multinationale operaties, interoperabiliteit, enz …, hebben zeer veel Engelse en gespecialiseerde termen hun ingang gevonden in de militaire terminologie. Deze ontwikkelingen hadden (en hebben) soms als gevolg dat de briefwisseling aan duidelijkheid inboet(te) en dat de geadresseerden veel energie staken in het 'ontcijferen' ervan.

De militaire afkortingen en hun betekenis staan hernomen in een glossarium (verklarende woordenlijst) uitgegeven door de Algemene Directie Human Resources (DGHR): DGHR-GID-COMATD-001. Alle medewerkers van Defensie kunnen dit glossarium en de courante militaire afkortingen te allen tijde consulteren op http://intranet.mil.intra/sites/atd/Lists/Glossary/Search.aspx.

U begrijpt dat het ons te ver zou leiden om deze, al is het maar de meest gebruikte, hier te hernemen. De lijst is bijzonder omvangrijk.

Deze richtlijnen zijn enkel geldig voor de briefwisseling binnen Defensie: militaire reglementen, richtlijnen, doctrinepublicaties, documentatie, operationele orders, berichtenverkeer, militaire rapporten, organisatie-tabellen, databestanden… Deze afkortingen zijn bijgevolg niet te gebruiken in briefwisseling met burgerinstanties of met burgers tenzij deze algemeen gekend zouden zijn (bvb 'NAVO').

Het gebruik van tijdzones kan af en toe leiden tot de nodige verwarring. Hierbij nog even een korte herinnering. In principe worden operationele tijden uitgedrukt in *Greenwich Mean Time* (GMT), dit is de internationale basis van tijdrekening die ook wel wordt aangeduid als *Universal Time Coordinated* (UTC). GMT/UTC is de lokale tijd op de nulmeridiaan, zoals die over Greenwich ten zuidoosten van Londen loopt. In België is de tijd altijd één uur later dan GMT/UTC; tijdens de zomertijd loopt dat verschil op

tot twee uur. De zomertijd die loopt van het laatste weekend van maart tot het laatste weekend van oktober, wordt aangeduid met B (Bravo-tijd) en de wintertijd (van eind oktober tot eind maart) met A (Alfa-tijd). Zulu-tijd is de aanduiding voor GMT/UTC. Nog simpeler gezegd: Zulu-tijd is wereldtijd.

Z (Zulu) = GMT/UTC

A (Alfa) of wintertijd = Z + 1 uur

B (Bravo) of zomertijd = Z + 2 uur

Landcodes

De ISO, de *International Organization for Standardization*, die in een internationale context normen vastlegt, heeft in de ISO-3166-1-norm alle landen van de wereld vastgelegd met unieke twee-letterige landcodes (alpha-2), drie-letterige landcodes (alpha-3) en driecijferige landcodes (numeric-3).

Onder andere bij Defensie worden standaard de drie-letterige landcodes (trigrammen) gebruikt om een land aan te duiden. Hierna vindt u een tabel met de landcodes van de EU- en de NAVO-landen en van nog een aantal andere landen.

AFG	Afghanistan	**IRL**	Ierland	**NOR**	Noorwegen
ALB	Albanië	**ISL**	IJsland	**UKR**	Oekraïne
AUS	Australië	**IND**	India	**AUT**	Oostenrijk
BEL	België	**IRQ**	Irak	**POL**	Polen
BEN	Benin	**IRN**	Iran	**PRT**	Portugal
BIH	Bosnië en Herzegovina	**ISR**	Israël	**ROE**	Roemenië
BRA	Brazilië	**ITA**	Italië	**RUS**	Rusland
BGR	Bulgarije	**JPN**	Japan	**SRB**	Servië
CAN	Canada	**JOR**	Jordanië	**SVN**	Slovenië
CHN	China	**HRV**	Kroatië	**SVK**	Slowakije
CYP	Cyprus	**LVA**	Letland	**ESP**	Spanje
COD	Democratische Rep Congo	**LTU**	Litouwen	**SYR**	Syrië
DNK	Denemarken	**LUX**	Luxemburg	**CZE**	Tsjechië
DEU	Duitsland	**MLI**	Mali	**TUR**	Turkije
EST	Estland	**MLT**	Malta	**USA**	Verenigde Staten
FIN	Finland	**MAR**	Marokko	**GBR**	Verenigd Koninkrijk
FRA	Frankrijk	**MNE**	Montenegro	**ZAF**	Zuid-Afrika
GEO	Georgië	**NLD**	Nederland	**SWE**	Zweden
GRC	Griekenland	**NZL**	Nieuw-Zeeland	**CHE**	Zwitserland
HUN	Hongarije	**MKD**	Noord-Macedonië		

Hoofdstuk 7:
Etiquette aan tafel en culinaire etiquette

Ongeacht of u in een restaurant of bij iemand thuis bent, gelden er regels over hoe u zich dient te gedragen aan tafel. Toch kan het schelen of u in een chic restaurant zit of in het buurtrestaurant om de hoek. In minder formele situaties kunnen sommige regels achterwege blijven. Toch is het belangrijk om de verschillende regels in het achterhoofd te houden. U vindt hierna een reeks regels die u al dan niet kan toepassen.

Plaatsnemen aan tafel

Wanneer u uitgenodigd bent voor een diner is het niet gebruikelijk om zomaar plaats te nemen. Vraag daarom aan de gastheer of gastvrouw waar u plaats kan nemen. Neem pas plaats nadat de gastheer is gaan zitten. Bij het uitbrengen van een toost en bij het klinken is het niet per se nodig om de glazen te laten klinken. Het kan er namelijk voor zorgen dat het glaswerk beschadigd raakt.

Het servet

Het is belangrijk om de gastheer of gastvrouw in de gaten te houden en op te volgen wat hij of zij doet. Zodra u zit kan u het servet op de schoot leggen, maar als het diner wat formeler is dan wacht u op de gastheer. Als u de tafel kort verlaat dan kan u het servet opgevouwen aan de linkerkant van uw bord leggen. U doet dit ook bij het einde van het diner.

Starten met eten

Nadat iedereen gezeten is, kan het diner van start gaan. Als er brood op tafel staat, breek het brood dan in hapklare stukjes en smeer er per stukje een beetje boter op. Het bijhorend botermesje dient niet om het brood te snijden. Wacht met eten tot wanneer ook iedereen daadwerkelijk bediend is. Blaas ook niet op het eten als het heet is, maar geef het de tijd om af te koelen. Voorkom het plaatsen van de ellebogen op tafel tijdens het eten; dit geldt overigens alleen als er echt gegeten wordt. Eet rustig en snijdt maximaal een of twee hapklare stukjes per keer. Proef het eten voordat u het gaat kruiden. Het is onbeleefd om voordien het eten te kruiden. Mocht iemand om het zout vragen, geef dan altijd het zout en de peper als geheel.

Drinken

Voordat u een slok neemt van een glas water of wijn, zorgt u ervoor dat u klaar bent met kauwen en de mond leeg is. Het staat netter wanneer de rand van een glas zo schoon mogelijk blijft. Niemand wil tegen een glas aankijken met vetvlekken of etensresten. Wijnglazen met een steel pakt u bovenaan de steel vast en nooit bij de kelk hoewel u een echt groot wijnglas aan de onderzijde mag ondersteunen met geopende handpalm.

Knoeien

Het kan voorkomen dat u knoeit met een drankje of met voedsel. Zorg er dan voor dat u het oppakt of voorzichtig de vlek droog dept. Bied de gastheer of -vrouw aan om het professioneel te laten reinigen als de situatie hierom vraagt.

Verlaten van de tafel

Probeer de tafel niet te verlaten in het midden van de maaltijd. Als u toch echt van tafel moet om bijvoorbeeld van het toilet gebruik te maken, excuseert u zich zonder in detail te treden. Zorg er wel voor dat u iets zegt, anders komt het onbeleefd over om de tafel zomaar te verlaten. U kan ook zeggen dat u zich even de handen gaat wassen indien u van het toilet wenst gebruikt te maken.
Als er eten tussen uw tanden is geraakt, verwijdert u de etensresten dan privé, bij voorbeeld wanneer u zich de handen gaat wassen. Een tandenstoker wordt niet aan tafel gebruikt, ook niet als u dit verbergt achter uw servet.

Bestek

De verschillende soorten bestek die zich naast het bord bevinden, kunnen soms wat verwarrend zijn. Bij welke gang gebruikt u wat? Hier is een simpele regel voor: van buiten naar binnen. U begint bij het zilverwerk dat het verst van het bord af ligt en zo beweegt u naar het bord toe. Het dessertbestek ligt boven het bord waarbij het lepeltje naar links wijst en het vorkje naar rechts.

Een andere belangrijke regel wat het bestek betreft: gebruik het nooit om te gebaren/ te wijzen.

Tijdens het eten zal u regelmatig een korte pauze nemen om te drinken of om deel te nemen aan een gesprek. Op dat moment is het belangrijk op welke manier u het bestek neerlegt. Als u een pauze neemt, dan legt u mes en vork op het bord in een omgekeerde ‘V’ en met de punten van het bestek naar elkaar.

Het is niet netjes om uw reeds gebruikte bestek op tafel of op het tafelkleed te leggen. Bent u klaar met eten? Plaats dan uw mes en vork op vier uur met de tanden van uw vork en het snijvlak van het mes van u af. Leg in ieder geval nooit uw bestek in een kruisvorm op uw bord. Dit wordt algemeen aangenomen dat het eten u niet heeft gesmaakt; u laat dat nooit blijken.

Telefoon hoort niet op tafel

Tijdens een formele ontmoeting is het onbeleefd om te zitten sms’en, telefoneren of zelfs te e-mailen. Spijtig genoeg gebeurt dit nog te veel. Moet u toch dringend uw berichten nakijken of een telefoontje plegen, verontschuldig u dan om naar een andere ruimte te gaan en check uw berichten daar. Een telefoon op tafel laten liggen wordt ook als onbeleefd gezien. En zeg nu eerlijk, genieten van een diner zonder uw telefoon in de buurt is écht genieten.

Bestel bescheiden

Bestel niet het duurste dat het restaurant te bieden heeft, zeker niet als u niet de gastheer of –vrouw bent. Doet de gastheer of –vrouw een suggestie die wat duurder is dan mag u hem of haar hier wel in volgen. Wees op uw hoede voor suggesties van de ober, want het is beter om niet naar de prijs te vragen in zakelijk gezelschap (en het zou wel eens duur kunnen tegenvallen). Houdt u daarom best aan de menukaart en volg indien mogelijk uw tafelgezelschap.

'Volg' de bestelling

Bestelt degene die het eerst bestelt een aperitief of een nagerecht? Aarzel dan niet om hetzelfde te doen. Het moet niet, maar het is minder ongemakkelijk als u samen eet. Anders zit iemand met zijn vingers te draaien, terwijl de ander aan het eten is, wat kan leiden tot een ongemakkelijke situatie.

Bied geen stoel aan

In de sociale etiquette wordt dit vaak verwacht, doch in de zakelijke etiquette is iedereen evenwaardig en hoeft u dus ook geen rekening te houden met gender-etiquette. U mag uw gezelschap gerust uitnodigen om te gaan zitten, maar een stoel aanwijzen of achteruittrekken is niet nodig. Als dit al gebeurt, is het vaak door de ober.

Ruim niet af

Doe het werk van de ober niet. Hoe goedbedoeld het ook mag zijn, concentreert u zich beter op het onderhouden van uw zakenrelaties. Borden stapelen, glazen afruimen of bestek opruimen kunnen u van uw taak afleiden en uw zakenpartner doen fronsen.

Na het diner

Ook nu blijft het belangrijk om de gastheer of gastvrouw in de gaten te houden. Wacht totdat er een sein wordt gegeven om de tafel te verlaten. Weet ook hoe u kan afronden; laat uw gastheer niet ongemakkelijk op het afscheid aansturen en neem zelf het initiatief. Bereid een exit-line voor. Dit kan in enkele vooraf voorbereide zinnetjes. Heb een excuus klaar: misschien hebt u uw babysitter maar tot 22 uur of ligt er nog een deadline in het verschiet?

De gastheer of –vrouw betaalt

Werd u expliciet uitgenodigd, dan is het maar logisch dat de gastheer of –vrouw de rekening voor zich neemt. Als dame is dit niet altijd even gemakkelijk, omdat sommige heren het nog steeds als hun plicht zien om in hun plaats te betalen. Sociale etiquette wordt hier nog vaak verward met zakelijke etiquette, en sommige mannelijke zakenpartners lopen vast op de zogenaamde gender-etiquette. Indien u een gênante situatie wilt omzeilen, kan u – en dit is een elegante oplossing voor zowel de heer als de dame – van tafel weggaan om de rekening achter de rug van uw gast(en) aan de kassa te betalen./

Hoofdstuk 8:
Etiquette bij persoonlijke aangelegenheden

In dit hoofdstuk beperken wij ons tot drie aangelegenheden: de geboorte, het huwelijk en het overlijden. Wij bespreken hierbij niet de regels voor een geboorte van een eigen kindje, de organisatie van een eigen huwelijk of bij het overlijden van een naaste en de voorbereidingen van een uitvaart maar wel een aantal regels en tips die nuttig kunnen zijn vanuit het oogpunt van de leidinggevende of de collega.

Geboorte van een kindje bij een medewerker/collega

De geboorte van een kindje is voor de ouders, broertje(s) en zusje(s) een belangrijke, ingrijpende gebeurtenis in het leven. Maar het is voor de ouders vaak ook een drukke, vermoeiende periode: de kersverse ouders moeten allerlei voorbereidingen treffen en de moeder is vaak nog herstellende van een misschien lastige bevalling. Het is dan als collega of vriend niet netjes om meteen één van (of allebei) de ouders meteen na het nieuws over de bevalling op te bellen of op bezoek te gaan (tenzij het om heel intieme vrienden gaat en u met zekerheid weet dat uw telefoontje of bezoekje niet zal storen).

Indien u een persoonlijk bericht mocht ontvangen voor het melden van de geboorte – dit gebeurt meestal aan de hand van een geboortekaartje – dan hoort het dat u een gelukwens(-kaart) stuurt naar de (beide) ouders. Dit kan ook in naam van verschillende personen (bij voorbeeld de collega's van de dienst waarbij één van de ouders werkt, de Korpsadjudant in naam van de onderofficieren van de eenheid, en zo voort). In veel gevallen is één van de ouders lid van de voorzorgkas van de eenheid en voorzien de statuten dat bij een geboorte een wenskaart wordt gestuurd.

Indien dit gepast is en u overweegt een kraambezoek in de kliniek of thuis, dan belt u op voorhand wanneer u op bezoek kan gaan; in deze periode zitten de ouders niet te wachten op onverwacht bezoek. Blijf niet te lang hangen. De kersverse moeder en vader zijn waarschijnlijk moe en ook de baby heeft veel slaap nodig, reken voor uw bezoek maximaal een half uur. Het is gebruikelijk om een geschenk mee te nemen. Vaak wordt hiervoor gekozen uit een voorgestelde geboortelijst. In het andere geval is het meest gegeven geschenk waarschijnlijk een pakje voor het kind. Vaak wordt de moeder of de vader vergeten bij de keuze van het geschenk, dus denk ook eens aan haar of hem.

Huwelijk van een medewerker/collega

Wanneer u wordt uitgenodigd op het huwelijk van een medewerker of collega, laat u, ongeacht voor welk deel – receptie, avondfeest… – van het feest, zo snel mogelijk aan het bruidspaar weten of u er wel of niet zal bij zijn. Hoe sneller u reageert, hoe fijner dit is voor het bruidspaar. Zij moeten de aantallen immers doorgeven aan de weddingplanner, het restaurant, de leveranciers. Mocht u niet naar de bruiloft kunnen gaan, stuur het bruidspaar dan een geschenk toe of een wenskaart waarin u hen feliciteert.

Als u per se bloemen wilt sturen, dan stuurt u die op de dag zelf of een paar dagen voordien naar het huis van de bruid. Als het paar op huwelijksreis vertrekt, kiest u trouwens beter voor een plant. Ze naar de receptie meebrengen is dan ook geen goed idee. Indien u een geschenk wilt aanbieden, hangt u er dan zeker een kaartje met uw naam aan; omwille van het oponthoud kan het bruidspaar het geschenk niet meteen openmaken, en achteraf willen ze vast graag weten wat ze van wie gekregen hebben. Hetzelfde principe geldt ook wanneer u een envelop overhandigt. Geef hierbij vanuit het hart, dat zal vanzelfsprekend meer zijn als het gaat om iemand die veel voor u betekent

dan voor een verre vriend. Groepscadeaus doen het ook altijd goed. Koop met een aantal collega's samen een groter cadeau dan wat allen apart zou gegeven hebben. Indien er een dresscode op de uitnodiging staat voor de bruiloft dient u zich daar als gast te allen tijde aan te houden. Een ongeschreven regel, maar misschien wel de belangrijkste: het is niet uw dag. Het bruidspaar moet het stralende middelpunt zijn en u mag daar de aandacht niet van af leiden. Als mannelijke gast betekent dit dat een driedelig pak dragen op andermans bruiloft, niet erg gepast is. Een bruidegom kiest vaak als enige voor een vest (gilet) onder zijn trouwpak om zich te onderscheiden van de gasten en zo neemt u zijn onderscheidende vermogen af. Enkel een vest en broek combineren is dan een betere optie. Kleedt u zich voor het feest zoals u dat zou doen voor ieder ander chique evenement in dat seizoen. In de avond (mocht er geen dresscode zijn), is een donker pak voor heren en een cocktailjurk voor dames altijd goed. Ga ook niet te uitbundig, als dame wilt u er niet spectaculairder uitzien dan de bruid. Wit is hierdoor te vermijden en zwart wordt (overdag) ook niet altijd gewaardeerd (tenzij dit als dresscode zou vermeld zijn). Tot slot mag u uw jas pas uit doen zodra de bruidegom dit doet, ook al is het de hele dag warm.

Zowel voor de receptie als voor aanvang van het avondfeest is er een grote kans dat er een rij is om het bruidspaar te feliciteren. Dit is uw kans om even kort te praten met het bruidspaar en hen te bedanken voor de uitnodiging. Maak het niet te lang, het bruidspaar bedanken, feliciteren en drie kussen geven is voldoende. Vergeet ook niet de ouders van het bruidspaar te feliciteren. Meng u daarna in het publiek en geniet van uw drankje. Meestal wordt er gevraagd om aan tafel te gaan. Als er een aantal onbekenden aan dezelfde tafel zitten, is het altijd netjes om uzelf voor te stellen. Als er een tafelindeling is heeft het bruidspaar u met mensen aan een tafel gezet waarvan zij denken dat jullie goed klikken.

Overlijden en uitvaart van een naaste van een medewerker/collega

Verliest een medewerker of collega een dierbare, dan heeft dat vaak veel invloed op het werk, zowel voor degene die iemand heeft verloren als voor zijn of haar collega's. Bel uw medewerker zodra u hebt vernomen dat zijn of haar naaste is overleden. Het goede moment bestaat niet, dus doe het meteen. Vraag of het uitkomt en laat in een paar zinnen weten dat u er voor uw medewerker bent. Vertel dat het werk kan wachten en dat alles onder controle is. Probeer het gesprek binnen een paar minuten af te ronden, behalve als u merkt dat uw medewerker (langer) wilt praten.

Veel rouwenden vinden het fijn als hun leidinggevende en collega's bij de uitvaart zijn, ze voelen zich erdoor gesteund, maar houdt u daarbij aan de wensen van uw collega of medewerker. Vindt de uitvaart plaats in besloten kring of heeft uw collega aangegeven liever alleen met vrienden en familie afscheid te willen nemen, zorg dan voor mooie bloemen en schrijf een kaart met troostende woorden.

Kijk echter altijd na of er op het rouwbericht de volgende zin genoteerd staat: "noch bloemen noch kransen". Breng dan zeker geen bloemen mee of organiseer geen ophaalronde met de collega's om een bloemstuk te laten leveren. Indien er in het andere geval onzekerheid bestaat, kan u steeds contact nemen met het uitvaartbedrijf (via hetwelk in principe ook bloemen kunnen worden besteld). Op het lint kan u bij voorbeeld laten drukken "(vanwege) de collega's, de eenheid …". Een veel gekozen tekst is ook "Rust zacht". Bij een crematie is deze uitdrukking echter niet gepast; dit kan namelijk verkeerd overkomen bij de nabestaanden. U kiest dan bij voorbeeld voor "Een (Onze) laatste groet" of "Rust in vrede".

Een condoleancekaart of -brief is altijd handgeschreven. Indien u niet deelneemt aan de uitvaart, kan u een kaart of brief sturen naar het adres van de nabestaande(n), doe dit meteen nadat u van het overlijden ter kennis werd gebracht en wacht hier geen weken mee. Mocht u niet meteen de juiste woorden vinden, dan kan u inspiratie en voorbeelden vinden op het internet. U vindt hierna een paar suggesties:

- Gecondoleerd met het verlies van (uw echtgenoot, vader, moeder, dochter…)
- Heel veel sterkte toegewenst in deze moeilijke tijd
- Ik wens u/je veel sterkte toe bij het verwerken van dit verlies.
- In gedachten ben ik/zijn wij bij u/jullie.
- Woorden schieten tekort om jullie te troosten in dit grote verlies.

U kan ook een persoonlijke boodschap toevoegen als u de nabestaande goed kent. U sluit de kaart af met uw voor- en familienaam. Als u de nabestaande goed kent, kunt u afsluiten met “veel liefs”; kent u de nabestaande minder goed, dan kunt u “veel sterkte” schrijven en afsluiten met uw naam.

Hoewel de kledijvoorschriften niet meer zo eenduidig zijn als een aantal decennia geleden en de regels hieromtrent in de loop der jaren versoepeld werden, zijn er nog steeds een aantal not done’s. De familie draagt gebruikelijk meestal zwart of kiest voor een andere donkere kleur, van de genodigden wordt dit niet verwacht. Dan volstaat een klassieke look en een nette kledij: een hemd of blouse met jas, nette broek, rok of jurk zijn voorbeelden van kledingstukken die vaak gedragen worden tijdens een uitvaart. In elk geval vermijdt u best vrijetijdskledij zoals korte broeken, afgetrapte gymschoenen, ripped jeans, een t-shirt met drukke prints of in al te felle kleuren, afgetrapte gymschoenen en veel make-up en opzichtige sieraden.

Soms kiest de familie er echter voor om voor een bepaalde dresscode te gaan – en dan staat deze vermeld op de rouwbrief – waar u zich uiteraard ook aan houdt.

Wat kan u zoal zeggen tijdens een condoleance? Voor mensen die u niet zo goed kent is “gecondoleerd met uw verlies” of “innige deelneming” zeggen waarschijnlijk de beste optie. Bij mensen die u wel goed kent is een persoonlijkere boodschap misschien de beste optie. Een persoonlijk woord doet een nabestaande vaak veel deugd. Daarnaast is een handdruk of omhelzing ook een goed gebaar. In ieder geval, probeert u het kort te houden maar met gevoel. Voor een persoonlijk gesprek kunt u beter een ander moment uitkiezen, aangezien er waarschijnlijk nog velen na u willen condoleren.

Het meenemen van kinderen tijdens een uitvaart is een beetje afhankelijk van de leeftijd. Kleine kinderen en baby’s zijn in de meeste gevallen niet zo’n goed idee. U kent echter uw kind het beste: leg voor de uitvaart goed uit wat er gaat gebeuren. Een tip: zoek een strategische zitplaats, bij voorbeeld achteraan. Op deze manier kan u zonder al te veel te storen de kerk of de zaal verlaten.

Een uitvaart is een droevige aangelegenheid, maar ondanks dat is het vaak ook een soort reünie. Mensen die elkaar lang niet gezien hebben, kunnen dan een praatje met elkaar maken. Volgens de regels is het gepast om te wachten tot na het condoleren. Het is goed om daarbij rekening te houden met de nabestaanden. Het is dan ook niet gepast als er tijdens het condoleren mensen zijn die hard aan het lachen zijn.

Tot slot, etiquette bij een uitvaart begint en eindigt met respect, wat het eerste en laatste gebaar moet zijn:

- Respect begint bij op tijd komen: vertrek thuis op tijd en hou rekening met vertragingen of parkeermoeilijkheden.
- Zet het geluid en de trilfunctie van je telefoon uit en laat die tijdens de duur van de uitvaart in uw jas, broekzak of tas zitten. Maak ook niet ongevraagd foto's of filmpjes van afscheidsbijeenkomst.
- Volg de instructies van het uitvaartpersoneel; zij hebben samen met de familie de uitvaart voorbereid en weten wat de familie wenselijk vindt.
- De overledene en nabestaanden gaan voor alles.
- De gasten zijn niet het belangrijkste, blijf dus niet continu hangen bij die ene, goede vriendin.
- Zijn er mensen die u liever niet zou willen treffen? Dat kan, maar laat dat absoluut niet merken, dit is hiervoor niet het moment.

Hoofdstuk 9: Kledijregels

Het respecteren van kledij- of dresscodes is een belangrijk aspect van het gepast kleden voor verschillende gelegenheden. Of het nu gaat om een zakelijke bijeenkomst, een huwelijk of een formeel diner, het begrijpen van de verschillende niveaus van formele kleding is essentieel om de juiste outfit te kiezen. In dit hoofdstuk neem ik u mee doorheen de verschillende dresscodes, van formeel tot informeel. Het begrijpen van de verschillende niveaus van formele kleding is essentieel om gepast gekleed te gaan bij verschillende gelegenheden. Van de strikte White Tie dresscode tot de informele Casual dresscode, elk niveau heeft zijn eigen vereisten en verwachtingen. Door de dresscode te respecteren, laat u zien dat u de gelegenheid serieus neemt en respecteert.

Formele kledij

- *White Tie (crevatte blanche)* is de meest formele dresscode en wordt vaak geassocieerd met staatsbanketten en galadiners. Voor heren betekent dit het dragen van een zwarte smoking met een wit smokingoverhemd, een witte vlinderdas, een wit vest (gilet), een zwarte broek met een hoge taille en zwarte lakschoenen. Dames dragen lange avondjurken, handschoenen en elegante sieraden.
- *Black Tie* (*crevatte noire*) is iets minder formeel dan White Tie, maar nog steeds erg chic. Heren dragen hierbij een zwarte smoking, een zwarte strik, een wit smokingoverhemd en zwarte lak- of suèdeschoenen. De smoking heeft een zijden bies aan de zijkant van de broek, zijden revers en gestoffeerde knopen. De smoking kan ook van een diep donkerblauwe tint zijn, om iets van het standaard af te wijken. Dames kunnen kiezen voor een (half)lange avondjurk, een elegante cocktailjurk of een chique jumpsuit.
- Het *Jacquet* of *Morning coat* – het jacquet is het enige formele kostuum dat overdag gedragen wordt – is een gelegenheidskleding voor overdag voor heren. Het bestaat uit een lange, zwarte pandjesjas met puntrevers met rond weggesneden voorpanden en een grijs-gestreepte broek zonder omslag. Daaronder wordt een wit overhemd met dubbele manchetten, een das en een vest (gilet) gedragen. Een jacquet wordt

tegenwoordig bijna alleen nog gedragen tijdens een huwelijksceremonie en een begrafenis of wanneer het protocol dit voorschrijft.

- Het *Tenue de ville* of *stadskledij* is een dresscode die meestal wordt gebruikt bij formele evenementen zoals zakelijke diners of recepties. Heren dragen een donker kostuum, een overhemd met stropdas, en nette leren schoenen. Dames kunnen kiezen voor een formele jurk, een broekpak of een elegante rok met een blouse. Tenue de ville heeft alle kenmerken van formeel zakelijke kleding (business wear).
- *Business formal* en *Business professional* zijn dresscodes die worden gebruikt in zakelijke omgevingen en formele zakelijke evenementen. Beide dresscodes lijken heel erg op elkaar. Vooral in de Engelstalige wereld wordt een verschil gemaakt tussen de twee. Business formal is nog iets formeler dan business professional. Bij de officiële strikte Business formal dresscode dragen de heren een donker pak, een overhemd met stropdas en nette schoenen. Bepaalde accessoires zoals manchetknopen kunnen het verschil maken. Dames kunnen kiezen voor een formeel broekpak, een jurk met een blazer of een nette rok met een blouse. *Business professional* is iets relaxter waarbij u kan kiezen voor iets meer kleur of print.
- *Cocktail* is een dresscode die wordt gebruikt bij semi-formele evenementen, zoals cocktailfeestjes of bruiloften. Heren dragen dan meestal een donker pak, een overhemd zonder stropdas en nette schoenen. Dames kunnen kiezen voor een chique cocktailjurk, een rok met een mooie top, of een elegante jumpsuit.

Informele kledij

- *Business casual* zit tussen Business formal en Casual chic/Smart casual in. Heren dragen geen volledig pak met stropdas, maar mengen 'professionele' elementen, zoals het overhemd of een nette broek, met casual elementen, zoals een blazer, een chino of een poloshirt. Dames kunnen een effen blouse, een blazer en een nette jurk dragen.
- Bij een *Casual chic* outfit draagt u een combinatie van casual kleding met een chique twist. Daarmee is deze informele dresscode net iets netter dan de smart casual dresscode. Een jeansbroek is bijvoorbeeld te casual voor deze dresscode. Uw sportieve T-shirt kan u bijvoorbeeld combineren met een nette broek en een vest van een mooi afgewerkte stof. Het is eigenlijk de kunst om een perfecte balans te vinden, zodat u niet over- maar ook niet underdressed bent.
- *Smart casual* is een dresscode die steeds populairder wordt en wordt gebruikt bij informele zakelijke bijeenkomsten of sociale evenementen. Heren kunnen kiezen voor een nette broek of chino, een overhemd of een poloshirt en nette schoenen. Dames kunnen gaan voor een nette broek, een rok met een blouse, een jurk of een jumpsuit, allemaal gecombineerd met stijlvolle accessoires.
- *Casual* is de meest informele dresscode en wordt gebruikt bij informele gelegenheden. Heren kunnen kiezen voor een nette jeans of chino, een T-shirt, een overhemd of een poloshirt, en casual schoenen zoals sneakers of loafers. Dames kunnen gaan voor een jeans, een casual rok of jurk, een T-shirt, een blouse of een trui, en comfortabele schoenen.

- *Summer chic* is een dresscode die een 'chique' draai geeft aan uw zomerkleding, U vindt deze dresscode tegenwoordig soms terug op uitnodigingen voor bruiloften. Een typische Summer chic outfit wordt vaak geassocieerd met lichte (pastel)kleuren en luchtige stoffen zoals linnen en katoen. Het is niet gepast om een jeansbroek te dragen. Zomerse accessoires, zoals een zonnebril, hoed of linnen sjaal maken de outfit compleet.
  De chino-broek kan u *beschouwen als een meer casual versie van de geklede broek. Net zoals jeans is de chino ook van katoen gemaakt, maar toont een jeans sportiever dan een chino. Een chino is gemaakt van licht, maar stevig katoen. Deze broek gaat dus lang mee en is nooit te warm. De chino-broek kan uitstekend worden gecombineerd met nette schoenen en een jasje. In uw vrije tijd trekt u er een shirt of trui boven aan en draagt u er mooie sneakers onder voor een sportieve look. Een overhemd staat ook altijd goed bij een chino.*

Behalve de hierboven beschreven kledijcodes, bestaan er nog andere benamingen zoals de *BlackTie optional*, de *Lounge*, *Ultra casual* ...; het gaat meestal om varianten op de eerder vermelde dresscodes, die mits kleine aanpassingen of keuze van kleuren er dicht bij aanleunen.



Zorg er tot slot voor dat u meerdere keren per jaar nieuwe kleren, accessoires en misschien ook schoenen koopt. Dit zorgt er mee voor dat u een frisse en nieuwe look creëert. Kleding koopt u niet te groot, maar ook niet te klein. Vraag desnoods advies aan de verkoopster/verkoper om te zien of de gekozen kledij wel bij u past. Verder verzorgt u uw haar en bezoekt u regelmatig de kapper. Verzorg uw handen, nagels en huid en vermijd een slechte adem en zweetgeurtjes.

Leidraad voor de overeenkomst tussen de dracht van burgerkledij en het militair uniform

Het gebeurt dat u als militair wordt uitgenodigd op een evenement waarvoor een (burger) dresscode is bepaald maar waarop u geen andere keuze hebt of waarbij u verkiest een militair uniform aan te trekken. Denk hierbij goed na indien het gepast is een uniform te dragen.

Hierna een kort overzicht van de verschillende equivalente militaire tenues.

- *White Tie* en *Jacquet*: het groot *galatenue* (1A) of het *groot tenue* (2A)
- *Black Tie*: het *galatenue* (1B) of het *ceremonieel tenue* (2B) of, na 18u00, *de spencer* (1C)
- *Tenue de ville* en *Business formal*: de *militaire stadskledij* (1C)
- *Casual*: de *administratieve kledij* (met lange mouwen 3A, met korte mouwen 3B of met pull 3C en 3D)
- *Very casual*: eventueel kan, indien dit gepast is, het operationeel *basistenue 4* (BDCS of Sea Blue) gedragen worden, zoals bij bijvoorbeeld een barbecue op het terrein. Verzeker u er dan evenwel van dat, indien hierop meerdere militairen genodigd zijn, u zich op elkaar afstemt.

Dracht van het uniform door personeel dat niet meer in werkelijke dienst is

Een voormalig militair mag enkel bij specifieke gelegenheden het militair uniform dragen. Specifieke gelegenheden betreffen officiële plechtigheden, vieringen, bijeenkomsten of evenementen zoals: de nationale feestdag (21 Jul), feestdagen van de gemeenschappen (11 Jul en 27 Sep), Koningsdag (15 Nov), vaderlandslievende of militaire plechtigheden, militaire parades, feesten met een vaderlandslievend karakter, conferenties, galaconcerten, galabals, huwelijken, religieuze vieringen, begrafenissen, … Hij/zij zal hiervoor het voorafgaand akkoord vragen aan de Militair Commandant van de provincie waarin de aanvrager woonachtig is. Ditzelfde principe geldt voor het bijwonen van gelijkaardige activiteiten in het buitenland.

Degene die het militair tenue draagt, moet zich goed bewust zijn dat hij/zij zich hierbij uit als voormalig lid van Defensie en dient het kledijreglement en de bijhorende richtlijnen te respecteren. De dracht van vorige modellen – niet meer in gebruik bij militairen in actieve dienst – is hierbij niet toegestaan.

Het voorkomen van de militair in uniform, ook van deze die niet meer in actieve dienst zijn, bepaalt het beeld van Defensie bij het publiek en het imago van België in het buitenland. Het toont onze normen en waarden waarvoor we staan. Militairen hebben dan ook een individuele verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat hun voorkomen het hoogste niveau van professionalisme weerspiegelt.

Schoenen

Het gezegde dat kleren de man (of vrouw) maken is zeker waar. Maar de keuze van uw schoenen is ook erg belangrijk. Met mooie, goed passende en vooral nette schoenen is uw outfit pas echt compleet. Schoenen zijn namelijk vaak het eerste waar men bij een (heren)outfit op let. Een paar zwarte klassieke lederen veterschoenen zou de absolute must-have in de garderobe van elke man moeten zijn. In bijna alle omstandigheden kunnen zij gedragen worden in combinatie met een pak of in andere combinaties. Ook bruine schoenen kunnen in bepaalde gevallen gedragen worden, bij voorbeeld in combinatie met een lichtbruine chino.

Zorg voor een paar zwarte, witte en blauwe schoenen. Dit kunnen canvas schoenen, sportschoenen en veterschoenen zijn. Verder is een paar witte, nette sneakers ook onmisbaar. Dit zijn de perfecte schoenen voor bijna elke, niet formele, gelegenheid. Voor een formele gelegenheid, een lunch of diner bijvoorbeeld, kiest u voor zwarte, donkerblauwe of bruine veterschoenen.

Door uw riem en uw schoenen op elkaar af te stemmen, maakt u van elke outfit een mooi geheel. Dit geldt uiteraard vooral wanneer u een kostuum draagt, maar in mindere mate gaat deze regel ook op bij een casual outfit. Door deze twee items te laten matchen, benadrukt de riem de schoenen en andersom. Draagt u een horloge met leren bandje, dan kan u zelfs dát in dezelfde kleur nemen om het effect nog groter te maken. Combineer ook de kleur van uw sokken met de kleur van uw broek.

Voor dames gelden vaak andere regels. Zij kiezen best eerst de schoenkleur en stemmen vervolgens de outfit daarop af. Mooie combinaties voor dames zijn:

- Groene schoenen met zwarte, bruine, blauwe, gele of neutrale natuurlijke tinten.
- Goudkleurige schoenen passen bijzonder goed bij bordeauxrood, smaragdgroen, zwart, wit en blauw.
- Rode schoenen gaan goed samen met roze, donkerblauw, oranje, natuurlijke tinten en zwart en wit.
- Lila schoenen passen goed bij huidskleurtinten, donkerblauw, roze en groen.
- Gele schoenen kunnen het best worden gecombineerd met zwart en wit en groene of blauwe tinten.
- Blauwe schoenen passen dan weer goed bij gele, groene, witte, bruine en andere neutrale tinten.
- Zilverkleurige schoenen gaan goed samen met wit, rood, indigoblauw, zwart, groen en zachte nuances.

Hoe een stropdas knopen

Hebt u weleens geprobeerd een stropdas te knopen, waarbij u eindigde met een das die volledig in de knoop lag? Om een mooie das te (leren) knopen begint u met een effen (gestreken) stropdas, een spiegel en wat geduld en u bent zo een expert in het knopen van een geweldige das. Er bestaan verschillende soorten knopen: de *prattknoop*, de *basisknoop*, de *enkelvoudige Windsor* en de *dubbele Windsor*. De trend voor deze knoop begon in de jaren 1930 en is vernoemd naar de hertog van Windsor hoewel hij de knoop nooit zelf heeft gedragen. Hij is nu nog steeds populair vanwege zijn uitstraling en hij is meer gedistingeerd dan de basisknoop hoewel iets lastiger om te knopen.

Hierbij alvast een poging voor het maken van een Windsorknoop in 7 stappen:

- Hang de stropdas gekruist om uw hals. Let er wel op dat het brede gedeelte over het smalle gedeelte ligt;
- trek dit deel dan achter de ontstane kruising naar boven;
- trek het brede gedeelte dan naar beneden en naar links achter het smalle gedeelte langs;
- leg het brede deel naar rechts;
- trek het brede deel opnieuw achter de ontstane kruising naar boven;
- steek het puntje van de stropdas door de knoop en trek deze voorzichtig naar beneden;
- hou het smalle gedeelte vast en schuif de knoop voorzichtig naar boven om de das dichter bij de nek te brengen. U steekt tot slot het smalle einde tussen de eerste en de tweede knoop van het hemd weg.

Mocht het u niet lukken, dan zijn allerlei instructiefilmpjes beschikbaar op het internet. Veel succes!

Hoe een pochet vouwen

Een pochet dragen bij een stropdas (of een vlinderstrik) is een perfecte manier om karakter en een persoonlijke toets aan uw pak of gilet te geven. Als u een pochet wilt dragen, houdt u dan rekening met de gelegenheid waarbij u dit stijlvol accessoire gaat dragen. Bij zeer formele gelegenheden is een klassiek wit pochetje aan te raden. Bij iets minder formele gelegenheden kan u het beste kiezen voor een pochet in 1 kleur. Bij informele gelegenheden mag er ook een dessin in het pochet zitten. Hoe dan ook, als u een wit exemplaar kiest, draag die dan steeds in combinatie met een wit overhemd. Het gebruiken van een pochet als zakdoek is uiteraard een faux pas, het dient enkel ter verfraaiing en wordt niet 'gebruikt'.

De pochet kan op verschillende manieren worden gevouwen en gedragen: de pochet kan (ogenschijnlijk) nonchalant in het borstzakje worden gestoken of tot een strak vierkant zijn gevouwen waarvan een zijde subtiel boven de rand van het borstzakje uitsteekt. In een ander geval is de pochet zó gevouwen, dat er meerdere punten naast elkaar uit het borstzakje steken.

Er bestaan een aantal vouwwijzen waaronder de presidentiële, de *one-/two-* of t*hree corner fold up* (respectievelijk met 1, 2 of 3 puntjes) en de c*asual fold*. De manier van vouwen is geheel afhankelijk van de smaak van de drager.

De presidentiële vouwwijze (of classic flat)

Hij is perfect voor formele gelegenheden zoals Black Tie of White Tie gelegenheden. Deze manier van vouwen staat het beste bij een klassiek wit pochet.

- Leg de pochet op een vlakke ondergrond;
- vouw het pochetje dubbel en strijk met uw handpalm over de vouw zodat deze scherp wordt;
- vouw vervolgens een kant naar binnen, net genoeg zodat een klein stukje pochet zichtbaar is als hij in uw borstzak geplaatst is;
- plaats de pochet in uw borstzak en maak het bovenste puntje glad door ongewenste kreukels in de stof te verwijderen.

De Three Corner Up fold

Deze vouwtechniek is ook bekend als de 'kroonvouw', omdat hij lijkt op de vorm van een kroon. Hij vergt wat meer oefening, maar als u hem eenmaal onder de knie hebt geeft hij een elegante toets aan elke outfit.

- Leg de pochet op een vlakke ondergrond;
- vouw de pochet dubbel zodat er twee overlappende driehoeken ontstaan;
- vouw een punt naast de twee andere punten, om de derde hoek te maken;
- om de platte basis te maken, vouw de rechterhoek naar binnen;
- plaats de pochet voorzichtig in uw borstzak en stileer hem zodat hij perfect zit.

De casual fold (of puff fold)

Hij geeft een volumineuze look en is niet symmetrisch. Hierdoor is hij perfect voor meer casual gelegenheden.

- Leg de pochet op een vlakke ondergrond;
- plaats twee vingers in het midden van uw pochet en til hem op;
- laat de pochet over de palm van uw andere hand glijden;
- keer het pochetje om;
- plaats de pochet in uw borstzak en geef hem nog een laatste styling touch.





△ De gewezen Amerikaanse president Obama met een Classic flat-pochet, Z.M. de Koning met een Three corner up fold-pochet en tot slot de Casual fould-pochet

Hoofdstuk 10:
Haar- en baarddracht, tatoeages en piercings

Het dragen van een militair uniform vereist soberheid waarbij elke vorm van extravagantie uitgesloten wordt. Alle delen van het tenue moeten verzorgd zijn.

Het haar moet zindelijk, zorgvuldig geknipt en gekamd zijn. De haarsnit mag geen aanstoot geven en het dragen van een excentrieke haardracht is uitgesloten. De kleur van het haar dient binnen het natuurlijke gamma van haarkleur te blijven en de haardracht mag geen gevaar of hinder opleveren bij het gebruik van militaire uitrusting en materieel.

De huidige voorschriften voor het mannelijk personeel zijn als volgt:

- het voorhoofd en de oren zijn volkomen vrij, de hals is zorgvuldig geschoren;
- het aangezicht moet goed geschoren zijn en de nek volkomen vrij;
- de baard en de snor moeten zorgvuldig gekamd zijn;
- het volume van de baard moet het correct plaatsen van een gasmasker met volledige isolatie toelaten.

De huidige voorschriften voor het vrouwelijk personeel zijn als volgt:

- de rug, de nek en de schouders moeten vrij blijven, eventueel door het haar op te steken;
- de haarsnit moet de correcte aanwending van alle uitrustingsvoorwerpen toelaten.

Tatoeages op het hoofd, in de nek en de hals zijn verboden.

Het dragen van oorringen, sieraden, halskettingen, piercings en opzichtige haarspelden is niet toegestaan. Enkel een uurwerk en discrete ringen mogen gedragen worden.

Hoofdstuk 11:
De militaire graden

De oorsprong van het gebruik van militaire rangen en graden

Het toepassen van rangen en graden als onderscheiding van de verschillende niveaus in de hiërarchische commandostructuur werd al in de oudheid gezien als een essentieel onderdeel voor het bewaren van orde, discipline en vooral de organisatie in een leger. Dit was zeer aanwezig in de organisatie van het Romeinse leger. Keizer Augustus (63 VC - 14 NC) maakte van het Romeinse leger het eerste beroepsleger in de westerse geschiedenis waarbij het Romeinse legioen het meest geavanceerde leger van zijn tijd werd. Zo stond de *centurion* – of honderdman – aan het hoofd van een *centuri*, vergelijkbaar met de hedendaagse kapitein aan het hoofd van een compagnie. De *primus pilus*, letterlijk 'de eerste speerman' was de oudste *centurion* van het legioen; deze graad was vergelijkbaar met die van majoor/luitenant-kolonel. En zo waren er nog een tiental rangen. Na de val van het Romeinse rijk ging de organisatie en het haast mathematische systeem van het Romeinse leger in Europa deels verloren. Het is pas vanaf de late Middeleeuwen dat de organisatie in de legers terugkwam en rangen weer belangrijk werden toen edelen hun snel geronselde horigen als voetvolk en ridders als ruiterij om zich heen verzamelden. Nog later ontstonden legers waarin officieren en onderofficieren belangrijk werden. Legers werden steeds meer organisaties waarin het beleid van de hoogste legerleiders via het rangensysteem naar de manschappen en korporaals werd overgebracht.

Etymologische betekenis

Graden bij Land- en Luchtmacht en bij de Medische Dienst

Het begrip ***soldaat*** vond haar oorsprong in het Italiaans. De soldij van de lijfwacht van Constantijn de Grote (4de eeuw na Christus) werd betaald in *solidus* en werd *solidatus* genoemd. Daaruit ontstond het Italiaanse *soldato* en later het Franse *soldat*. Korporaal kwam alweer voort uit de Latijnse taalzone. Het was een benaming vanuit het begrip *capo* (voor hoofd) in het Italiaans en Frans. Zijn evenknie in het Franse leger heet *caporal*. Het is de militaire graad die onmiddellijk boven de graad van soldaat staat. De korporaal staat vaak aan het hoofd van een kleine ploeg soldaten.

De rang en functie van ***sergeant*** ontstond in de Middeleeuwen in de betekenis van dienaar en schilddrager (van het Latijnse *serviens* of het hiervan afgeleide *servire* wat 'dienen' betekent); de benaming sergeant als militaire graad kwam echter pas later. Het woord stamt etymologisch uit het Franse '*celui qui serre les gens*' uit de Napoleontische periode, diegene dus die de rangen doet aansluiten. De ***sergeant-majoor*** vindt zijn oorsprong in het Spaans waarin het begrip *major* (belangrijkste of oudste) een afgeleide was van het Latijnse *magnus* (groot), in het geval van de sergeant-majoor de oudste der sergeanten.

Adjudant komt dan weer uit de samentrekking van het Latijnse '*ad*' (tot) en '*iuvare*' (helpen), hij was bijgevolg iemand die tot hulp strekte. In de ene zin staat 'adjudant' voor de functie van persoonlijke assistent van een hooggeplaatste persoon (bij voorbeeld een 'vleugeladjudant'). In de zin van de graad als keuronderofficier zal de oorsprong hebben gelegen in de ondersteuning die deze gaf aan de lagere officier bij de leiding over een militaire eenheid (peloton, compagnie).

Luitenant komt voort uit het Franse *lieutenant*, een samentrekking van '*lieu*' (plaats) en 'tenant' (van het werkwoord '*tenir*', houden). De luitenant was dus diegene die was aangeduid als plaatsvervanger van de kapitein die een hogere graad had. Bij hogere graden worden de constructies 'luitenant-kolonel' en 'luitenant-generaal' gebruikt om aan te geven dat zij de respectievelijke plaatsvervangers zijn van de kolonel en van de generaal. De ***kapitein*** dankt zijn naam dan weer aan de Latijnse benaming voor een hogere functie, die men de *caput* of *capitis* noemde, net als bij de korporaal een afgeleide van het begrip 'hoofd'. Dit werd later in het Frans vervormd naar '*capitaine*' en werd in het Nederlands als leenwoord overgenomen als 'kapitein'.

De termen ***majoor*** (overste) en ***luitenant-kolonel*** (de plaatsvervanger van de kolonel) zagen wij eerder al. ***Kolonel*** is afkomstig van het Latijnse *columnella* (kleine zuil). Als rang ontstond de term in Italië in de zestiende eeuw. De graad stond voor de 'officier die een colonne aanvoert'.

Generaal is een term die zijn oorsprong vindt in het Latijnse *generalis* wat 'algemeen' betekent. Een generaal beveelt een 'algemene', samengestelde formatie, in tegenstelling tot een meer gespecialiseerde formatie zoals bij voorbeeld een bataljon artillerie. Daarbij kwamen nadien ook de toevoegingen 'luitenant-(generaal)' en '(generaal-)majoor' om een onderscheid te kunnen maken bij de opperofficieren. De ***luitenant-generaal*** was de plaatsvervanger van de generaal en de ***generaal-majoor*** de 'hogere generaal' ten opzichte van zijn jongere collega, de ***brigade-generaal***. Deze laatste graad is wat de etymologie betreft een afwijkende benaming omdat daarmee ineens een legereenheid als toevoeging werd gebruikt. Het waren de Spanjaarden die in 1702 de hoogste kolonel als 'brigadier' aanduidden maar daarmee was het nog geen generaalsgraad geworden. Het was pas in de Napoleontische legerstructuur dat brigades, divisies en legerkorpsen ontstonden en de brigadegeneraal de eenheid van het niveau brigade beval. De rang werd later door Britse en nog later door de Amerikaanse strijdkrachten overgenomen. Toen het Belgische leger na de Tweede Wereldoorlog op Britse en later op Amerikaanse schoen werd geleest, vond ook in België deze militaire graad ingang.

Graden van de opperofficieren bij de Marine

Admiraal is afgeleid van het Arabische amîr al-bahr, dat reeds vóór de 12de eeuw bij de Islamitische Arabieren in voege was en letterlijk 'heerser van de zee' betekent. Tijdens de kruistochten kwam het woord naar Europa, waar het als *amiral* of *ammiraglio* in de Franse en Italiaanse taal terechtkwam. In vroegere tijden voerde de admiraal het bevel over de vloot vanaf een schip in het centrum en liet zich daarbij assisteren door één of twee onderbevelhebbers: de oudste of meest ervaren kreeg daarbij het bevel over het voorste eskader en de jongste over de achterhoede. De onderbevelhebbers waren de ***vice-admiraal*** en de admiraal van de achterhoede (*Rear-admiral* of *Contre-amiral*), gelijkgesteld aan de graad ***divisie-admiraal*** bij de Belgische Marine, de respectievelijke equivalenten van luitenant-generaal en generaal-majoor. Tot slot behoort de graad van ***flottielje-admiraal***, voorheen Commandeur, tot de laagste graad van de opperofficieren bij de Marine (of 'vlagofficieren', letterlijk de officieren die gerechtigd zijn een vlag te voeren).

Overzichtstabel van de militaire graden bij de Belgische Defensie

Vooraf

Een inmiddels opgeheven wetgeving inzake de militaire graden voorzag destijds bijkomende benamingen voor de vier laagste graden van de categorie onderofficieren gebaseerd op de benaming 'wachtmeester' in plaats van 'sergeant' en voor de drie hoogste graden van de categorie vrijwilligers gebaseerd op de benaming 'brigadier' in plaats van 'korporaal', behorende tot de pantsertroepen, de artillerie en de specialiteit 'transport en controle van bewegingen' (Mov Ctl) van de logistiek. De benamingen op basis van 'wachtmeester' en van 'brigadier' zijn enkel nog te beschouwen als traditionele benamingen die enkel te gebruiken zijn in de dagelijkse omgang en in traditiegerichte omstandigheden. Administratief en bij officiële gelegenheden dienen benamingen op basis van 'sergeant' en van 'korporaal' te worden gebruikt.

De muzikanten bij de Koninklijke Muziekkapel van de Marine gebruiken uitsluitend in protocollaire en PR-omstandigheden de overeenstemmende protocollaire benaming van hun graad, gebaseerd op de graden van de Marine. In alle andere omstandigheden gebruiken zij de graad zoals vastgelegd in de wetgeving, zoals u deze vindt in de hiernavolgende tabel. De afkortingen in de eerste rij staan voor Landmacht (LM), Luchtmacht (LuM), Medische Dienst (MD) en Marine (Mar). De machten bestaan voor alle duidelijkheid nog steeds, naast de componenten die in hoofdzaak het operationeel gedeelte van Defensie vertegenwoordigen.

Overzichtstabel

<table>
<tr><th>Cat</th><th>NATO</th><th>LM – LuM – MD</th><th>Afkorting</th><th>Aanspreking</th><th>Mar</th><th>Afkorting</th><th>Aanspreking</th></tr>
<tr><td rowspan="4">OPPEROFFICIEREN</td><td>OF-9</td><td>Generaal</td><td>Gen</td><td rowspan="4">Generaal</td><td>Admiraal</td><td>ADM</td><td rowspan="4">Admiraal</td></tr>
<tr><td>OF-8</td><td>Luitenant-generaal</td><td>LtGen</td><td>Vice-admiraal</td><td>VAM</td></tr>
<tr><td>OF-7</td><td>Generaal-majoor</td><td>GenMaj</td><td>Divisieadmiraal</td><td>DAM</td></tr>
<tr><td>OF-6</td><td>Brigade-generaal</td><td>BdeGen</td><td>Flottielje-admiraal</td><td>ADF</td></tr>
<tr><td rowspan="3">HOOFD-OFFICIEREN</td><td>OF-5</td><td>Kolonel</td><td>Kol</td><td rowspan="2">Kolonel</td><td>Kapitein-ter-zee</td><td>KTZ</td><td rowspan="3">Commandant</td></tr>
<tr><td>OF-4</td><td>Luitenant-kolonel</td><td>LtKol</td><td>Fregatkapitein</td><td>FKP</td></tr>
<tr><td>OF-3</td><td>Majoor</td><td>Maj</td><td>Majoor</td><td>Korvetkapitein</td><td>KVK</td></tr>
<tr><td rowspan="4">LAGER OFFICEREN</td><td>OF-3</td><td>Kapitein-commandant</td><td>Cdt</td><td>Commandant</td><td>Luitenant-ter-zee eerste klasse</td><td>1LZ</td><td></td></tr>
<tr><td>OF-2</td><td>Kapitein</td><td>Kapt</td><td>Kapitein</td><td>Luitenant-ter-zee</td><td>LTZ</td><td>Kapitein (1)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">OF-1</td><td>Luitenant</td><td>Lt</td><td rowspan="2">Luitenant</td><td>Vaandrig-ter-zee</td><td>VTZ</td><td rowspan="2">Luitenant (1)</td></tr>
<tr><td>Onderluitenant</td><td>OLt</td><td>Vaandrig-ter-zee tweede klasse</td><td>2VZ</td></tr>
</table>

Cat	NATO	LM – LuM – MD	Afkorting	Aanspreking	Mar	Afkorting	Aanspreking
HOOFD OOFFR	OR-9	Adjudant-majoor	AdjtMaj	Adjudant-majoor	Oppermeester-chef	OMC	Chef
		Adjudant-chef	AdjtChef	Adjudant-chef	Oppermeester	1OM	
KEUR OOFFR	OR-8	Adjudant	Adjt	Adjudant	Eerste meester-chef	1MC	
	OR-7	Eerste sergeant-majoor	1SgtMaj	Chef	Eerste meester	1MR	
LAGER OOFFR	OR-6	Eerste sergeant-chef	1SgtChef	Chef	Meester-chef	MTC	
		Eerste sergeant	1Sgt	Chef	Meester	MTR	
	OR-5	Sergeant	Sgt	Chef	Tweede meester	2MR	
VRIJWILLIGERS	OR-4	Eerste korporaal-chef	1KplChef	Eerste korporaal-chef	Eerste kwartiermeester-chef	1KC	Eerste kwartier-meester-chef
		Korporaal-chef	KplChef	Korporaal-chef	Kwartiermeester-chef	KMC	Kwartiermeester-chef
	OR-3	Korporaal	Kpl	Korporaal	Kwartiermeester	KMT	Kwartiermeester
	OR-2	Eerste Soldaat	1Sdt	Eerste soldaat	Eerste matroos	1MT	Eerste matroos
	OR-1	Soldaat	Sdt	Soldaat	Matroos	MAT	Matroos

([1]) tenzij hij/zij het bevel over een schip voert, dan wordt hij/zij aangesproken met 'Commandant'

Toevoeging aan de graden (artsen, hogere brevetten, kwalificaties en ingenieurs)

Aan de graden kunnen bij de benaming volgende categorieën van toevoegingen geplaatst worden. Het gaat dan over medisch technisch personeel, hogere brevetten en kwalificaties.

De benaming van de graad van de officier die behoort tot de **vakrichting medische technieken** en die houder is van een master in de, naargelang het geval, geneeskunde, dierengeneeskunde, tandheelkunde of farmaceutische zorg, of van een gelijkwaardig diploma of getuigschrift, wordt respectievelijk voorafgegaan door de benaming: *geneesheer*, *dierenarts*, *tandarts* of *apotheker*. Deze worden in het Nederlands voluit geschreven met een koppelteken: apotheker-luitenant-kolonel, geneesheer-kapitein … In het Frans wordt een spatie gebruikt in plaats van een koppelteken.

In de afgekorte vorm worden respectievelijk *Med* (geneesheer), *Vet* (dierenarts), *Den* (tandarts) en *Pha* (apotheker) gebruikt: Den Maj, Vet Cdt, Med Lt, …

Officieren die houder zijn van één van de volgende **hogere brevetten** voegen de benaming van dit brevet toe achter de graad:

- het brevet van ***ingenieur van het militair materieel***
  - *ingenieur van het militair materieel* wanneer voluit geschreven
  - *IMM* bij de afkorting

  Vb: *Luitenant-kolonel ingenieur van het militair materieel* of *LtKol IMM*
- het hogere brevet van ***militair administrateur***
  - *militair administrateur* wanneer voluit geschreven
  - *MAB* bij de afkorting (*BAM* in het Frans)

  Vb: *Kolonel militair administrateur* of Kol *MAB*
- het ***hogere stafbrevet***
  - *stafbrevethouder* wanneer voluit geschreven
  - *SBH* bij de afkorting (*BEM* in het Frans)

  Vb: *Majoor stafbrevethouder* of *Maj SBH*

Militairen die de volgende **kwalificaties** of **diploma's** hebben, voegen de benaming van deze kwalificaties toe achter de graad:

- *Officieren* die een ***militair vliegbrevet*** of het ***militair brevet van navigator*** hebben behaald, voegen toe:
  - *vlieger* wanneer voluit geschreven
  - *Vl* bij de afkorting

  Vb: *Luitenant-kolonel vlieger* of *LtKol Vl*
- *Onderofficieren* die tot het ***gebrevetteerd varend personeel*** van de Luchtcomponent behoren, voegen toe:
  - *van het varend personeel* wanneer voluit geschreven
  - *VP* bij de afkorting

  Vb: *Adjudant van het varend personeel* of *Adjt VP*
- *Lagere officieren* die tot het ***vakrichting administratie*** behoren, voegen toe:
  - *van administratie* wanneer voluit geschreven
  - *v/Adm* bij de afkorting

  Vb: *Kapitein van administratie* of *Kapt v/Adm*
- *Lagere en hoofdofficieren* ***die tot de Luchtmacht*** behoren (*doch geen vliegbrevet of brevet van navigator hebben of geen kapelmeester zijn*), voegen toe:
  - *van het vliegwezen* wanneer voluit geschreven
  - *v/h Vlw* bij de afkorting

  Vb: *Luitenant van het vliegwezen* of *Lt v/h Vlw*

- *Militaire muzikanten* voegen, naargelang het geval, toe:
  - *kapelmeester* wanneer voluit geschreven of *CMu* bij de afkorting
  Vb: *Kapitein-commandant kapelmeester* of *Cdt CMu*
  - *onderkapelmeester* wanneer voluit geschreven of *SMu* bij de afkorting
  Vb: *Adjudant-majoor onderkapelmeester* of *AdjtMaj SMu*
  - *lessenaaraanvoerder* wanneer voluit geschreven of *CPu* bij de afkorting
  Vb: *Oppermeester lessenaaraanvoerder* of 1OM *CPu*
  - *muzikant* wanneer voluit geschreven of *Mu* bij de afkorting
  Vb: *Eerste sergeant muzikant* of *1Sgt Mu*
- De vermelding van een **academische graad** (doctor, burgerlijk ingenieur, industrieel ingenieur, licentiaat) wordt afgekort (Dr, Ir, Ing, Lic) en zonder punt achter de naam toegevoegd.
- De vermelding van een **adellijke titel** (baron…) gebeurt net vóór de voornaam.

De vermelding van de graden voor militairen die niet meer in actieve dienst zijn

De militairen die niet meer in actieve dienst zijn en bepaalde categorieën van burgerpersoneel mogen onder zekere voorwaarden melding maken van hun (vroegere) graad of van hun titel, voorafgegaan of gevolgd door een vermelding die toelaat vast te stellen dat zij niet (meer) tot het actief kader behoren.

- Buiten dienst

  Militairen die de leeftijdsgrens in het actief kader bereikt hebben en die niet naar de Reserve zijn overgegaan en waarvan de graad niet van rechtswege ontnomen werd, voegen achter hun graad waarin ze het laatst bevorderd of aangesteld zijn, *buiten dienst* of *b.d.* toe. De toevoeging *op rust* wordt in het Nederlands niet meer gebruikt hoewel dit in het Frans *en retraite* wel nog bestaat.

  Vb: Luitenant-kolonel stafbrevethouder *buiten dienst* Danneels of LtKol SBH *b.d.* Danneels
- Eregraden (oud-militairen van of via de Reserve, aalmoezeniers en moreel consulenten)

  De volgende oud-militairen voegen voor de graad waarin ze het laatst bevorderd of aangesteld zijn, de toevoeging *ere-* (met koppelteken) toe, zowel wanneer voluit geschreven als afgekort:
  - de militairen van de reserve die met definitief verlof zijn geplaatst;
  - de militairen van het actief kader die na hun actieve loopbaan militair van de reserve geworden zijn en daarna met definitief verlof zijn geplaatst. Voor de militairen van het actief kader die na hun actieve loopbaan niet naar de reserve zijn overgegaan, wordt *buiten dienst* gebruikt.

  Vb: *Ere*-kapitein-commandant Dubois of *Ere*-Cdt Dubois
- Militairen van de reserve

Militairen, aalmoezeniers en moreel consulenten van de reserve voegen onmiddellijk na de graad *van de reserve* toe wanneer voluit geschreven of *(*R*)* bij de afkorting. Deze toevoeging vervalt evenwel wanneer de militair van de reserve met onbepaald verlof geplaatst wordt en hij dus de toevoeging '*ere-*' krijgt.

Vb: Majoor *van de reserve* De Wilde of Maj *(R)* De Wilde.

Samenstelling graad met toevoegingen en onverenigbaarheden

De graad en de toevoegingen worden op dezelfde manier, voluit of afgekort, samengesteld, met uitzondering van 'ere-' dat steeds voluit geschreven wordt.

De graad met de verschillende mogelijke toevoegingen wordt als volgt samengesteld:

[E-] [M-] graad [R] [Q] [B] [X]

waarbij:

[E] = eregraad
[M] = geneesheer, dierenarts, tandarts of apotheker
[R] = van de reserve
[Q] = kwalificaties
[B] = hoger brevet
[X] = buiten dienst

en waarbij de combinaties 'ere-', 'van de reserve' en 'buiten dienst' onverenigbaar zijn.

Voorbeelden

- Generaal-majoor vlieger buiten dienst of GenMaj Vl b.d.
- Tandarts-kapitein-commandant van de reserve of Den Cdt (R)
- Ere-geneesheer-luitenant-kolonel of ere-Med LtKol
- Kolonel vlieger stafbrevethouder buiten dienst of Kol Vl SBH b.d.

Taalgebruik
Vervrouwelijking van graden in het Frans (la féminisation des grades)

De vervrouwelijking van beroepen, net als die van functies, blijft een debat in Frankrijk en in sommige Franstalige landen. Er wordt hoe dan ook in België geen vrouwelijke vorm van de benaming van de *GRADEN* gebruikt, ook niet in het Frans voor het bijhorende lidwoord. Verder in de tekst kunnen de voornaamwoorden wel vrouwelijk zijn, indien het om een vrouwelijke militair gaat. In tegenstelling dus tot het gebruik bij het Franse leger, gebruikt men in België dus niet la colonelle, maar le colonel als het over een vrouwelijke militair gaat. U kan wel zeggen/schrijven "ma collègue, le lieutenant Danielle Charlier".

Wat de titels en namen van *FUNCTIES* betreft, wordt over het algemeen de mannelijke vorm gebruikt, bij voorbeeld: *Madame Chapelier, vice-président de la commission en Madame Leclercq, directeur général*. De vervrouwelijking van de functie kan taalkundig wel en bij twijfel kan bij één van de medewerkers van de betrokkene navraag worden gedaan wat zij verkiest, bijvoorbeeld: *Madame la ministre en Madame la directrice générale*.

Gebruik van het voorvoegsel 'mon' bij officiersgraden in het Frans

Spreekt men in het Frans een *mannelijke* officier aan *hoger in* GRAAD dan zichzelf, dan gebruikt men *mon* (van '*monsieur*') voor de aanspreektitel van de graad, BEHALVE BIJ DE MARINE. Een adjudant zal dus een vrouwelijke kapitein niet aanspreken met "mon capitaine" maar eenvoudigweg met "capitaine".

Volgens een legende zou Napoleon na diens nederlaag bij de zeeslag van Trafalgar (1805) en waarvoor hij de officieren van zijn Marine verantwoordelijk zou geacht hebben, beslist hebben om hen de eer te ontnemen hen nog langer met het voorvoegsel '*mon*' voor de graad te laten aanspreken; in zijn ogen waren zij niet langer des monsieurs. Tot daar dus de legende.

In de *geschreven taal* wordt het voorvoegsel "*mon*" in het Frans in principe niet gebruikt.

Voorbeelden in de gesproken en geschreven Franse taal:

- Commandant Dupont spreekt zijn korpsoverste aan met "mon Colonel" maar richt zich tot de lager gerangschikte luitenant met "lieutenant".
- Commandant Dupont schrijft zijn korpsoverste aan met "Colonel".
- Sergeant Lepage spreekt de adjunct S1 niet aan met "mon adjudant" maar met "adjudant".

Graden burgerpersoneel

De graden van de statutaire ambtenaren en van de contractuele personeelsleden bij Defensie worden ingedeeld in vier niveaus. U vindt tussen haakjes de equivalente militaire graden/categorieën.

- Niveau A
  - Secretaris-generaal, in uitdoving (gelijkgesteld Luitenant-generaal)
  - Adviseur-generaal (A5) (gelijkgesteld Generaal-majoor)
  - Adviseur-generaal (A4) (gelijkgesteld Brigade-generaal)
  - Adviseur (A3) (gelijkgesteld hoofdofficier)
  - Attaché (A2) (gelijkgesteld Cdt-Kapt)
  - Attaché (A1) (gelijkgesteld Lt-OLt)
- Niveau B
  - Administratief deskundige (gelijkgesteld AdjtMaj-AdjtChef)
  - Technisch deskundige (idem)
  - ICT-deskundige (idem)
- Niveau C
  - Administratief assistent (gelijkgesteld Adjt tot Sgt)
  - Technisch assistent (idem)
- Niveau D
  - Administratief medewerker (gelijkgesteld 1KplChef tot Sdt)
  - Technisch medewerker (idem)
  - Medewerker schoonmaak (contractuelen)

Tot slot zijn er nog de graden van de aalmoezeniers en de moreel consulenten:

- Opperaalmoezenier (OAalm, gelijkgesteld opperofficier)
- Moreel consulent, hoofd van de dienst (MCH, gelijkgesteld opperofficier)
- Hoofdaalmoezenier (HAalm, gelijkgesteld hoofdofficier)
- Eerstaanwezend Moreel consulent (EMC, gelijkgesteld hoofdofficier)
- Aalmoezenier eerste en tweede klasse (1Aalm en 2Aalm, gelijkgesteld lager officier)
- Moreel consulent eerste en tweede klasse (MC1 en MC2, gelijkgesteld lager officier)

Misbruik van graden, titels, uniformen of onderscheidingstekens

Het misbruik van een graad wordt strafrechtelijk vervolgd. Hierna twee artikelen uit het Belgische strafwetboek:

- Art 227bis § 1: *Met een geldboete van tweehonderd (euro) tot duizend (euro) wordt gestraft hij die wederrechtelijk in het openbaar de titel of de graad aanneemt, als titularis of opvolger, van personen die deelnemen aan de uitoefening van openbare macht dan wel een burgerlijk of een militair openbaar ambt uitoefenen.*" en § 2: *Met geldboete van honderd (euro) tot vijfhonderd (euro) worden gestraft de reserveofficieren, gepensioneerde officieren, officieren en reserveofficieren titularissen van een eregraad, die de titel van officier of die van hun graad in het openbaar voeren, zonder die, al naar het geval, te doen voorafgaan door de vermelding 'reserve-', 'gepensioneerd', 'ere-', 'erereserve' (sic)*"
- Art 228: *Hij die in het openbaar een kledij, een uniform, een ereteken, een lint of andere onderscheidingstekens van een orde draagt, die hem niet toekomen, wordt gestraft met geldboete van tweehonderd (euro) tot duizend (euro).*

Hoofdstuk 12:
Begrippen 'koninklijk', 'hofleverancier' en 'onder hoge bescherming'

De titel 'Koninklijk' kan door de Koning worden toegekend aan Belgische verenigingen die 50 jaar ononderbroken bestaan. Ook met andere criteria wordt rekening gehouden, zoals het goed beheer, het niet-winstgevende doel dat door de vereniging wordt nagestreefd, de dynamiek van de vereniging, enzovoort. Zo verkregen de drie muziekkapellen van Defensie de titel 'Koninklijk', en zo zijn er nog een aantal voorbeelden waarbij eenheden of scholen dit voorrecht verkregen: Koninklijke Militaire School, Koninklijke School voor Onderofficieren, Koninklijk Militair Instituut voor Lichamelijke Opvoeding, Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie …

De toekenning van het brevet van 'Gebrevetteerd Hofleverancier' bevestigt de kwaliteit van een dienst verleend aan de Koning en aan de Koningin bij de regelmatige levering van goederen en/of diensten. De titel 'Hofleverancier' verschijnt voor het eerst in 1833, amper 3 jaar na de onafhankelijkheid van België. Een onderscheiding "bestemd om een handelaar, een vakman of een onderneming te belonen voor leveringen aan het Hof, gekenmerkt door degelijkheid en regelmaat". De hofleveranciers zijn verenigd in de v.z.w. '*De Gebrevetteerde Hofleveranciers van België*'. De toekenningsvoorwaarden, de eraan verbonden voorrechten en plichten zijn vervat in de '*Regels van toepassing voor de titularissen van het brevet van Gebrevetteerd Hofleverancier van België*'. De lijst van de Gebrevetteerde Hofleveranciers wordt jaarlijks op 15 november bijgewerkt.

Een 'Permanente Hoge Bescherming' van een lid van de Koninklijke Familie is een morele gunst die wordt toegekend voor een periode van twee of vijf jaar aan een vereniging die in België gevestigd is. De betrokken vereniging moet een goede reputatie genieten en lovenswaardige doelstellingen nastreven van sportieve, humanitaire, culturele of wetenschappelijke aard. De 'Permanente Hoge Bescherming' van de Koning of van de Koningin vervalt bij een ander koningschap. Die van de andere leden van de Koninklijke Familie eindigt bij een verandering van statuut.

De 'Punctuele Hoge Bescherming' van een lid van de Koninklijke Familie is een gunst die wordt toegekend aan een evenement van sportieve, humanitaire, culturele of wetenschappelijke aard.



Gebrevetteerd Hofleverancier van België

Hoofdstuk 13: Voorrangen

Toen Filips II, koning van Spanje van 1556 tot 1598, voorrang eiste boven de Franse koning, ontstond een Frans-Spaans conflict, de *famosa controversia*, dat jaren zou aanslepen. Problemen met voorrangen leidden op 30 september 1661 ook tot een bloedig incident ter gelegenheid van de officiële ontvangst te Londen van de Zweedse ambassadeur: de koetsiers van de ambassadeurs van Frankrijk en van Spanje geraakten slaags omwille van de respectieve plaats in de stoet en er vielen doden. De Franse koning Lodewijk XIV was hierover erg verbolgen en het voorval zou wellicht een oorlog hebben doen uitbreken indien de koning van Spanje zich niet toeschietelijk had getoond en er zich onder meer niet toe verbonden had door zijn gezanten in het buitenland de voorrang van '*Roi très chrétien*' te doen eerbiedigen.

In de rand van het Congres van Wenen (1814-1815) dat als doel had een plan voor de Europese vrede op effectieve wijze te regelen en vast te leggen na de Napoleontische oorlogen en de val van Napoleon bij de Slag van Waterloo, werd ook beslist tot de oprichting van een 'Commissie Protocollaire Voorrang' dat het gelijkheidsbeginsel aanhing en besloot dat alleen op basis van de accreditatiedatum voorrang aan diplomaten mocht worden verleend. Daarbij kregen bondgenoten of grootmachten geen bijzondere privileges. De pauselijke legaat kreeg de absolute voorrang. De volgorde bij het ondertekenen van verdragen werd door de commissie geregeld en op het internationaal toneel zouden monarchen voortaan vóór presidenten van een republiek gerangschikt worden en gold respectievelijk de datum van troonsbestijging of de datum van verkiezing. Deze regels bepalen nog steeds het diplomatieke protocol. Zo wordt Koning Willem-Alexander der Nederlanden (troonsbestijging 30 april 2013) protocollair vóór Koning Filip der Belgen (troonsbestijging 21 juli 2013) gerangschikt terwijl Koning Felipe VI van Spanje (troonsbestijging 19 juni 2014) dan weer nà onze koning wordt geplaatst.

De lijst van voorrang (*ordre de préséance*) regelt in een land de protocollaire volgorde van de hoogste gezagdragers in het openbaar leven van dat land. *Préséance* wordt gebruikt om bijvoorbeeld de spreekvolgorde te bepalen of stoelen toe te wijzen tijdens een lunch of diner. Deze hiërarchie rangschikt niet zozeer individuen maar wel de dragers van een specifieke functie. De voorrang wordt op objectieve wijze bepaald. Onder gelijkwaardige vertegenwoordigers geldt ook een interne rangorde, vaak gebaseerd op anciënniteit (datum van het bezetten van de post of van een laatste rang of graad) of op basis van de datum van accreditatie (bij voorbeeld bij ambassadeurs wanneer zij hun geloofsbrieven overhandigen aan het staatshoofd van het land waar zij postvatten).

In België geldt één belangrijke regel, namelijk dat voorrang niet wordt gedelegeerd met uitzondering van die van het staatshoofd. Dit betekent dat de persoon die een overheid vertegenwoordigt nooit de plaats kan innemen die zou zijn voorbehouden aan de overheid die hij/zij vertegenwoordigt. De vertegenwoordiger van een minister zal bijgevolg nooit gerangschikt worden op de plaats die een/zijn minister toekomt. Wanneer de Koning zich officieel laat vertegenwoordigen, bij voorbeeld door één van Zijn vleugeladjudanten, zal Zijn vertegenwoordiger steeds de plaats nemen en de eer krijgen die de Koning zou zijn toegekomen. Dit is dan ook de **enige** uitzondering.

De lijst van voorrangen in België wordt opgesteld en bijgehouden door de Protocoldienst van de FOD Binnenlandse Zaken en dateert van 2010 met laatste aanpassingen in 2016 ten gevolge van de opeenvolgende staatshervormingen. Hoewel de voorrangslijst van *raadgevende aard* is, wordt zij algemeen toegepast. De lijst telt in totaal 149 functies nà de Koning en de leden van de Koninklijke Familie en kan bekomen worden bij de Protocoldienst van Defensie of via de intranetpagina van Defensie (pagina CHOD).

U vindt hierna een kort overzicht met een aantal, in de schoot van Defensie, vaak gebruikte functies.

Na Zijne Majesteit de Koning en de leden van de Koninklijke Familie:

1. de Kardina(a)l(en)
2. de Deken van het Diplomatiek Korps (in België de Pauselijke Nuntius)
4. de Voorzitters van Kamer en Senaat (afwisselend 2de dinsdag van oktober (paar jaar) Kamer, (onpaar jaar) Senaat)
6. de Eerste Minister
7. de Vice-eersteministers
11. de buitenlandse ministers met portefeuille (uit hoffelijkheid worden zij doorgaans vóór hun Belgische collega's geplaatst)
12. de ministers van de Federale Regering (de onderlinge volgorde kan bij de Protocoldienst van Defensie worden bekomen)
13. de buitenlandse ambassadeurs in België geaccrediteerd
17. de voorzitters van de Regionale Parlementen
19. de minister-presidenten van de Gemeenschaps- en Gewestregeringen
20. de ministers van de Gemeenschaps- en Gewestregeringen
21. de staatssecretarissen van de Federale Regering
23. de Belgische ministers van Staat
26. de permanente vertegenwoordigers bij de Europese Unie en bij de NAVO (nvdr niveau ambassadeur)
33. de voorzitters van de militaire comités van de NAVO en de Europese Unie
34. de Chef Defensie
35. de opperbevelhebber van de geallieerde strijdkrachten van de NAVO in Europa (SACEUR)
36. de generaals-gebiedsbevelhebbers in hun gebied voor niet-militaire plechtigheden
40. de commissaris-generaal van de Federale Politie
41. de permanente militaire vertegenwoordigers en hoofden van militaire missies bij de NAVO (Mil Rep)
43. buitenlandse ambassadeurs geaccrediteerd in het buitenland
47. de Deputy Supreme Allied Commander Europe (DSACEUR)
48. de provinciegouverneurs (ook buiten hun provincie met voorrang voor de titularis), de vice-gouverneur van Brussel-Hoofdstad en de Hoge ambtenaar van de Brusselse agglomeratie

53. de militaire bevelhebbers van de provincies in hun provincie voor niet-militaire plechtigheden
67. de burgemeester in zijn/haar gemeente
70. de federale parlementsleden (senatoren en volksvertegenwoordigers)
71. de leden van de Gemeenschaps- en Gewestparlementen
81. de buitenlandse generaals bevelhebbers van een leger
85. de Luitenant-generaals of Vice-admiraals in actieve dienst
113. de Luitenant-generaals of Vice-admiraals buiten dienst
114. de Generaal-majoors of Divisie-admiraals in actieve dienst
123. de Generaal-majoors of Divisie-admiraals buiten dienst
124. de Brigade-generaals of Flottielje-admiraals in actieve dienst
127. de buitenlandse militaire attachés in/voor België geaccrediteerd
132. de Hoofdcommissarissen van de Federale en Lokale politie
133. de Kolonels of Kapiteins-ter-zee in actieve dienst (1)
136. de Luitenant-kolonels of Fregatkapiteins in actieve dienst (1)
142. de Majoors of Korvetkapiteins in actieve dienst (1)
144. burgemeesters buiten hun gemeente
149. de lagere officieren (1)

(1) Hoewel niet voor alle graden expliciet in de lijst vermeld, worden militairen buiten dienst geklasseerd net vóór de militairen in actieve dienst van de onmiddellijk daaropvolgende graad, zo wordt de Cdt b.d. gerangschikt net vóór de Kapt in actieve dienst

Ook voor de Belgische opperofficieren en -ambtenaren bestaat een protocollaire voorrangsvolgorde die door de diensten van de Algemene Directie Human Resources (DGHR) op regelmatige basis wordt aangepast. U kan deze eveneens verkrijgen bij de Protocoldienst van Defensie of via het Intranet van Defensie.

De opperofficieren en -ambtenaren worden gerangschikt volgens hun graad en hun anciënniteit binnen die graad en volgens nog een aantal andere regels bij gelijke anciënniteit. Er is één uitzondering op deze regel(s), namelijk de functie van Hoofd van het Militair Huis van de Koning die, ongeacht zijn graad of anciënniteit, protocollair vóór de Chef Defensie wordt gerangschikt.

Behalve de persoonlijke voorrangen, bestaan er ook de korpsvoorrangen, zoals bij voorbeeld de magistratuur, de hoven en de rechtbanken, de universiteitsrectoren … die bij bepaalde gelegenheden in stoetvorm aankomen op de plaats van de plechtigheid.



△ Opening academiejaar 2023-2024 Katholieke Universiteit Leuven

Nawoord

In mijn voorwoord noemde ik het beroep van militair voorzichtig een 'roeping'. Vaak wordt 'roeping' vereenzelvigd met religie en geloof; een priester kan zich 'geroepen' voelen door een hogere macht of door God. Maar er bestaat ook de roeping door een niet te weerstane innerlijke drang om een bepaalde taak te doen, een beroep uit te oefenen of een ambt te vervullen. Een arts, een verpleegster, een leraar, … en dus ook een militair kunnen zich geroepen voelen om dienstbaar te zijn voor de medemens, voor de maatschappij, voor het Vaderland.

Militairen zijn geen bijzondere mensen maar hebben een heel bijzondere taak. Het beroep van militair – en ik citeer Kolonel stafbrevethouder buiten dienst Roger Housen uit het Belgisch Militair Tijdschrift van een tiental jaar geleden – verschilt op drie vlakken wezenlijk van andere beroepen:

Het is ten eerste, een collectief gebeuren. Geen enkel individu kan op zich de (gezamenlijke) doelstellingen verwezenlijken of de opdrachten (van heel de organisatie) uitvoeren. Het is het collectief dat als een geheel optreedt. Ten tweede staat de militair uitsluitend ten dienste van de Staat en Defensie treedt op als instrument van de Staat (de Regering). Ten derde bezit Defensie het monopolie op het collectieve gebruik van geweld met het oog op, onder meer, het onschadelijk maken van tegenstanders. Dit kenmerk is uniek voor Defensie en doet het militaire beroep verschillen van andere 'gewapende' beroepen, zoals politie- en veiligheidsagenten.

De militair heeft een bepaalde expertise die nodig is om eenheden en militaire capaciteiten paraat te stellen en, indien nodig, in te zetten. Hij/zij is een 'professioneel integer persoon', die bij de uitoefening van het beroep dikwijls beslissingen moet nemen die gepaard gaan met morele dilemma's waarbij waarden tegenover elkaar afgewogen dienen te worden. De militair is ook een dienaar van de overheid die aanvaardt dat de beslissingen van de politieke autoriteiten uitgevoerd moeten worden en dat hij hieraan loyaal gevolg geeft.

De uitdaging waarmee de militair geconfronteerd wordt, is dat hij deze rollen tezelfdertijd moet kunnen uitoefenen. In geval van operationele inzet gebeurt dit dikwijls in zeer moeilijke omstandigheden, die gekenmerkt worden door onzekerheid over de situatie, chaos, gevaar voor de eigen veiligheid, een hoge graad van stress en grote vermoeidheid.

Een militair heeft daarenboven een bijzondere individuele verantwoordelijkheid: hij moet dienst verlenen telkens wanneer de samenleving daar om vraagt, er moet onbeperkt op hem een beroep kunnen worden gedaan. Het is echter minstens even belangrijk om te allen tijde, in alle omstandigheden, zelf het goede voorbeeld te geven. *Exemplo*, zowel in wat we doen, wat we zeggen, hoe we ons kleden en hoe we elkaar begroeten. Zo maken een verzorgd uiterlijk en een nette, reglementaire kledij deel uit van het visitekaartje van Defensie en dat is óók een individuele verantwoordelijkheid. Kennis over waarden, tradities en gedragsregels kunnen tenslotte alleen maar bijdragen tot het nóg beter vervullen van onze voorbeeldfunctie in de maatschappij.

Hoewel geen onmiddellijk verband met al het voorgaande, wil ik u tot slot het volgende verhaal niet onthouden. Sommigen zullen het kennen, anderen niet, maar het kan af en toe geen kwaad even aan een levensles te herinneren. Het is het verhaal over de oude professor en de stenen …

*Op een dag gaf een oude professor een les over efficiënte tijdsplanning. Hij stelde zijn studenten een experiment voor en haalde een grote glazen pot tevoorschijn, zette die voor zich neer en plaatste er vervolgens voorzichtig twaalf grote stenen in. Toen de pot vol was, vroeg hij zijn studenten: "*Is de pot vol?*" en allen antwoorden eensluidend "ja!". Nu nam hij een bak gevuld met grind, die hij over de grote stenen goot en roerde die vervolgens met zijn hand in de pot. Het grind sijpelde tussen de grote stenen door, helemaal tot op de bodem.*

De professor vroeg opnieuw: "Is de pot vol?" Eén van de studenten antwoordde: "Waarschijnlijk niet" en de professor goot een zak zand uit tot deze de vrije ruimte tussen het grind vulde en zei toen: "Is de pot vol?" Zonder aarzeling antwoordden de studenten "Nee!" De oude professor vulde de pot vervolgens tot de rand met water en vroeg uiteindelijk: "Welke waarheid laat dit experiment ons zien?"

Een van de studenten antwoordde: "Dit laat zien dat we, zelfs als we denken dat onze agenda helemaal vol is, we meer afspraken kunnen toevoegen en dingen kunnen doen als we dat echt willen."

"Nee", zei de professor, "de grote waarheid die dit experiment ons laat zien is de volgende: als we de grote stenen niet eerst in de pot doen, zullen we ze er nooit allemaal in kunnen krijgen. Als we de stenen, het grind, het zand en tenslotte het water allemaal in de pot kregen, is dat omdat we deze volgorde nauwgezet hebben gerespecteerd."

Na een moment van stilte vervolgde de oude professor: "Deze pot is jullie leven, en de grote stenen zijn de belangrijkste dingen om te doen, of de dingen die het meest voor jullie betekenen. Je gezondheid bijvoorbeeld, je liefde, je familie, je kinderen, je vrienden, je dromen waarmaken, alles doen wat je leuk vindt. Als prioriteit."

En hij besloot: "Als je je grote stenen niet op de eerste plaats in je leven zet, loop je het risico dat ze niet of maar gedeeltelijk vervuld worden. En bevat jouw leven misschien banaliteiten of alledaagsheden in plaats van wat echt belangrijk voor je is. Vergeet dus niet jezelf af en toe af te vragen: "Wat zijn de grote stenen in mijn leven?" en plaats ze dan als prioriteit in de pot van jouw leven. En vul de gaten met dingen die voor jou van het meest tot het minst belangrijk zijn: grind, zand en water".



Bibliografie, bronvermeldingen en dankbetuigingen

- Le Patriote Illustré
- Le Courrier des Pays-Bas, 7 september 1830
- De Grondwet voor Iedereen, Prof. Raf Geenens, Prof. Stefan Sottiaux, Dr. Christophe Maes, Ana Van Liedekerke
- Belgium.be
- Website van de Belgische Monarchie
- Website van de Senaat
- FOD Kanselarij van de Eerste Minister
- FOD Binnenlandse Zaken
- FOD Buitenlandse Zaken
- De Vlaamse Overheid
- De Congreskolom in Brussel, Rudi Schrever
- De kolom op het Congresplein, Claudine Houbart
- Monumenten voor de doden en de helden van het vaderland, Benoît Mihail
- Le retour des morts. Les Belges et la Grande Guerre, 1914-1923, Laurence van Ypersele
- La Nation Belge, 11 novembre 1922
- Krant van West-Vlaanderen, 7 november 2014
- De Koninklijke Crypte van Laken, Matthijs Verschraegen
- Guides des drapeaux, Protocole et usages en Belgique, Léon Nyssen
- Emblemen en eervolle vermeldingen van de eenheden, Luc Lecleir
- Forces Armées, Services de l'Etat-Major Général, Service de l'Historique
- De Belgische Nationale Orden, Pat Van Hoorebeke
- Les Décorations belges officielles de la première guerre mondiale
- Historiques et cas d'interprétation des hymnes et sonneries, Dominique De Cleer
- Geschiedenis van het Belgische leger van 1830 tot heden, Roland Van Onsem
- Militaire Spectator, Het kleine Belgische leger in de Grote Oorlog, Dr. Tom Simoens
- Belgisch leger, veldtocht 1914, Ben Verschueren
- Het gevecht bij Haelen, 12 Oogst 1914, Ministerie van Landsverdediging, 1936
- Belgische regimentsgeschiedenissen over de infanterie tijdens de Eerste Wereldoorlog, Thijs Goessens
- De Rijnbezetting door de Belgische troepen. De verhoudingen tussen bezetter en bevolking (1918-1923), Charlotte Vekemans
- De Achttiendaagse Veldtocht, Walter Van Opstal
- Kroongetuige. Over de grote gebeurtenissen tijdens mijn koningschap, Leopold III
- Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, Gerd Van der Auwera
- The Tenby Memorial Committee
- 25 mei 1940, Tenby. Het ontstaan van de Belgische strijdkrachten in Groot-Brittannië, Patrice-Emmanuel Schmitz

- De bevrijding van Brussel, Chantal Kesteloot
- Tussen wrok en heropvoeding, het Belgische Bezettingsleger en de Duitsers, 1945-1952, Christoph Brüll
- De val van de Berlijnse Muur, het tastbare symbool van de Koude Oorlog
- Het Belgische Korea-bataljon, David Le Roy
- De Memoires, Gaston Eyskens
- www.be14-18.be/nl/defensie/de-infanterie
- Verbroedering 2/4 Lansiers
- V.z.w. Vriendenkring Bevrijding-5 Linie
- Website 1 Bn Para
- Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis
- Cegesoma
- Oorlogsbronnen.nl
- Historiek.net
- Europeana.eu
- De toekomst van het Belgische leger, Dylan Uyttersprot
- Het STAR-plan van Minister van Defensie Ludivine Dedonder, 2 mei 2022
- De Belgische adel gewikt en gewogen, Patrick Vanhoucke
- Le Carnet Mondain, jaargang 2023
- Vademecum Korpsadjudant
- Belgisch Militair Tijdschrift
- ArtikelHub
- Plus Magazine
- DGHR-GID-COMBRIEF-001
- DGHR-GID-COMATD-001
- ISO 3166-1
- Het protocol in België, Eddy Van den Bussche
- KU Leuven, faculteit Letteren
- DGHR-GID-COMATD-001
- DGHR-REG-GRAD-001
- DGFM-SPS-GPOL-FMQX-001
- Bien écrire au travail, orthographe et écriture en contexte professionnel
- Digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren
- De diplomatie, hoe het groeide, R. Venneman
- Blog van de Chef Defensie
- Wikipedia
- Wikihow
- VRT Nieuws
- De Standaard
- Navy News Channel
- KMS, Zeden en Gewoonten

- Examenoverzicht.nl
- Etiquette.nl
- Pinterest
- www.michael-giso.com
- NLP-Community
- Stropdassenwinkel.nl
- Hemd voor hem.nl

Mijn dank gaat uit naar:

jonkheer **Bertrand Maus de Rolley**, voorzitter van de historische en heraldische commissie van de Vereniging van de Adel van het Koninkrijk België voor zijn inzichten in de hertogelijke en prinselijke families,

Adjudant-majoor Nordine Nakkach, Defensieadjudant, **Adjudant-majoor Michaël Reynaert**, Korpsadjudant van de Koninklijke School voor Onderofficieren en **Adjudant-majoor Filip Devriendt**, Korpsadjudant van de Algemene Directie Human Resources voor hun gewaardeerde medewerking,

de heer **Joris Vanderborght**, archivaris bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers, voor zijn toelichting over de Belgische Grondwet,

de heer **Luc Laureys**, adviseur, van de Algemene Directie Human Resources, Divisie Beheer burgerpersoneel, voor het delen van zijn kennis inzake de graadniveaus van het statutair burgerpersoneel,

mevrouw **Vera Bras**, collectiemanager Kunstcollecties/Iconografie bij het Koninklijk Museum van het Leger en de Krijgsgeschiedenis voor het leveren van een reproductie van het schilderij 'De laatste drie oud-strijders van 1830' van Emile Vermeersch (blz 12).

En tot slot mijn welgemeende dank aan **Kolonel stafbrevethouder Rudi Ryckebosch**, kabinetschef van de Chef Defensie, die mij het schrijven van dit werk mogelijk maakte en aan **Admiraal Michel Hofman**, Vleugeladjudant van de Koning, Chef Defensie, voor het schrijven van het voorwoord.



IK BEN UW VLAG

Ik ben geboren op 23 januari 1831.

Ik ben de bewaarder van uw Vrijheid.

Ik ben het symbool van de reden waarom u gestreden hebt: Onafhankelijkheid.

Ik ben de inspiratie van de Belgische patriot die zijn goederen en zijn leven offert opdat België zou leven.

Ik loop in stilte met ieder van uw vereerde overledenen, tot aan hun eeuwige rustplaats onder een wit kruis.

Mijn zwarte kleur vertegenwoordigt vastberadenheid. Mijn gele kleur is het symbool van grootmoedigheid.

Mijn rode kleur is de weerstand, de moed, de kracht en de heldhaftigheid.

Ik heb uw ouders, uw broeders of uw kinderen geleid in talrijke slagen, op de bebloede wegen van bevrijding.

Ik heb gedreven tijdens oorlogen en in vredestijd, in gevecht en welvaart, en in al die tijden ben ik geëerbiedigd.

Vereer mij, respecteer mij, verdedig mij, ten koste van uw goederen en van uw leven.

Laat uw vijanden me nooit afnemen, uit vrees dat ik er nooit meer zou hangen.

Laat het vuur van vaderlandsliefde branden, verdedig krachtig de Belgische monarchie.

Ga eerlijk te werk en ik zal dan voor eeuwig en altijd het schild zijn van Vrede en Vrijheid, voor heel het mensdom.

Beeld van het Vaderland, symbool van plicht, van eer.

Ik ben uw vlag !

PROTOCOLGIDS VOOR DEFENSIE

Editie Juli 2024 – Cab CHOD

DEFENSIE

VU: Cdt Jan NAESSENS – **Redactie:** Cdt Jan NAESSENS
Layout: DG StratCom-PA Dept/Sec Layout – **Printed** @ PHD